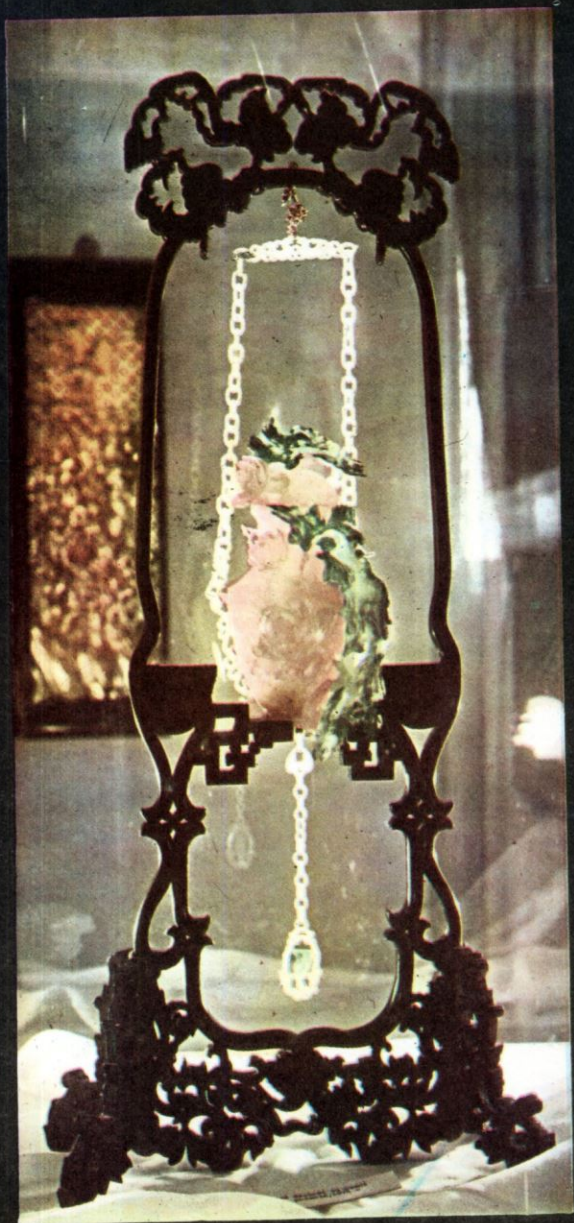

magazin istoric

ANUL X Nr. 70

(115) OCTOMBRIE 1976

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul X - Nr. 10 (115)

octombrie 1976

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU
Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI
Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

- ① Vechi mărturii ale artei persane. Detaliu dintr-un manuscris de la începutul secolului XVI, al epopeei **Șah-Name** de Firdousi (**Iranul văzut de aproape**, p. 14)
- ② Artă milenară a prelucrării jadului a atins o înaltă perfecțiune în China zilelor noastre, așa cum ne demonstrează și acest vas, decorat cu flori și cu pasărea fenix, prezentat la Expoziția de artizanat din Republica Populară Chineză, deschisă anul trecut la București (**Emblema de jad**, p. 21)
- ③ În evul mediu, arta miniaturistică a atins, în țara noastră, adevărate culmi ale măiestriei și perfecțiunii, așa cum dovedește și un **Evangeliar**, dăruit de Matei Basarab în 1645 Patriarhiei ecumenice din Constantinopol și aflat astăzi la Muzeul de Artă Bizantină din Atena: un minuios decor floral înconjură portretul doamnei Elina, soția voievozului
- ④ Scoarțele **Evangeliei** arului, îmbrăcate în argint aurit („**Opera minilor ieromonahului Antim**”, p. 22)

SUMAR

Mesajul președintelui Republicii Socialiste România NICOLAE CEAUȘESCU adresat participanților la cel de-al II-lea Congres internațional de tracologie	2
O prestigioasă reuniune științifică	2
Negru Vodă — Seneslau?: LUCIAN CHIȚESCU	5
Unde a fost cetatea Dafne: PETRE DIACONU	7
Neamuri și triburi tracice. Edoni: GH. POENARU BORDEA	10
Ceremonialul domnesc — moștenire a Bizanțului: CORINA NICOLESCU	11
Iranul văzut de aproape: CRISTIAN POPIȘTEANU	14
1893. Greva muncitorilor brutari din Galați: NICOLAE NICOLAESCU	15
Vinătorul de cerbi de la Șu-Ku-Tian: VU IU-KANG	20
Din străvechi cronici chineze. Emblema de jad: SIMA QIAN	21
Opera minilor ieromonahului Antim: DIMITRIE GH. IONESCU	22
Documente ale istoriei. România una și nedespărțită: N. COPOIU	23
„Drepturile științe ale omenirii au găsit totdeauna apărători în România”: AL. DUȚU	26
1930. Dezbateri în Parlamentul României — Virgil Madgearu și Nicolae Iorga: LIVIA DANDARA	29
Cîntecul nibelungilor între fabulația legendară și adevărul istoric: HELMUT BERNDT	33
Ducele „Ramunc” și Țara Românească: ADOLF ARMBRUSTER	36
Familia Pușcariu — cărturari din tată în fiu: EMIL MICU, ȘTEFAN PETRARU ..	39
Podul de la Siliștioara-Măgura: FLORIAN TUCĂ	43
● Memoria regimentelor	44
Drumul militarismului german spre înfrîngere: KONSTANTIN SIMONOV	48
Ludovic cel Stăruitor și misterioasa sa moarte: GEORGES VALLY	52
Ranguri nobiliare. De la împărat la scutier: VICTOR IONESCU	55
În căutarea străvechi capitale Ninive: ANN TERRY WHITE	58
● Cărți sosite la redacție... 61 ● Poșta Magazin istoric... 62 ● Concursul Magazin istoric, ediția 1975...63	

AL DOILEA CONGRES INTER

Mesajul președintelui Republicii Socialiste România NICOLAE CEAUȘESCU

Doamnelor și domnilor,

Stimați prieteni și tovarăși,

Îmi este deosebit de plăcut ca, în numele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România și al meu personal, să adresez un călduros salut oaspeților de peste hotare, tuturor participanților la lucrările celui de-al II-lea Congres internațional de tracologie.

Țara noastră este bucuroasă să găzduiască această manifestare științifică internațională, care își propune să dezbătă problemele istoriei, limbii și civilizației tracilor, ale rolului lor în formarea popoarelor sud-est europene, ale moștenirii pe care ei au lăsat-o culturii acestor popoare, să aducă, prin aceasta, noi contribuții la definirea locului ocupat de traci în istoria universală.

Este cunoscut că numeroasa populație a tracilor — cu adânci rădăcini în întregul spațiu carpato-balcanic — a intrat din cele mai vechi timpuri în lumina istoriei. Începând cu *Iliada* lui Homer, izvoarele literare și istorice au menționat existența tracilor de-a lungul a mai bine de un mileniu, până în momentul cînd, în urma unor complexe și îndelungate procese social-economice, culturale și etnice, ei au trecut — pierzîndu-și numele — în ființa popoarelor moderne ale acestui spațiu. Constituie un adevăr istoric de necontestat faptul că toate națiunile care trăiesc astăzi în această zonă geografică au suferit, în trecutul îndepărtat, într-o măsură mai mare sau mai mică, influența tracilor, care și-a pus pecetea pe însuși felul de a fi al acestor popoare, a favorizat dezvoltarea contactelor și legăturilor dintre ele. Vechile populații migratoare care au venit și s-au stabilit în această parte a Europei au găsit aici o organizare socială și o civilizație constituită — cea a tracilor, respectiv a geto-dacilor — în spațiul căreia s-au format apoi și s-au afirmat ca unități distincte, de sine stătătoare, popoarele care trăiesc astăzi în această parte a continentului.

Bogata moștenire de cultură spirituală și materială a tracilor și geto-dacilor, relevantă atît de scrierile antice, cît și de descoperirile arheologice, este astăzi un bun comun al tuturor popoarelor din această zonă, și, am putea spune, al întregii civilizații europene. De aceea, studierea, aprofundarea și punerea în valoare a acestei prețioase moșteniri reprezintă o cauză nobilă, legată nemijlocit de eforturile pentru adîncirea cunoașterii reciproce dintre popoare, pentru înțelegere, bună vecinătate și concurență pașnică între ele. În acest spirit, noi credem că, punînd în evidență aportul considerabil cu care tracii s-au înscris — alături de vechii greci și latini, de celți și iliri, de germani și slavi — în istoria mai veche a civilizației europene, dumneavoastră, exponenți de autoritate în

O prestigioasă reuniune științifică

4 septembrie 1976. Sub înaltul patronaj al președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în aula Universității din Capitală încep lucrările celui de-al II-lea

Congres internațional de tracologie, primul forum cu această tematică găzduit de țara noastră, care reunește peste 300 participanți din 17 țări ale lumii. În ședința festivă de deschidere,

participanții urmăresc cu viu interes, subliniindu-l cu îndelungi aplauze, mesajul adresat de către președintele Nicolae Ceaușescu acestei prestigioase reuniuni științifice. Textul mesajului este

NAȚIONAL DE TRACOLOGIE

acest domeniu, contribuți efectiv la o mai bună înțelegere între urmașii de azi ai acestor vechi popoare, la cauza nobilă a păcii și colaborării între națiunile din această zonă.

Se cunoaște că pe aceste meleaguri daco-getice au trăit oameni harnici și cutezători. Astfel, Herodot spunea despre geto-daci că „erau cei mai viteji și cei mai drepti dintre traci”, iar Strabon, că Burebista — care potrivit inscripției lui Acornion este „cel dintâi și cel mai mare rege din Tracia” — și-a ridicat att de mult neamul său, „încît în cîtiva ani a creat o mare domnie... și chiar de romani era temut”.

În țara noastră, conștiința rolului hotărîtor pe care tracii, respectiv geto-dacii, l-au jucat în formarea poporului român a impulsionat încă din secolul trecut cercetările istorice, arheologice și lingvistice în domeniul tracologiei. Contribuțiile aduse în acest domeniu de iluștri savanți și oameni de cultură, ca B.P. Hasdeu, Gr. Tocilescu, V. Pârvan, G.G. Mateescu, au îmbogățit, în egală măsură, att realizările reprezentative ale științei românești, cît și patrimoniul cunoașterii universale. Continund opera acestor înaintași, oamenii de știință care activează azi în domeniile istoriei, lingvisticii, etnografiei, folclorului, antropologiei, istoriei artelor, al științelor sociale și politice aduc o contribuție tot mai importantă la dezvoltarea tracologiei, a științelor istorice în general.

România manifestă o preocupare permanentă pentru dezvoltarea cercetării istorice, a tuturor domeniilor științelor umaniste — inclusiv a tracologiei — pornind de la însemnătatea acestora pentru îmbogățirea culturii naționale și universale, pentru educarea întregului popor în spiritul prieteniei și al înțelegerii cu celelalte națiuni, al respectului și prețuirii marilor valori ale umanității. Statul nostru a încurajat și va încuraja și în viitor cercetarea arheologică sistematică a întregului teritoriu național, lărgirea rețelei muzeale, dezvoltarea cercetărilor de lingvistică, antropologie și etnografie și valorificarea corespunzătoare a acestor cercetări.

În spiritul întregii politici externe a țării noastre, de colaborare largă cu toate statele, de participare activă la schimbul mondial de valori materiale și spirituale, vom acorda în continuare toată atenția dezvoltării cooperării în domeniul științelor istorice — inclusiv al tracologiei — stimulind participarea cercetătorilor români la diferitele acțiuni și manifestări științifice cu caracter regional sau mondial. Sintem convinși că în acest fel vom contribui nu numai la aprofundarea cercetărilor din acest domeniu, ci și la adîncirea cunoașterii reciproce, la dezvoltarea și întărirea relațiilor de prietenie între popoarele balcanice, între toate națiunile europene.

Avem astăzi cu toții datorită de înaltă răspundere de a adăuga noi și noi elemente de progres legăturilor care au unit din cele mai vechi timpuri popoarele din această zonă, de a acționa, pe toate planurile, pentru dezvoltarea unor relații internaționale noi, bazate pe deplină egalitate și colaborare, de a face ca Balcanii și Europa să devină, cu adevărat, zone ale păcii și securității, ale cooperării fructuoase între națiuni.

Noi, românii, trăind pe pămîntul locuit, muncit și apărat odinioară de un mare popor, de oameni viteji și drepti, dorim să facem totul pentru ca în această zonă geografică, în Europa și în întreaga lume să domnească pacea și cooperarea frățească, bunăstarea și fericirea popoarelor.

În încheiere, adresez, din toată inima, celui de-al II-lea Congres internațional de tracologie succes deplin în desfășurarea lucrărilor sale. Tuturor participanților le doresc realizări de seamă pe tărîmul nobil al științei și o ședere cît mai plăcută în țara noastră.

prezentat de tovarășul Ștefan Voitec, vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România.

După cuvîntul de deschidere a lucrărilor, rostit de prof. dr. docent Radu Vulpe, președintele Comitetului român de organizare, prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, în numele

instituțiilor organizatoare și în deplinul asentiment al tuturor celor prezenți, exprimă sentimentele de respect și grațitudine ale participanților față de președintele Nicolae Ceaușescu, pentru mesajul plin de aprecieri și îndemnuri pe care l-a adresat congresului. Vorbitoarul adresează de asemenea, mulțumiri Organizației Națiunilor Unite pentru

educație, știință și cultură (UNESCO), pentru atenția și sprijinul pe care le-a acordat amplei manifestări științifice de la București.

Rostesc alocuțiuni de salut acad. Emil Condurachi, secretar general al Asociației internaționale de studii sud-est europene, acad. Vladimir Gheorghiev, șeful delegației bulgare și acad. Mihailin

Garašanin, șeful delegației iugoslave. Toți trei vorbitorii relevă importanța acestei dezbateri care suscită un interes deosebit în rândurile specialiștilor de pre-tutindeni. Ei își exprimă, totodată, convingerea că rapoartele și comunicările prezentate vor aduce o contribuție însemnată la cunoașterea străvechii culturi și civilizații tracice, la îmbogățirea tezaurului de valori materiale și spirituale ale omenirii, la întărirea, prin știință, a relațiilor de prietenie și colaborare dintre țările balcanice, dintre toate popoarele lumii.

Timp de cinci zile, în ședințe plenare și în reuniunile celor trei secțiuni de lucru — istorie și arheologie, lingvistică, etnografie-folclor-antropologie — participanții la congres au dezbătut probleme de bază ale tracologiei, privind originea și răspândirea neamurilor traco-getice, probleme ale civilizației lor privind limba, arta și religia, precum și persistența, de-a lungul veacurilor a acestor elemente în întreaga Peninsulă Balcanică. Punctul de greutate al tematicii a căzut asupra strămoșilor noștri geto-dacii, pe evidențierea, în lumina ultimelor descoperiri arheologice, a unității și răspândirii acestora,

pe sublinierea rolului lor în cadrul lumii tracice. O contribuție importantă a adus la acest capitol delegația română, prin cele 130 rapoarte și comunicări.

Rapoartele și comunicările prezentate vor fi publicate în două volume de Acte ale congresului, care vor apărea, în viitorul apropiat, în Editura Academiei.

În cuvîntul de închidere a lucrărilor, prof. dr. Radu Vulpe, în numele Comitetului român de organizare, a mulțumit tuturor participanților pentru contribuția lor la desfășurarea acestei importante manifestări științifice subliniind că prin contribuțiile lor, delegații și-au făcut din plin datoria de a înlesni progresul cercetărilor în domeniul tracologiei.

Prestigioasa reuniune internațională găzduită de țara noastră a prilejuit, printre altele, publicarea unor lucrări de o remarcabilă finută științifică, semnate de circa treizeci de specialiști români și țesite de sub tipar la Editura Academiei. Numărul viitor al Magazinului istoric va închina în întregime pagina Cărții sosite la redacție acestor volume, care includ studii de istorie, arheologie, numismatică, lingvistică etc.

În timpul congresului, delegații au luat parte, la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România, la vernisajul unei expoziții de cărți dedicate acestei reuniuni și la cel al expoziției „Traco-dacii. Istorie și civilizație”.

După închiderea lucrărilor, timp de trei zile, participanții au făcut o vizită cu caracter documentar la obiectivele arheologice din județul Tulcea: așezările de la Beidau și Babadag, necropola traco-dacică de la Enisala, centrele romano-bizantine de la Jurilovca (Argamum), Garvăn (Dinogetia) și Niculifel, precum și vestigiile vestitei cetăți dacice de la Cîrlomănești.

Reuniunea de la București a oferit redactorilor de la Magazin istoric posibilitatea multor întâlniri interesante și discuții substanțiale cu delegați români și străini de reputație mondială. Interviuurile pe care o serie de participanți au avut amabilitatea să le acorde revistei, ca și pasiunile dezbateri din jurul meselor rotunde, organizate de redacție pe câteva probleme esențiale privind marea lume a tracilor, s-au concretizat într-un bogat material, pe care-l vom aduce la cunoștința cititorilor de-a lungul numerelor noastre viitoare.

În pauzele lucrărilor participanții au cercetat cu interes standul de cărți, în care au fost expuse o serie de noi lucrări apărute cu ocazia reuniunii științifice de la București

NEGRU VODĂ = SENESLAU?

Dr. LUCIAN CHIȚESCU

Coincidențe arheologice...

La Breaza, un sat din comuna Lisa, situată la nord de Munții Făgăraș, în județul Brașov, se află o cetate atribuită, potrivit tradiției, lui Negru vodă¹. De numele aceluiași legendar voievod sînt legate și cîteva fortificații de la sud de Carpați, îndeosebi

cea de la Cetățeni, situată în virful unui delușor și denumită de localnici „Cetățuia lui Negru vodă”. Numele lui Negru vodă este invocat și în legătură cu biserica din Cîmpulung, iar curtea feudală de la Curtea de Argeș, are o existență anterioară lui Basarab I. Există oare o legătură între aceste așezări? Arheologia medievală aduce o serie de argumente care pledează în favoarea unei strînse legături între ele. Un prim argument este de natură arhi-

tectonică. Cercetările efectuate la Breaza de către istoricul sibian Thomas Năgler au condus la constatarea că avem de-a face cu o fortificație de piatră, cu un plan oval impus de teren și cu două turnuri circulare interioare, fapt ce arată că această construcție se leagă nemijlocit de arhitectura fortificațiilor din Țara Românească și nu de cea din Transilvania.

Pe această bază, cetatea de la Breaza, a fost considerată, fără rezerve și cu deplin

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 6/1967; 5/1969; 8/1970; 1/1971.

temei, de către specialiști drept fortificație voievodală românească și nu cetate transilvăneană de graniță. Acestor descoperiri li se alătură altele, la fel de importante. Este vorba de construcțiile religioase. La Curtea de Argeș, de pildă, au fost identificate urmele unei biserici de piatră din sec. XIII, precum și alte elemente care l-au determinat pe arheologul Nicolae Constantinescu să considere vechea curte feudală de la Argeș drept reședință a voievodului Seneslau (menționat în **Diploma cavalerilor Ioaniși** din 1247¹). În același timp, la Cetățeni, cercetările îndelung efectuate de către Dinu V. Rosetti și de mine au prilejuit descoperirea și studierea a două biserici de piatră, situate una lângă alta, a căror construcție se succede în cursul sec. XIII. Împreună cu fortificația de piatră de aici, aceste biserici, precum și așezarea și necropola de la piciorul pantei, demonstrează convingător stadiul de organizare social-politică al acestor comunități, stadiu ce corespunde perfect cu cel descris de **Diploma Ioanișilor** pentru societatea românească a anului 1247, adică un stadiu avansat al stratificării sociale, existența unor formațiuni politice — cnezate și voievodate — cu cetăți bine consolidate ș.a.m.d.

Similitudinilor arhitectonice li se mai adaugă, însă, un element: ceramica. Întregul material descoperit în cuprinsul cetății de la Breaza, prezintă izbitor asemănări cu cel găsit la sud de Munții Făgăraș, în așezările și complexele medievale, din aceeași perioadă, de la Cetățeni și Curtea de Argeș. Studiarea ceramicii în toate aceste trei așezări a scos la iveală faptul că obiectele din cele trei puncte sînt identice, ba, mai mult, s-a stabilit, pe baze monetare certe, că ele datează din sec. XIII și din cel următor.

Apropierea tipologică a cetății de la Breaza de cele de la sud de Carpați, asemănarea frapantă a ceramicii din

aceste așezări și datarea sa fermă în sec. XIII, precum și tradiția comună care păstrează numele lui Negru vodă atît la Breaza, cît și la Cetățeni sau la Cimpulung, ne determină să socotim fără rezerve că toate trei au reprezentat importante centre în cadrul unei singure comunități românești care se întindea pe ambele laturi ale Făgărașului, demonstrînd, totodată, o viață intensă, într-o vreme în care Transilvania era cucerită pas cu pas de regalitatea maghiară, iar cîmpia de la sud și est de Carpați era dominată de tătari. Această situație, constatată deocamdată numai în așezările menționate, s-ar putea explica prin faptul că văile Făgărașului — ușor de apărat de către localnici și greu accesibile străinilor — au oferit populației românești — silită să-și părăsească așezările din zonele intra și extracarpate dominate de cuceritori și migratori mai mult decît oricînd în acel veac XIII — condiții prielnice pentru a-și păstra nealterate ființa de neam și cultura materială tradițională.

Toate drumurile duc în... Țara Birsei

Dacă locuirea din veacul XIII a ambelor versante ale Munților Făgăraș de către o populație românească unitară este evidentă, un interes nu mai puțin important îl reprezintă evoluția ei pe aceste meleaguri. Studiarea regiunilor învecinate a arătat că drumurile de aici duc (sau mai corect spus, vin) din Țara Birsei. Investigațiile arheologice, conduse cu multă stăruință și competență de A.D. Alexandrescu, au demonstrat nu numai o continuitate de viață autohtonă neîntreruptă în Cîmpia Birsei pînă la sfîrșitul sec. XI, dar și retragerea populației din cîmpie spre locuri mai adăpostite, unde, ca urmare a înaintării maghiare în sud-estul Transilvaniei, localnicii au și ridicat cele dintîi cetăți românești din Țara Birsei. La cumpăna

dintre secolele XII-XIII, ele și-au încetat existența, ca urmare a înglobării acestei zone în statul maghiar. Populația supusă presiunii exercitate de cuceritor s-a retras, însă, treptat, căutînd adăpost în locuri mai ferite.

În acest sens, analiza ceramicii de la Breaza, Cetățeni și Curtea de Argeș a dus la constatarea revelatoare că ea nu reprezintă, de fapt, decît o continuare, într-o fază evoluată, a celei descoperite în cuprinsul cetăților românești din Țara Birsei — fapt ce demonstrează permanența neîntreruptă a populației românești în apropierea Carpaților și sugerează concluzia că în momentul cuceririi Țării Birsei, o parte a populației românești de aici s-a retras mai adînc în Carpați, în zone necontrolate de regalitatea ungară la nord, sau de tătari la sud. Este foarte probabil ca aceste centre să se fi găsit la Breaza, la Cetățeni sau — de ce nu? — în alte locuri ce urmează a fi identificate în viitor.

Așa cum voievodatul contemporan al lui Litovoi cuprindea, după cum se știe, ambele laturi ale Munților Retezat, am socotit că această comunitate — în fapt o formațiune politică încheată, cu centre și cetăți întărite — atestată arheologic în stînga Oltului muntean și transilvănean, ar putea fi identificată cu cea condusă în 1247 de voievodul Seneslau, contemporanul lui Litovoi din dreapta Oltului.

În lumina noilor date ale cercetărilor, în care existența unei comunități românești cu așezări intens locuite, cu cetăți și monumente religioase din piatră este dovedită și de-o parte și de cealaltă a Munților Făgăraș, tradiția atît de puternică a coborîrii din aceste zone a unor căpetenii românești la sud de Carpați capătă o confirmare științifică. De altminteri, cronicarii sec. XVII, care consemnează tradiția descălecatului din Făgăraș, afirmă că, din anumite motive, Negru vodă și-a mutat scaunul dincoace de munte. Faptul că în tradiția cronicărească este vorba numai de mutarea centrului politic, dintr-o parte

(Continuare în p. 9)

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1970.

UNDE A FOST CETATEA DAFNE

PETRE DIACONU

Doi scriitori ai antichității tirzii — Ammianus Marcellinus (sec. IV) și Procopios din Cezareea (sec. VI) — menționează, în scrierile lor, o cetate cu numele Dafne, ca fiind situată undeva, la Dunărea de Jos. Prezența cetății pe pământul românesc e o dovadă a faptului că regiunile dunărene nu au ieșit din atenția lumii romane, după părăsirea oficială a Daciei, și că împărații romani au acordat în continuare o mare importanță acestei zone. De aici și interesul pentru localizarea ei exactă. Dar, înainte de a analiza știrile privind situarea cetății Dafne pe harta Daciei post-romane, ne vom opri asupra numelui sub care o cunoaște istoriografia modernă: Constantiniana Dafne. Acest ultim nume nu figurează în nici un izvor narativ, ci doar pe unele monede de aur, argint și bronz, emise de împăratul Constantin cel Mare în 328-329; s-a socotit că el reproduce numele complet al cetății.

După părerea unor istorici — mai ales a numismatilor — emiterea acestor monezi ar fi fost prilejuită de întemeierea cetății Dafne, în jurul anilor menționați. După părerea noastră, ar fi, însă, un lucru neobișnuit pentru vremea lui Constantin cel Mare ca un alt oraș, în afara Romei și a Constantinopolului, să se bucure de onoarea unei asemenea bogate emisiuni monetare. Coroborată cu absența, în sursele literare, a celei mai mici aluzii despre numele dublu al cetății, această constatare pune sub semnul întrebării existența vreunei legături între numele cetății și monedele respective, pentru a căror legendă trebuie căutată o altă explicație.

În limba latină, *dafne* înseamnă, ca și în greacă, *lauri*, dar, în același timp, și *victorie*, *triumf*. Astfel, *Constantiniana Dafne* de pe monedele din anii 328-329 n-ar fi decît o variantă din lunga serie de formule de acest fel, folosite de Constantin cel Mare pentru celebrarea victoriilor sale. Și, dată fiind vremea emiterii lor, monedele respective constituie, probabil,

omagierea victoriei asupra marcomanilor din anii 328-329.

Socotim, astfel, că trebuie părăsită desemnarea cetății dunărene cu numele de Constantiniana Dafne; rămîne, simplu, *Dafne*.

Drumul lui Valens

După spusele lui Ammianus Marcellinus, această cetate era situată pe malul sudic al Dunării; pe de altă parte, însă, Procopios afirmă, la fel de categoric și explicit, că Dafne era „vizavi” de Transmarisca (Tutrankan, Turtucaia), deci pe malul nordic al fluviului. Încă din veacul trecut, încercînd să rezolve dificultatea produsă de această netă contradicție, B. P. Hasdeu se gîndise la posibilitatea existenței a două cetăți Dafne, una în nordul și alta în sudul Dunării! Cei care, după el, s-au ocupat de localizarea numitei cetăți, au socotit, însă, că Ammianus Marcellinus și Procopios s-au referit la una și aceeași localitate, ale cărei urme au încercat

să le găsească, bazîndu-se mai ales pe informațiile celui din urmă. În consecință, căutările lor s-au concentrat asupra zonei orașului Oltenița, așezat vizavi de antica Transmarisca; astfel, Dafne a fost localizată, pe rînd, la Oltenița, Spantov, Ulmeni, Gura Mostiștei și chiar la o depărtare de 15 km de Oltenița, la Curcani pe Argeș¹.

Cercetările de teren n-au confirmat, însă, nici una din ipotezele de acest gen. Arheologii n-au surprins, în zona Olteniței, nici cel mai mic indiciu al unei așezări romane, fortificate; călătorii medievale prin aceste locuri nu au semnalat ruine susceptibile de a fi atribuite vreunei cetăți romane, iar tradițiile locului nu păstrează nici cea mai vagă amintire a prezenței unei asemenea cetăți. Prin urmare, *Dafne nu era pe malul nordic al Dunării*.

Renunțînd, astfel, la informațiile lui Procopios, revenim la cele ale lui Ammianus Marcellinus. De altfel, plusul

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 11/1969.

de încredere pe care i-l acordăm e pe deplin justificat, dacă ținem seama că acest autor a fost un contemporan al evenimentelor relatate și apoi, ca soldat de meserie, a avut o imagine mai exactă asupra topografiei cetăților danubiene. În adevăr, povestind expediția din anul 367, a împăratului Valens împotriva goților, el precizează că trupele imperiale venind dinspre sud, de la Marcianopolis, capitala Moesiei Secunde, au ajuns **întii la Dafne**, unde și-au așezat tabăra, au construit un pod de vase peste Dunăre, și **apoi** au trecut fluviul. Rezultă, din expunerea traseului, că **Dafne era pe malul drept al Dunării**.

O asemenea concluzie se mai sprijină și pe un alt element. Un izvor contemporan, **Notitia Dignitatum**, menționează, printre trupele numite **comitatenses**, două unități — **Constantiniani dafnenses** și **Balistarii dafnenses** — care, după cum le arată și numele, își aveau garnizoana la Dafne. Or, știind că trupele **comitatenses** erau cantonate, de obicei, **în interiorul provinciilor** și nu la capetele de pod aflate dincolo de granițele lor, rezultă că garnizoana unităților respective nu se putea afla decât pe malul drept al Dunării, care forma hotarul provinciei Moesia Secunda.

Acestea fiind premisele, unde putem localiza cetatea Dafne? În timpul amintitei expediții contra goților, Valens s-a oprit citva timp la Durostorum (Silistra), urmînd ca de acolo să pornească la trecerea Dunării. Aceasta înseamnă că vadul supravegheat de Dafne era în apropierea acestui oraș. Or, singurele vaduri din zonă, pe unde Valens s-ar fi putut gîndi să traverseze Dunărea erau: cel de la Transmarisca (Tutrakan) la vest și cele de la Dervent și Pirjoaia la est. Dintre acestea, primul nu poate intra în discuție, din două motive: întii, pentru că distanța care-l separă de Durostorum (60 km) era prea mare, și apoi pentru faptul că așezarea romană de aici se numea, în sec. IV, Transmarisca, fără să existe posibilitatea de

Imagine de pe Arcul de triumf, de la Roma, al lui Constantin cel Mare

a purta, simultan, și numele Dafne. Dervent iese și el din discuție: arheologii au dovedit că acolo era în sec. IV un simplu fort și nu cetatea de care vorbește și Ammianus Marcellinus, și Procopios, și **Notitia Dignitatum**. Prin excludere, nu rămîne decît Pirjoaia — azi satul Izvoarele, comuna Lipnița, în sud-vestul județului Constanța.

Confuzia lui Procopios

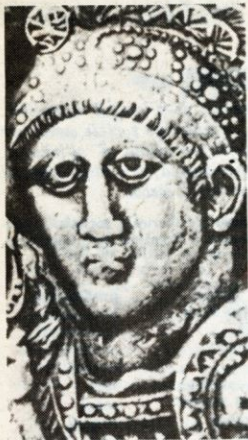
Ce elemente pledează în favoarea acestei localizări? În primul rînd, faptul că aici se află cel mai bun vad din sectorul cuprins între Transmarisca și Carsium (Hîrșova). Locuirea începe, aici, încă din neolitic. Spre mijlocul veacului IV, așezarea de la Pirjoaia juca rolul de „post vamal”, la trecerea mărfurilor din Imperiul roman în „Barbaricum” (în stînga Dunării).

Alți factori, care trebuie luați în considerare în cazul acestei localizări, sînt cei de ordin strategic. În primul rînd, vadul prin care au trecut trupele lui Valens în 367 nu putea fi situat departe de o bază navală, care să asigure, rapid, atît numărul de vase necesar

întocmirii podului peste fluviu cît și protecția podului în timpul operațiilor militare propriuzise. Or, Pirjoaia-Izvoarele era în apropierea a două asemenea baze: cea de la Altinum (Oltina), unde e atestată prezența unei unități de marinari — **milites naucularii Altinenses** — și cea de la Flaviana (probabil Beilic), unde era o unitate similară. În al doilea rînd, vadul de la Dafne nu putea fi la o distanță prea mare de drumul strategic care lega Dunărea de capitala provinciei Moesia Secunda, Marcianopolis, unde Valens își stabilise cartierul general în timpul luptelor cu goții. Pirjoaia-Izvoarele îndeplinește și această condiție.

Este, totuși, o dificultate în localizarea cetății Dafne aici. Anume, din **Itinerarul Antoninian**¹ rezultă că la Pirjoaia-Izvoarele trebuie plasat orașul **Sucidava** din Moesia Secunda (altul decît cel din Dacia, de la Celei). În acest caz, localizarea pe care am propus-o în rîndurile anterioare nu s-ar mai putea susține decît acceptînd posibilitatea ca, la un moment dat, **Sucidava** moesică să-și fi schimbat numele în **Dafne**. Faptul n-ar avea nimic surprinzător:

¹ Listă a fortificațiilor romane cu indicarea distanțelor dintre ele.

Doi împărați romani ale căror nume sînt legate de cetatea Dafne: Constantin cel Mare...

tinian, ceea ce iarăși se potrivește Sucidavei din Dacia!

Aceste coincidențe sînt tulburătoare. Credem că ne aflăm în fața unei confuzii, a cărei explicație am încercat s-o dăm în rîndurile anterioare, și deci **antica Dafne trebuie totuși căutată la Pirjoala-Izvoarele**. Desigur, avînd în vedere elementele conjecturale pe care se bazează, aceasta nu este decît o simplă ipoteză de lucru. Dar chiar și așa, două fapte ni se par definitiv lămurite: 1. — cetatea din care trupele împăratului Valens au pornit în anul 367 la trecerea Dunării se numea **Dafne**, și nu **Constantiniana Dafne**; 2. — această cetate era așezată pe malul drept (românesc) al fluviului și nu pe cel stîng, cum ne asigură Procopius. Această ultimă concluzie e de natură să confirme, o

... și Valens

dată mai mult, seriozitatea informațiilor furnizate de Ammianus Marcellinus, relevînd încă una din erorile cărora opera lui Procopius le este destul de... familiară!

NEGRU VODĂ = SENESLAU?

(Urmare din p. 6)

În alta a Făgărașilor, dar în cadrul aceleiași comunități și al aceleiași formațiuni politice care și-a continuat existența la nord și sud de Făgăraș este deosebit de semnificativ. Această mutare putea fi determinată de „niscăia pricinii” — cum afirmă cronicarul Radu Popescu — care să fi „învărbîbit [pe] domnul românilor cu domni ungarilor și cu ai sașilor”, dar a fost înlesnită, fără îndoială, de slăbirea dominației tătare la sud de Carpați. Schimbarea reședinței de la nord la sud de Munții Făgăraș s-a putut produce numai în cursul sec. XIII, înainte sau după menționarea lui Seneslau în **Diploma Ioanilor** din 1247, în orice caz, după marea invazie a tătarilor din 1241. Spre finele sec. XIII și la începutul celui următor, ca urmare a luptelor duse pentru eliberarea cîmpiei de sub dominația tătarilor, formațiunea voievodală românească s-a dezvoltat, devenind stat independent sub conducerea lui Basarab I, în 1330.

Că în sec. XIII a fost vorba numai de mutarea centrului de reședință dintr-un loc în altul, în cadrul aceleiași formațiuni politice și nicidecum de părăsirea Făgărașilor, care au rămas pe mai departe în stăpînirea voievodatului românesc, iar apoi în componența statului feudal independent Țara Românească, este un fapt dovedit atît de fortificațiile și așezările de la Breaza, Cetățeni și Curtea de Argeș — care se dezvoltă și în sec. XIV — cit și de titulatura domnilor români de mai tîrziu, Vladislav-Vlaicu și Mircea cel Bătrîn, stăpîni „peste pârțile de peste munți” și voievozi ai Țării Făgărașului.

Mutarea scaunului, în cadrul aceleiași formațiuni voievodale și apoi statale în diverse locuri a fost făcută în funcție de necesități politice și strategice majore. Acest centru a putut foarte bine să se deplaseze din Făgăraș, eventual de la Breaza, posînd pentru o vreme la Cetățeni, apoi la Curtea de Argeș și, după aceea, la Cîmpulung.

sîntem în plină epocă de schimbare a numelor de localități în întreaga Peninsulă Balcanică. În plus, e foarte posibil ca tocmai o asemenea schimbare de nume să stea la baza confuziei lui Procopios: știînd că Dafne se numise înainte Sucidava, scriitorul bizantin i-a atribuit acestei Sucidave moesice toate datele pe care le cunoștea despre Sucidava dacică, localizînd, astfel, Dafne pe malul stîng al Dunării! Perfecta corespondență între datele privind Dafne (furnizate de Procopios) și cele privind Sucidava dacică (rezultate din cercetările arheologice) e cel puțin tulburătoare. Astfel, Procopios ne spune că Dafne a fost zidită de Constantin cel Mare, iar arheologii ne asigură, ei, că așezarea de la Sucidava-Celei își are începuturile în plină epocă constantiniană; scriitorul bizantin notează că cetatea a fost distrusă de barbari, fapt confirmat de arheologi pentru Sucidava dacică; în fine, Procopios afirmă că reconstrucția cetății a început sub Jus-

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agriani
albecensi
aletoi
ansamensi
aplarensi
apuli
apsinthioi
arsietal
artaci
asti
ausdecensi
(usdecensi)

bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
blefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (prianți?)
brigi
brisi

buri (bu-davensi)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensi
ceiagisi
celegerri
ciconi
collaetae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsal)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
dioi
dolonsi (dolongi)
droși
drugeri
edoni

geti (getae,
v. geto-daci)
harpi
hypsalti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napel
nipsaloi
(tranpsaloi)
obulensi
odomanti
odrisi
oienensi
oitensi
olizoni
orresci
palopli
paiti
panaloi
plarensi
plefigi
plengeti
pleri
pirogeri
piliasti
potulatensi

pradavensi
ratacensi
(racatensi)
rondaloi
saboci
saci
sapel
sargeti
satri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
suci
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zalei
zaleoni
zerani

Edonii

Important trib tracic, alcătuit din trei ramuri: edonii propriu-zisi, sithonii și mygdoni. Așa cum ne informează Strabon, au locuit inițial ținutul de pe fluviul Axios (Vardar), ce cobora pînă la Pella, capitala regatului Macedoniei, și pînă la mare, după cum precizează Tuciddide. Edonii s-au stabilit apoi la răsărit de Strymon și la nord de Muntele Pangalos (Pangeu), pe lîngă Lacul Bolbeis (azi Bolvi, în Grecia) și în preajma părții centrale a Peninsulei Balcanice. Între aproximativ 500-480 î.e.n. au emis octodrahme de argint cu o greutate de peste 28 g și cu o legendă în limba greacă: *Getas, regele edonilor*. Pe avers erau reprezentați un personaj cu barbă, în picioare, și doi boi, iar pe revers, un pătrat adîncit împărțit în patru. Asemenea monede au fost

găsite în două tezaure — primul descoperit între Antiohia și Laodicea ad Mare, al doilea, pe Fluviul Tigris, tocmai în Mesopotamia.

Informațiile lui Herodot în legătură cu zidirea de către tiranii Miletilui a unei cetăți la Myrkinos, în ținutul edonilor, la începutul sec. V, ar putea justifica ipoteza după care în regiunea Muntelui Pangeu, pe lîngă ateleni și thasieni¹ aveau interese și milesienii. S-ar înțelege atunci mai bine fenomenul emisiunilor monetare tracice timpurii și răspîndirea lor în zone foarte îndepărtate.

Despre orașul Eunea Hodol („Nouă Drumuri”), pomenit încă de Herodot, Tuciddide spune că a fost stăpînit de edoni. Acolo, în vremea campaniei în Tracia, Xerxes a ordonat, după un obicei persan, să fie îngropați de vii nouă băieți și fecioare, copii ai localnicilor. Din relatarea celor doi istorici cități mai sus, reiese că orașul a avut de înfruntat atacurile atelenilor, thasienilor și

(Continuare în p. 19)

¹ Locuitorii insulei grecești Thasos, din Marea Egee.

CEREMONIALUL DOMNESC

— moștenire a Bizanțului

Conf. univ. dr.
CORINA NICOLESCU

Viața de curte, ca și cea particulară, a domnitorilor din Moldova și Țara Românească e relativ puțin cunoscută, în amănuntele desfășurării ei, chiar în cazul unor personalități ca Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn sau Ștefan cel Mare, pentru care s-ar părea că informațiile privitoare la aceste aspecte abundă. În realitate, dispunem de foarte puține date referitoare la viața și atmosfera curților domnești moldovene și muntene în secolele XIV-XV. Începînd cu sec. XVI, viața de curte — mai ales sub raportul ceremonialului — se poate reconstitui mai ușor datorită publicării unui mare număr de izvoare, ca și datelor furnizate de cercetările arheologice efectuate pe locul fostelor curți domnești și celor desprinse din analiza atentă a tezaurilor mănăstirești.

Cea mai importantă și temeinică sursă pentru cunoașterea ceremonialului de curte, din Moldova și Țara Românească, în special acela al încoronării, este **Descrierea Moldovei**, opera lui Dimitrie Cantemir. Fiul și fratele de domn, el însuși domn, dar, în același timp și istoric, Cantemir a putut cunoaște, din diferite izvoare, dar mai ales din propria-i experiență, obiceiurile mai vechi și mai noi legate de atmosfera de la curtea domnească și de aceea informațiile cuprinse în lucrarea sa prezintă garanția autenticității și exactității. Pentru o vreme și mai târziu, din mijlocul veacului fanariot, **Codica de obiceiuri** a logofătului Gheorgachi (1762) este un alt izvor cu prețioase deslușiri privind evoluția ceremonialului de curte.

La aceste două principale surse, se adaugă relatările, uneori extrem de amănunțite, ale călătorilor străini; cîțiva dintre aceștia au o importanță deosebită, prin faptul că au rămas vreme mai îndelungată în Moldova și Țara Românească, în anturajul domnilor. Astfel, Farnescio Sivcri a fost secretarul lui Petru vodă Cerceț (1583-1585)¹; Marco Bandini a trăit cîțiva ani în preajma curții lui Vasile vodă Lupu (1634-1653); Paul de Alep

a lăsat descrieri care privesc atît pe Vasile Lupu, cît și pe Matei Basarab (1632-1654); în fine, Anton Maria Del Chiaro a luat parte — ca secretar domnesc — la unele festivități de la curtea lui Constantin Brîncoveanu (1688-1714).

Studiul tuturor izvoarelor dovedește că în evoluția ceremonialului de curte trebuie deosebite trei etape istorice bine distincte. Prima cuprinde perioada de la întemeierea Moldovei și Țării Românești ca state feudale în sec. XIV, pînă către mijlocul sec. XVI, cînd o serie de inovații se constată atît în ceremonia propriu-zisă, cît și în privința costumului de curte; cea de-a doua etapă corespunde perioadei cuprinse între mijlocul sec. XVI și începutul sec. XVIII, pînă la ultimele domnii pămîntene; a treia etapă este aceea a domniilor fanariote (1711/1716-1822). Dacă pentru ultimele două avem izvoare numeroase și bogate — în special **Descrierea Moldovei**, și, respectiv, **Codica** lui Gheorgachi — pentru prima, și cea mai veche, informațiile sînt, încă, lacunare. Reconstituirea, în acest caz, trebuie făcută și prin studierea ceremonialului respectiv la Bizanț, de la care societatea medievală românească a moștenit atîtea însemnate elemente de civilizație.

Împărații și domnii

Ceremonialul încoronării împăraților bizantini cuprindea două faze esențiale, reprezentînd, de fapt, două din etapele principale ale evoluției ideii imperiale și a imperiului însuși: prima fază avea un caracter pur profan, a doua era prin excelență religioasă. Ca și în vechea Romă, proclamarea împăratului bizantin se făcea prin înălțarea alesului pe un scut; un ofițer îi pune pe cap coroana — la început (sec. IV-V e.n.), o simplă diademă. Mai apoi, diadema și hlamida — devenite însemne ale puterii imperiale — erau oferite împăratului de către patriarh, după coborîrea de pe scut. De pe la mijlocul sec. V, acest moment profan din desfășurarea solemnității încoronării a început a fi eclipsat de ceremonia religioasă, care avea loc în biserica Sf. Sofia din Constantinopol. Acolo, împăratul depunea însemnele puterii pe masa din altar, pentru a le reprimi, apoi, din minile patriarhului, care rostea cîte o rugăciune pentru fiecare din ele. La capătul acestor rugăciuni, patriarhul așeza din nou coroana pe capul basileului. Tîrziu, prin sec. X — după alți autori, în sec. XIII — s-a introdus obiceiul occidental al umerii cu mir.

În linii mari, această desfășurare s-a păstrat pînă la căderea imperiului (1453). Iz-

¹ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 1/1967.

voarele bizantine ne oferă informații mai amănunțite pentru ceremonialul respectiv în vremea împăraților din dinastia Paleologilor (sec. XIII-XV), din care a derivat direct și ceremonialul românesc. În această ultimă etapă a strălucirii imperiului, basileul semna — înainte de încoronare — o declarație de credință față de Biserică, după care avea loc proclamarea cu caracter militar și aclamarea de către popor. Apoi, cu un strălucitor cortegiu, precedat de soldați în armuri, purtători de drăpele și trîmbițași, împăratul se îndrepta spre biserica Sf. Sofia, unde îl așteptau înalții demnitari ai imperiului, și unde era întâmpinat de patriarh. Urma ungerea și încoronarea.

În organizarea vieții la curtea domnească în țările române — paralel cu cea a cancelariei, administrației, armatei etc. — s-a avut în vedere modelul oferit de Imperiul bizantin. Din acest model, o serie de elemente au fost preluate și adaptate conform unor mai vechi tradiții locale. Astfel, pentru prima etapă, a sec. XIV-XVI, în ceremonialul înscăunării unui domn român se deosebesc aceleași două momente principale, cu deosebirea că cel profan are alte particularități, în timp ce acela religios și-a păstrat nealterat caracterul bizantin pînă la sfîrșitul domniilor fanariote.

Partea laică a alegerii domnilor români se desfășura în cîmp. Iată cum descrie Grigore Ureche alegerea lui Ștefan cel Mare ca domn al Moldovei: „Ștefan vodă strîns-ao boiarii țării și mari și mici și altă curte măruntă, dimpreună cu mitropolitul Theoctistu și cu mulți călugări, la locul ce se chiamă Direptatea și i-au înțrebatu pe toți: iastă-le cu voie tuturor să le fie domnu? Ei, cu toții, au strigat într-un glas: în mulți ani de la Dumnezeu să domnești! Și decii cu toții l-au ridicatu domnu și — l-au pomzăuitu [unsu cu mir — n.n.] spre domnie mitropolitul Theoctistu. Și de aceea luo Ștefan vodă steagul țării Moldovei și se duse la scaunul Suceviu”.

Alegerea în cîmp este atestată și un veac mai tîrziu,

„Coroana de aur strălucitoare, cu pietre scumpe” — cum o descrie Dimitrie Cantemir — a reprezentat unul din însemnele voievodale esențiale ale ceremonialului domnesc. În reproducere succesive, câteva dintre coroanele purtate de o seamă de voievozi români: Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab, Petru Rareș, Ieremia Movilă

în vremea lui Despot vodă, ca un vechi obicei al țării, după cum a arătat, încă în 1944, prof. A. Golimas.

După alegere, domnul se îndrepta, cu un alai strălucitor, spre biserica Mitropoliei, unde, în ușa, era așteptat de mitropolitul țării, cu alaiul său de episcopi, arhieriei și egumeni, îmbrăcați în veșmintele purtate numai la marile sărbători. Eticheta cerea ca domnul să urce cîteva trepte și, în același timp, mitropolitul să coboare alte cîteva trepte, pentru a oferi Evanghelia cea mare, ferecată în argint aurit, noului stăpînitor al țării, care o săruta în sunetele unui imn religios. Alte imnuri se intonau cînd domnul intra în biserică și se închina în fața diferitelor icoane. Apoi, în fața altarului, avea loc încoronarea după tipicul bizantin. Acest moment principal este pe larg descris de Dimitrie Cantemir. Îngenuncheat, domnul asculta rugăciunile obișnuite „la încoronarea împăraților ortodocși”, adică bizantini, citite de mitropolit, care îl ungea cu mir, apoi părăsea absida altarului, oprimdu-se în mijlocul nacsului. Acolo, mitropolitul „îi punea pe cap coroana de aur strălucitoare, cu pietre scumpe”.

Dacă întreg ceremonialul religios al încoronării domnilor români este de evidentă moștenire bizantină, în schimb obiectul înșuși, coroana, nu aparține aceleiași moșteniri; așa cum se vede din tablourile votive, din miniaturile de pe manuscrise, sau din imaginile de pe broderii și argintării, coroana domnilor români era

de factură occidentală, deschisă, fără o calotă care să acopere creștetul capului; ea nu avea nici o legătură cu coroana închisă (camilafkion), a împăraților din ultimele secole, care a fost preluată, însă, de înalții noștri prelați, păstrîndu-se, la aceștia, pînă astăzi (mitra).

Contestată o vreme, existența coroanei la domnii români este, azi, un fapt neîndoielnic, dovedit de numeroase izvoare.

Semne de prețuire ale Sublimei Porți

Din a doua jumătate a sec. XVI, Poarta a început să pretindă ca domnii aleși de țară să vină la Istanbul pentru confirmare, astfel încît o parte a ceremonialului se desfășura acum pe malurile Bosforului. După ce era primit de vizir, domnul pornea cu alaiul său, însoțit și de reprezentanții Porții, spre Patriarhie. Toți cei care — creștini sau musulmani — se întâlneau cu acest alai pe străzile Istanbulului, trebuiau — în semn de mare respect — să-l salute, în picioare, cu minile încrucișate pe piept și cu capul plecat. Lăsînd însoțitorii turci afară, domnul și curtenii săi intrau în biserica Patriarhiei, unde avea loc o slujbă care se repeta în mod identic după întoarcerea în țară: o slujbă ca la încoronarea împăraților bizantini. Urmînd aceeași tradiție a imperiului care apusese, patriarhul rostea o cuvîntare în cinstea domnului. Astfel, pentru creștinii din Istanbul, ca și pentru cei din întregul Imperiu otoman, domnii români se înfățișau ca singurii păstrători ai fastului și ceremonialurilor imperiale bizantine, ai ideii imperiale însăși, respectați ca atare și de Sublima Poartă, care recunoștea și în acest mod, statutul cu totul special de care se bucurau

țările române între vasalii săi creștini.

Plecând de la Patriarhie, noul domn se îndrepta, cu același cortegiu impunător, spre reședința reprezentantului său la Poartă — Bogdan-Sarai (pentru Moldova) sau Vlah-Sarai (pentru Țara Românească) — unde se dădea o adevărată recepție. În zilele următoare, era pri-

mit de sultan, care-l învestea, ca domn, prin acordarea steagului cu două cozi de cal (țui), a caftanului și a cucei; în răstimp de două săptămâni, domnul urma să plece în țară.

Din descrierea lăsată de Sivori, cunoaștem înscăunarea lui Petru Cerel. El a intrat în București la 8 septembrie 1583, cu un alai de 7 000 persoane; boieri munteni plecați la Istanbul pentru a susține confirmarea domnului, oameni de încredere, suita personală, 500 oșteni — halebardieri, arcebișcari etc. — cu steaguri, tobe, trîmbițe; urma steagul sultanului, cu 50 călăreți, apoi un șir întreg de căruțe și trăsură. Acest enorm cortegiu a fost întâmpinat de boieri și popor la bariera orașului, îndreptîndu-se, apoi, spre curtea domnească, unde a doua zi a avut loc înscăunarea, în prezența unui dregător otoman, reprezentant al sultanului. Mulțimea venită să-l aclame pe domn a fost salutăată de către acesta și de imbrohorul turc din foisorul palatului. A urmat înscăunarea în sala mare a Divanului, unde marele logofăt a oferit domnului „o beretă de brocart de aur, lucrată cu nestemate, întocmai ca o coroană”, după cum o descrie Sivori. Aceasta era **cuca**, unul din semnele distinctive ale investiturii.

Cea mai veche descriere a investirii unui domn român de către un sultan datează din 1538 și privește pe Ștefan Lăcustă (1538-1540), vremelnic înlocuitor al lui Petru Rareș; în cursul ceremoniei

desfășurate la Suceava, în prezența sultanului Soliman Magnificul, capul domnului a fost acoperit cu „o bonetă aurită”. Pe la sfîrșitul sec. XVI, cuca s-a transformat într-o căciulă înaltă (gugimaca), țesătura bogat brodată cu perle și pietre prețioase din care se confecționa fiind înlocuită cu blana scumpă de samur. Paul de Alep, care a asistat la înmormîntarea lui Matei Basarab, în 1654, menționează, între obiectele expuse cu acest prilej, cuca „de samur, de mare preț și cu un surguci de aur, presărat cu pietre scumpe de mare valoare și de o frumusețe uimitoare”. Surgucul acesta — o placă împodobită cu pietre prețioase și un panăș, o egretă — valorind uneori sume foarte mari, pare să fi

fost un semn de înaltă distincție, acordat de sultan domnilor țărilor române.

În cea de-a doua etapă a evoluției ceremonialului de înscăunare, cuca cu surguci a înlocuit coroana care, fiind necunoscută curții otomane, nu a putut fi oferită de Poartă domnilor români. Un manuscris recent descoperit cuprinde **Rînduiala ce să face la încoronarea domnilor**, cu rugăciunea respectivă, de origine bizantină; datînd din 1705, acest text, care reflectă, prin urmare, situația din sec. XVII, menținînd ideea de încoronare, pomeneste, în locul coroanei, **cuca**, „gugimaca”, pe care mitropolitul o așeza pe capul domnului.

Întregul ceremonial al înscăunării suferea, în unele cazuri, mici modificări, care nu atingeau, însă, elementele sale esențiale. Astfel, Constantin Brîncoveanu, succesorul lui Șerban Cantacuzino, proclamat domn al Țării Românești în 1688 de către boieri, a organizat două ceremonii religioase, una la Mitropolie și alta la biserica din curtea domnească. Alteori, partea pro-

fană a ceremonialului era dublată, prin organizarea unei solemnități în sala mică a Divanului; în prezența doar a marilor boieri și ierarhi, avea loc confirmarea domnului de către un delegat al Porții. Apoi, domnul, așezat pe un jîlț și avînd la dreapta sa, pe un alt jîlț, pe dregătorul otoman, primea omagiul marilor boieri și clerici.

În cea de-a treia etapă, corespunzătoare domniilor fanariote, momentul principal al acestei ceremonii îl constituia citirea, de către reprezentantul Porții, a hătișerifului de confirmare. Pentru a fi înțeles de cei prezenți, actul era citit și în limba română de către marele vistiier. După un schimb de daruri, solemnitatea se încheia cu sîrutatul minii domnului (ambele obiceiuri erau de origine orientală, fiind preluate și de bizantini). Se prezentau, mai întîi, fiii domnului, apoi Mitropolitul, arhierii și boierii în ordinea rangurilor. Toți participanții treceau, apoi, într-o altă sală, unde era pregătit ospățul.

Și în această etapă, partea religioasă a ceremoniei de înscăunare a rămas neschimbată, desfășurîndu-se după același tipic și în biserica Mitropoliei din Iași sau București, și în cea a Patriarhiei de la Istanbul.

Respectarea, de către Sublima Poartă, a datinilor străvechi românești, a protocolului rezultat din sinteza acestora cu elementele provenite din moștenirea bizantină — paralel cu adoptarea unor obiceiuri tipic orientale, dar de care nici Bizanțul nu fusese străin — toate acestea dovedesc, o dată mai mult, situația deosebită a principilor români în cadrul suzeranității otomane. Studiul ceremonialului confirmă, astfel, rezultatele cercetării faptelor de istorie politică.

IRANUL VĂZUT DE APROAPE

„Relațiile dintre România și Iran se bazează pe legături străvechi, care au cunoscut un progres simțitor în ultimii ani, ca rezultat al schimbului de vizite între șefii de stat, între diferite personalități economice, științifice și culturale din cele două țări“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Descriind obișnuitul arc al cerului, avionul Caravelle ne dă posibilitatea de a mai admira încă o dată unica prilej a vestigiilor capitalei ridicate de Darius cel Mare acum aproape 2500 ani și incendiată de Alexandru cel Mare la 330 î.e.n., drept răzbunare pentru devastarea Atenei de către regele persan Xerxes. Coloanele și zidurile gloriei Ahemenizilor care străjuesc centrul platoului cu sol brun-roșcat ne fascinează la fel de puternic ca atunci când le admirăm de la doar câțiva centimetri. Întorcându-și privirea de pe hubloul avionului, Georges Pompidou — pe atunci prim-ministru al Franței și în al cărui grup de presă am străbătut Iranul — rostește: „Eroarea cea mare a Europei secolelor trecute a fost de a nu lua în seamă istoria atât de reală a celorlalte continente. În fond nu numai piramidele ne privesc de 40 de secole, ci și noi avem atâtea minuni de privit și admirat. Iată Persepolis, acest tezaur al istoriei prin care Iranul antic trăiește în Iranul modern de astăzi și în cel modern de mâine“.

Dacă în acea timpurie primăvară a anului 1968 am putut admira arta și arhitectura, fără egal de măiestroasă de la Persepolis, sau mormintul lui Omar Khayyam de la Neys-hābār, palatele șahului Abbās de la Isfahān, sau grădinile nesfârșitelor trandafiri din Shirāz, aproape incredibili în frumusețea și măreția petalelor lor, ca și multe altele din mineriile străvechiului Iran, tot atunci am văzut de aproape efortul poporului iranian pentru a avansa pe magistralele progresului. Am văzut cum se efectua prima reformă agrară, am văzut cum se desfășura originala campanie pentru lichidarea analfabetismului, la care lua parte și armata, am văzut cum se realiza emanciparea femeilor. Dacă imaginea rafinăriiilor de la Ābādān — cele mai mari din lume — este universal cunoscută drept simbolul celei mai mari bogății a țării, aurul negru, complexul de oțelării Aryamehr de lângă Isfahān, combinatul de prelucrare a cuprului, pe atunci în construcție la Sarcheshmeh, la 140 km sud de Kermān și uzina de apă potabilă de la Shirāz sînt alte câteva din cărțile de vizită ale noului Iranului ultimului deceniu. Li se pot adăuga cel mai modern spital din Orientul Mijlociu, construit tot la Shirāz, ca și Universitatea Pahlavi, din același centru de istorică inspirație, de unde s-au răspindit celebrele versuri ale lui Hafiz.

Am notat aceste câteva nume din actuala geografie istorică a Iranului pentru că ele se

conjugă cu ceea ce mi-au spus arheologii atât la Persepolis cât și la Teheran. Numeroase descoperiri recente au dus la concluzia că arta preahemenidă, în special bronzul de Lorestan, a fost precedată de o civilizație a fierului timpuriu — centrele excavațiilor fiind Marlik și Hasanlu — în care, în special în nordul Iranului, erau foarte dezvoltate produsele din metal (aur) și ceramică. Alte opinii mi-au fost împărtășite de arhitecții iranieni care lucrează la proiectul Bibliotecii Pahlavi din Teheran, studiind elementele tradiționale ale artei iranene. Creativitatea stilului de odinioară, fie că era vorba de o moschee, o baie publică, o școală sau o casă de locuit, consta în perfecta sa corespondență cu necesitățile oamenilor și ale geografiei locului, vădind totodată orientare sociologică și rafinat gust artistic.

Iată, așadar, că între valorile trecutului și construcțiile prezentului există o strînsă legătură în Iranul contemporan. Această legătură îi face pe iranieni mîndri și încrezători în viitorul lor, pe care — așa cum mi-au spus-o atât interlocutori din familia imperială sau din guvern, cât și muncitori sau agricultori — vor să-și creeze imbinind, într-o formă nouă și armonioasă, antichitatea și modernitatea țării lor.

Întemeiată în urmă cu cinci decenii, actuala dinastie Pahlavi și-a pus pecetea asupra întregii istorii contemporane a țării. Revista noastră a avut cîntecul să prezinte cititorilor câteva fragmente din cartea șahinșahului Iranului Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, în care suveranul iranian s-a aplecat asupra istoriei multimilenare ale patriei. De asemenea Magazin istoric și-a făcut o îndatorire plăcută din a evoca în mai multe rânduri firul istoricelor relații străvechi dintre România și Iran, ale căror rădăcini încep încă de pe vremea perșilor și dacilor¹, relații care au cunoscut în ultimii ani, sub auspiciile celor șapte întîlniri la cel mai înalt nivel între președintele Nicolae Ceaușescu și șahinșahul Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, o puternică și multilaterală ascensiune.

În acest număr reproducem din lucrarea În misiune pentru țara mea, apărută în Editura londoneză Hutchinson, câteva pagini în care împăratul Iranului evocă figura tatălui său Reza Han Pahlavi, fondatorul dinastiei.

Cristian POPIȘTEANU

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 10/1971.

² Vezi Magazin istoric, nr. 1/1967, 9/1967, 9/1969, 10/1973 și 3/1976.

Șahinșahul Iranului

MOHAMMAD REZA PAHLAVI ARYAMEHR

ÎN MISIUNE PENTRU ȚARA MEA

Tatăl meu s-a născut în anul 1878 în provincia Mazandaran din apropierea Mării Caspice. Spre deosebire de cei din dinastia Kajar¹ care erau de origine turcă, tatăl meu avea o descendență iraniană autentică. Atât tatăl cît și bunicul său serviseră ca ofițeri în vechia armată persană; bunicul s-a distins prin curaj într-unul din războaiele împotriva afganilor, iar tatăl a comandat un regiment cantonat în provincia Mazandaran. Cînd Reza Han — nume sub care tatăl meu a fost cunoscut din tinerețe — avea doar 40 zile, a rămas orfan. Mama sa a hotărît să-și aducă fiul la Teheran, dar, pe drum, micuțul era gata-gata să-și piardă viața din cauza gerului iernii de pe drumurile de munte.

Cînd avea numai paisprezece ani, s-a înrolat în Brigada iraniană cazacă, ce luase ființă cu un an înaintea nașterii sale. Atunci era analfabet, pentru că în Iran numai clasele stăpînitoare și preoțimea dețineau monopolul învățămîntului. Ele opreau accesul la cultură al oamenilor de rînd.

Cînd, mai tîrziu, tatăl meu a fost încoronat, el a devenit

cunoscut, în stilul străvechilor noastre formule ale regalității, ca Shahanshah (Regele regiilor), Umbra celui Atotputernic, Trimis al lui Dumnezeu și Centrul Universului. Dar, cînd

Reza șah Pahlavi, tatăl actualului șahinșah al Iranului

primea oaspeți străini sau mi se adresa, el vorbea despre sine însuși ca despre un soldat de rînd.

Tăria sa de caracter și puternica sa personalitate l-au fă-

cut să avanseze repede. Armata iraniană nu avea pe atunci subofițeri, așa încît, la un moment dat, a trebuit să facă un mare salt pentru a avansa din rîndul soldaților în cel al ofițerilor. Acesta era un fapt neobișnuit pentru armata iraniană, dar personalitatea tatălui meu nu a putut fi ignorată. Lat în umeri și înalt, avea trăsături proeminente și aspre; ochii săi pătrunzători țintuiau pe oricine îi ieșea în cale și puteau face să tremure inima unui bărbat oricît de puternic. Mi s-a spus că ofițerii ruși care comandau Brigada iraniană cazacă erau impresionați, poate chiar înfricoșați de el.

Una din trăsăturile care l-au ajutat să-și facă drum înainte a fost dorința lui de a studia. Nu s-a simțit rușinat, adult fiind, să o ia de la început cu învățătura. În fiecare zi, cînd instrucția lua sfîrșit, el rămînea răbdător în cazarmă, învățînd să citească și să scrie, ajutat de cîte un prieten. Își pregătea lecțiile la lumina scăzută a lămpilor, iar cînd se simțea obosit, ieșea din mica lui cameră și privea în zare luminile Teheranului care li căreau în depărtare.

Viața de militar în Iran nu era de invidiat în acele zile. Cum guvernul nu avea o autoritate reală, el nu putea strînge

¹ Dinastie fondată de conducătorul unui trib persan de la est de Marea Caspică. A domnit în Persia între 1796 și 1925, urmînd dinastiilor Asfar, Safar și Zand. Primul șah din această dinastie, Ayha Mohammed Khan, a reunificat țara.

impozitele pentru a-și plăti slujitorii. Adesea, soldații vindeau ouă și vreacuri sau își găseau alte înțelegeri neplăcute pentru a obține ceva mijloace de trai necesare lor și familiilor. Alteori, primeau cărămizi sau alte materiale de construcție, pentru că guvernul nu avea bani lichizi. Tatăl meu mi-a povestit că, odată, ministrul de Externe urma să dea o masă unui oaspete străin de vază. Cum gazda nu avea fonduri, a trebuit să împrumute ceva bani de la negustorii din bazar, pentru a putea face față cum se cuvine invitatului său.

Sistemul de organizare al armatei era învechit, echipamentul foarte uzat, întreaga armată dispunea doar de cîteva tunuri, cu totul depășite, iar moralul trupelor era scăzut. Dar, și mai rău, după părerea tatălui meu, era faptul că trupele din care făcea el parte erau comandate de ofițeri străini. Cred că puternicele sale sentimente patriotice s-au accentuat în contact cu dominația străină.

În continuare şahinșahul Iranului descrie viața de militar a tatălui său.

Ca soldat și apoi ca ofițer, tatăl meu a luat parte la numeroase campanii, în special împotriva triburilor rebele care devastau orașele și satele din multe colțuri ale țării. De-a lungul istoriei noastre, ori de cîte ori guvernul se dovedea slab, triburile prădau după propriul lor plac. Dar atunci cînd guvernul central era puternic și putea să exercite controlul efectiv asupra lor, triburile au jucat un rol constructiv în societatea noastră. Pe lângă expedițiile împotriva triburilor, care aveau luptă-

tori de temut, tatăl meu, împreună cu trupa sa, s-au angajat și împotriva briganzilor, unii organizați în mici cete care îi terorizau pe țărani.

Îmi amintesc de o poveste emoționantă despre sentimentele tatălui meu într-o bătălie cu briganzii. El s-a simțit, deodată, atît de dezgustat de întreaga stare a Iranului, încît, în mod deliberat s-a expus din plin tirului inamic. Pe calul său alb, era o țintă imobilă și vizibilă, dar nici unul dintre gloanțele dușmanului nu l-a atins.

Cum putea fi tatăl meu într-o asemenea stare de spirit? Acum mi-l pot imagina: un bărbat călare al cărui port regesc nu putea ascunde rușinea ce o simțea pentru țara sa. De fapt, nu mai era o țară: acest pămînt odinioară atît de mîndru nu avea un guvern central demn de acest nume. O mare parte a Iranului era în mîna conducătorilor locali, care plăteau tribut regelui, dar, în realitate, dispuneau după bunul plac de regiunile lor. Nu exista o armată modernă, nu era nici lege, nici ordine; nu exista o justiție iraniană, cu excepția celei bisericești sau tribale. În cea mai mare parte a țării domnea legea celui mai tare. Jefuitorii prădau, iar oamenii de rînd îndurau.

Chiar în capitală, la Teheran, oamenii nu-și mai păraseau casele după ce se însera, decît pentru cazuri de forță majoră, ca, de pildă, să cheme un doctor — dacă și cînd acesta era de găsit. Ei știau că la orice colț de stradă puteau întîlni un tilhar. Mijloacele de comunicație se deterioraseră într-atît, încît, pentru a călători de la Teheran la Meșed, în

nord-estul Iranului, trebuia să treci prin Rusia pentru a evita tilhariile de drumul mare. Pentru a merge de la Teheran în provincia din sud-vest Khuzistan, trebuia să treci prin Turcia sau Irak.

În vremea capitulațiilor¹, străinii nu puteau fi condamnați pentru crimele comise pe teritoriul Iranului, chiar dacă am fi avut tribunale în care să-i fi judecat (lipsa tribunalelor proprii era, desigur, unul din argumentele adesea în sprijinul menținerii capitulațiilor). Nu aveam o autonomie economică reală din cauza concesiilor acordate de regii din dinastia Kajar. Armate străine sau răzvrățiți locali hîntuiau țara. Populația suferea un proces de degradare din pricina sărăciei, analfabetismului, ignoranței, lipsei de igienă. În ciuda acestei stări dezolante, șahul de atunci, Ahmad, se ocupa cu călătorii de plăcere în Europa și cu alte extravagante. Ce altceva decît rușine putea simți un adevărat patriot?

Se pare că epoca, poporul și necesitățile unei națiuni cer ca, la un anume moment, să se afle omul potrivit la locul potrivit: un om care să schimbe profund destinul țării și să modifice cursul istoriei.

Suveranul iranian relatează apoi momentul din august 1920 cînd tatăl său, acționînd așa cum i-a dictat conștiința, a preluat comanda brigăzii din care făcea parte.

La puțin timp după aceea, guvernul iranian a confirmat

¹ Spre deosebire de termenul omonim din istoria noastră, în cazul de față este vorba de convenții prin care un stat stabilește un regim de favoruri și privilegii pentru cetățenii altui stat aflați pe teritoriul său.

și acceptat acțiunea sa. Tatăl meu nu a făcut un secret din dorința ca, în cele din urmă, toate influențele străine din Iran să fie reduse la minimum. Din acel moment, ascensiunea tatălui meu la puterea supremă a fost rapidă. S-a aliat cu un tânăr și bățios ziarist, numit Seyed Zia ed-Din Tabatabai. Acest om, fiul unui **Mullah** (preot islamic), a scris foarte curajos despre situația precară a guvernului și despre alte stări de lucruri negative din Iran. Era, într-un fel, un revoluționar, fiind bine plasat pentru a exercita o presiune politică în Capitală, în timp ce tatăl meu se ocupa de forțele armate.

Pornind din orașul nord-vestic Ghazvin, tatăl meu a început faimosul său marș spre Teheran. La 21 februarie 1921, printr-o lovitură de stat fără vărsare de sânge, el a răsturnat guvernul, care și așa era cît se poate de șubred. Zia ed-Din a devenit prim-ministru, iar tatăl meu ministru de Război și comandant suprem al forțelor armate.

Zia ed-Din, un reformist radical înăscut, a luat o serie de măsuri ce au dus la înde-

părtarea conservatorilor bogați din țară. Cred că tatăl meu a avut de obiectat mai curînd împotriva tacticii colaboratorului său și momentului ales decît împotriva conținutului de idei politice și economice ale acestuia. După trei luni, șahul a numit un nou prim-ministru, și tatăl

plecat într-o călătorie nelimitată în Europa.

Cu un an înainte ca tatăl meu să fi devenit premier, turcii au abolit arhaicul lor califat și, la scurt timp, Turcia a devenit republică sub conducerea dinamică a lui Kemal Atatürk¹. Unele cercuri iraniene influențate de aceste even-

nimente inclinau spre ideea de a instaura o republică iraniană. Sint convins că, un timp, chiar tatăl meu a inclinat către această soluție. Dar curentul de opinie pentru menținerea sistemului monarhic a prevalat; la urma urmei, acesta avea o tradiție de mii de ani.

La 31 octombrie 1925, Parlamentul a hotărît să-l dethoneze pe „vagabondul” Ahmad care mai tirziu a murit în Europa. La 13 decembrie același

an, Parlamentul a proclamat pe tatăl meu șahinșah al Iranului. La 25 aprilie 1926, a avut loc ceremonia încoronării și, cu același prilej, eu am devenit prinț moștenitor.

Versiunea românească de Dolna MOTĂȘ

¹ Vezi Magazin Istorie, nr. 6/1972.

Tun persan (gravură din sec. XIX)

meu nu s-a opus acestei schimbări.

El a rămas ministru de Război, în cîteva guverne succesive, iar, între timp, enorma sa influență în rîndul guvernului a ajuns evidentă. În 1923, el a devenit prim-ministru. La scurt timp după aceea, neputinciosul Ahmad a

1893:

GREVA MUNCITORILOR BRUTARI DIN GALAȚI

NICOLAE NICOLAESCU

Duminică, 27 iunie 1893.
În aceea zi, la Galați a început
o acțiune muncitorească
ce a avut o deosebită rezonanță în aceea epocă —
greva muncitorilor brutari.
A fost printre primele mișcări de acest fel
declanșate după constituirea,
în urma Congresului din 31 martie-3 aprilie 1893,
a Partidului Social-Democrat
al Muncitorilor din România.

Cu câteva luni mai înainte, muncitorii formulaseră o serie de revendicări firești, între care respectarea repaosului duminical, organizarea schimburilor de lucru la cuptoare cu un număr suficient de oameni, cereri de care nici patronii, nici autoritățile nu au vrut să audă. În momentul izbucnirii grevei, poliția a înconjurat brutăriile, greviștii au fost arestați și duși la comenduire, unde au fost crunt bătuți. Dar muncitorii nu s-au intimidat, ei au apelat la ajutorul Clubului socialist din Galați. Împreună cu soțiiile greviștilor, conducătorii socialiști au protestat vehement, cerind eliberarea celor

arestați. Într-o corespondență din Galați, aparținând socialistului Alexandru Ionescu, ziarul *Munca* scria, la 8 iulie: „Lucrătorii brutari din Galați puși în grevă sînt expuși vandalismului barbar al polițiștilor. Ziua și noaptea, străzile sînt cutreierate de oamenii d-lui Grecescu, polițaiul actual al Galațiului. Fiecare comisar, subcomisar, ipistat, însoțit de cîte 7-8 sergenți de stradă, intră cu tesacele [sabie scurtă și lată — n.a.] scoase în domiciliul lucrătorilor, îi transportă la poliție, de unde, tot între tesace, îi duce la patroni, silindu-i să muncească”.

Acțiunea muncitorilor de la Galați s-a bucurat de un larg sprijin din partea tovarășilor lor de muncă din localități apropiate, ca și din întreaga țară. Nereușind — cu toate represaliile făcute împotriva muncitorilor — să determine încetarea grevei, poliția a încercat să aducă soldați în locul brutarilor. Dar „pînea ajunge pită [...] și lumea nu o mîncă”, relatea mai tîrziu unul dintre socialiști

Centrul orașului Galați la sfîrșitul
veacului trecut

gălăteni. Autoritățile au apelat atunci la orașele vecine — Brăila, Tecuci, Buzău, R. Sărat — pentru a aduce de acolo pîine. Delegații ai Clubului muncitorilor din Galați au explicat, însă, muncitorilor din celelalte localități de ce tovarășii lor gălățeni au intrat în grevă și le-au cerut să se solidarizeze cu ei. În această situație, brutarii din orașele amintite au refuzat să producă pîine peste nevoile curente ale orașelor lor. Acestor acțiuni li s-au adăugat manifestările de solidaritate exprimate prin motiunile de protest trimise de Cluburile din București, Craiova și Iași.

Ziarele muncitorești, precum și unele publicații progresiste ca de pildă ziarul **Adevărul**, condus de Al. Beldiman, s-au situat, de asemenea, de partea muncitorilor. Judecătorul supleant Deodat A. Țăranu a fost destituit, deoarece a refuzat să devină complicele poliției în persecutarea muncitorilor greviști. Într-o scrisoare deschisă către Take Ionescu, pe atunci ministru interior la Justiție, publicată în **Adevărul** din 4 august 1893, el își justifică astfel atitudinea: „În adevăr, am avut curajul, d-le ministru, să nu mențin mandatele de depunere ale d-lui jude-instructor date contra a trei lucrători închiși și înaintați judecății pentru faptul că ar fi ultragiati un comisar de poliție, fapt întemeiat pe un simplu proces-verbal al poliției, fără alte dovezi decât depoziția unor agenți polițienești, subalterni ai polițaiului persecutor și ai comisarului pretins ultragiati”.

În aceste împrejurări de largă solidaritate muncitorească și aspră condamnare a nedreptăților săvîrșite împotriva lucrătorilor, autoritățile au cedat. Cererile lucrătorilor au fost satisfăcute.

În timpul grevei, pe lângă metodele obișnuite în asemenea ocazii — bătăi, arestări ilegale ale căror victime erau lucrătorii — autoritățile au încercat să lovească și în Clubul muncitorilor, care, prin modul de a organiza rezistența, prin ajutorul material și moral acordat greviștilor, se afirma ca reazem de nădejde al tuturor exploataților din localitate.

Pentru a lovi în Clubul muncitorilor, autoritățile aveau însă nevoie de un pretext, și au inventat unul, pornind de la faptul că la sediul Clubului a fost arborat, pe toată durata grevei, un steag roșu. Prefectul județului, Suțu, a trimis președintelui Clubului o adresă în care, pretextând că „drapelul roșu este emblema revoluțiunii”, i-a somat pe socialiști „să nu se mai arboreze sau nici un cuvînt de azi înainte vorbitul drapel, fie la Clubul ce prezidați, fie la întrunirile sau seratele acestui Club”.

Comitetul Clubului, alcătuit din 15 membri, în frunte cu muncitorul G. N. Darie, au răspuns că muncitorii nu înțelegeau să renunțe la arborarea steagului lor „pînă cînd va interveni o hotărîre judecătorească, care să interzică acest lucru”. Drept urmare, prefectul a ordonat ca drapelul să fie dat jos cu forța. Amintindu-și acest episod, socialistul I.C. Anastasiu, participant la evenimentele scria: „Deodată se aude un zgomot teribil de pași, zăngănit de săbii, zornăit de pînteni și, ca un

turbat, intră în localul Clubului polițaiul Grecescu, înconjurat și urmat de un număr de peste 30 de comisari, subcomisari, ofițeri și gardiști [gardieni, polițiști] și ne somează într-un chip provocator să ridicăm imediat steagul de la balcon [...]. Am răspuns că nu ne opunem la ridicarea steagului, dar că noi refuzăm a o face. Atunci ordonă unui comisar, care se duce și smulge steagul de pe balcon”.

Procesul intentat Clubului — unul dintre primele procese împotriva socialiștilor din istoria noastră — a fost tergiversat un an și jumătate. Cu toate eforturile făcute, autoritățile n-au putut demonstra, așa cum au intenționat, că greva ar fi constituit o rebeliune și arborarea drapelului roșu un act ce contravenea legilor statului. Prin hotărîrea dată la 19 ianuarie 1895, Tribunalul i-a achitat pe inculpați.

Victoria muncitorilor gălățeni a fost remarcată și în Raportul Consiliului general la Congresul din 1894 al P.S.D.M.R.: „Izbinda lucrătorilor brutari a dat un nou avînt mișcării socialiste în general: astăzi numărăm [la Galați — n.a.] la 2 000 de aderenți, număr care merge mereu crescînd”. La rîndul său, I. Nădejde scria în **Lumea nouă**, din 25 aprilie 1895: „Steagul roșu nu se închină nimănui, steagul roșu nu se teme de mici înfrîngerii parțiale, noi știm că el are să filfie odată și odată pe un pămînt liber de tirani, pe un pămînt unde omul nu va mai despuia pe om, deasupra unui popor de frați. Și dacă ne va fi fost chiar scris să nu vedem cu ochii pămîntul făgăduinței, fie! Îl vor vedea copiii noștri măcar”.

EDONII

(Urmare din p. 10)

cele ale regatului Macedoniei. Prima încercare ateniană, făcută în 465 î.e.n. în contextul luptelor cu thasienii pentru fărîmul trac și minele sale de aur și argint, a suferit un esec, căci cei 10 000 luptători recrutați dintre atenieni și aliați au fost învinși la Drabescos, în apropiere de Daton (după Strabon) de către tracii edonii, iar șefii lor, Sophanes și Leagros, au pierit în luptă. În 437 î.e.n. atenienii, sub comanda lui Hagnon, au reușit să pună stăpînire pe oraș, întemeind colonia Amphipolis și izgonindu-i pe edoni din zonă. După ce, sub Filip II, macedonenii s-au instalat definitiv aici, orașul a devenit principalul atelier pentru monedele de aur și de argint, emise în mari cantități în vremea lui Alexandru cel Mare și a urmașilor săi din Macedonia.

Un alt oraș important al edonilor în Tracia a fost Crenides, întemeiat de thasienii, care nu reunăseră la minele de aur și de argint din Pangeu. Filip II, care i-a schimbat numele în Philippi, a instalat și acolo un atelier monetar macedonean, unde a emis inițial monede de aur și argint, apoi numai monede de bronz.

După bătălia de la Pydna (168 î.e.n.), cînd macedonenii au fost înfrînți de romani, edonii au intrat în alcătuirea primei regiuni a Macedoniei „libere”, organizată de romani, transformată apoi în provincia Macedonia. Remintim că, mai tîrziu, în 42 î.e.n. la Philippi s-a dat lupta în care Octavian și M. Antoniu i-au învins pe Brutus și Cassius, prilej pentru a afla, de la Strabon, că orașul, care dusesse sub romani o existență modestă, a crescut din nou. Tot Strabon istorisește că edonii o cîneau pe zeita Cotys și pe zeul Lycurg, al cărui cult era asemănător cu al lui Dionysos, și că aveau „instrumente din munți” folosind „nume barbare pentru harpă” (harpa triunghiulară și cea cu 20 coarde). Informații importante pentru istoria religiilor și a muzicii în Tracia.

Gh. Poenaru BORDEA

VÎNĂTORUL DE CERBI DE LA ȘU-KU-TIAN

VU IU-KANG

cercetător la Institutul de paleontologie a vertebratelor
și paleoantropologie al Academiei de Științe a R. P. Chineze

Șu-Ku-Tian. Un tirgusor aflat la 48 km sud-vest de Pekin, la poalele Colinelor de vest. Cu 400 000-500 000 ani în urmă, aici trăia „Omul de Pekin”, *Sinanthropus pekinensis*, numit în limbaj științific *Homo erectus pekinensis*. Fosilele lui s-au găsit în străfundurile unei grotte de pe Colina Oaselor Dragonului, situată în apropiere.

De la primele săpături arheologice, efectuate în 1927, și pînă astăzi au fost dezgropate aici șase calote craniene de antropopiteci¹, relativ complete, peste 150 dinți, mai multe fragmente de oase ale membrilor aparținînd la aproximativ 40 indivizi de vîrste și sexe diferite. S-au găsit, de asemenea, zeci de mii de unelte de piatră, grămezi de cenușă și fosilele a peste 100 specii de animale care au trăit în acea epocă. Grotă de pe Colina Oaselor Dragonului constituie una dintre cele mai bogate surse privitoare la antropopiteci descoperite pînă acum în lume.

Studiul fosilelor „Omului de Pekin” dovedește că membrele și torsul lui se deosebeau foarte puțin de cele ale omului modern și că el putea să se deplaseze în poziție verticală. Volumul creierului său reprezenta două treimi din cel al omului de azi. Bolta craniană era teșită, arcadele foarte proeminente, fața și gura ieșeau în afară, iar bărbia era aproape inexistentă. S-ar putea spune că „Omul de Pekin” avea trup de om și cap de maimuță.

Ce era antropopitecul? Om sau maimuță? Această întrebare a format obiectul unei discuții aprinse cu prilejul descoperirii, în Indonezia, la sfîrșitul secolului trecut, a „Omului de Java” sau *Pithecanthro-*

*pus erectus*¹. Mulțimea materialelor scoase la iveală în grotă sinantropului și mai ales uneltele de piatră dovedesc concludent că este vorba de om.

¹ Prehominid fosil, intermediar între *Homo habilis* și *Homo sapiens*, care a trăit cu cîteva sute de mii de ani în urmă — n.t.

În așteptarea vîntătorului (reproducere din revista Le Chine, nr. 1/1973)

De ce avea corp de om, iar capul de maimuță? În lungul proces de evoluție a omului din maimuță, membrele au suferit transformări mai devreme și mai repede decît capul; apoi, acesta din urmă s-a dezvoltat mai rapid datorită muncii manuale și a diferențierii dintre mîini și picioare; pe măsură ce capul se dezvoltă, el transmitea brațelor mai mult abilitate.

Potrivit condițiilor geologice și configurației terenului din localitatea unde a fost descoperit sinantropul și după fosilele de animale și plante găsite în grotă lui, putem constitui, cu aproximație, mediul în care trăia. La nord-vest se ridica dealuri bogate împădurite unde mîșunau tigrii preistorici, elefantul *Palaeoloxodon nomadicus*, porcul mistreț, cerbul sika și rinocerul. Prin stepa întinsă din sud-est galopau herghelii de cai sanmenieni (*Equus sanmeniensis*), turme de antilope și cerbi cu maxilare puternice (*Megaceros pachyosteus*). În grotă trăiau urși (*Ursus spelaeus*), hiene și bursuci. Rîurile, lacurile și mlaștinile adăposteau bivoli, vidre și castori uriași. Natura, care oferea hrană și adăpost sinantropului, constituia pentru el și un izvor de pericole. Vîna cerbi și alte animale mici, dar trebuia să se apere împotriva tigrilor, gheparzilor și a altor fiare sălbatice. „Omul de Pekin” culegea fructe, rădăcini de tot felul și frunze de plante comestibile.

Descoperirile de la Șu-Ku-Tian atestă că acești oameni primitivi învățaseră să-și cîmblească uneltele de piatră, pe care le foloseau la tăiatul copacilor, jupuitul animalelor, tăiatul cărnii și confecționarea bitelor. În grotă s-au găsit straturi de cenușă, de aproxi-

(Continuare în p. 25)

¹ Animal ipotetic intermediar între maimuță și om — n.t.

EMBLEMA DE JAD

SIMA QIAN

De pe vremea „Statelor combatante” (480-221 î.e.n.)¹ sau poate chiar din timpurile legendare ale istoriei chineze, înțelepții comparau virtutea cu jadul. Netezimea și strălucirea acestei frumoase pietre verzi simbolizau omenia, densitatea și duritatea ei întru chipul inteligență, iar muchiile, care nu tăiau cu toate că păreau tăioase, reprezentau justiția. Strălucirea sa irizată amintea cerul, minunata sa substanță, extrasă din munți și din ape, semnifica pământul, în vreme ce sunetul curat și prelung pe care îl scoate când e lovit, era întru chipul muzicii.

Despre aceste multiple însușiri și simboluri atribuite jadului, care îl făceau deosebit de prețuit, ne vorbește și istoricul chinez Sima Qian (145-86 î.e.n.). Într-o cronică din opera sa *Shi Ji* („Însemnări istorice”) se spune că în statul Zhao, la curtea împăratului Zhao Hui Wen (sec. III î.e.n.) se afla o emblema de jad, păstrată din moși-strămoși și vestită în toate statele cîte au existat atunci pe pământul chinezesc. Dar unul singur, statul Qin, cu temutul lui împărat Qin Zhao-xiang (306-251 î.e.n.) rivnea mai cu deosebire la această neprețuită comoară. Chibzuind în fel și chip, el hotărî să trimită un sol la curtea împăratului Zhao Hui Wen, oferindu-i 15 orașe în schimbul vestitelor embleme. De bună seamă că statul Zhao ar fi pierdut prețiosul jad, dacă alături de alte bogății n-ar fi avut-o și pe aceea a inteligenței lui Lin Xiang-ru, după cum a lăsat scris în cronică sa istoricul Sima Qian. Reproducem fragmente din această cronică.

Ileana HOGEA-VELIȘCU

Legenda spune că împăratul statului Zhao îi porunci lui Lin Xiang-ru să plece chiar a doua zi să ducă nestemata. După ce străbătu partea de apus a statului vecin Qin, Lin Xiang-ru ajunse la Qin Zhao-xiang. Împăratul îl primi fără ceremonie, ca pe un sol neînsemnat. Se mai spune că Lin Xiang-ru îi oferi emblema mult râvnită și că acesta se arătă nesus de încântat cînd o luă în minile sale! Apoi o dădu mai departe, din mînă în mînă, tuturor curtenilor și doamnelor din preajma sa. Privindu-l, cu toții strigară:

„Trăiască împăratul!” Lui Xiang-ru nu-i trebui mai mult spre a înțelege purtarea împăratului, care nici măcar nu aduse vorba despre cetățile promise. Atunci Lin Xiang-ru făcu cîteva pași înainte și se adresă celor de față.

— Nestemata are un cusur. Îl rog pe împărat să-mi dea voie să i-l arăt.

Qin Zhao-xiang îi întinse de îndată emblema. Apucînd bine piatra, Lin Xiang-ru se trase cîteva pași îndărăt, și, rezemîndu-se cu spatele de o coloană, îl înfruntă pe împărat zicînd:

— Măria Ta a vrut să capete emblema statului Zhao și, dînd curs dorinței, i-a cerut-o împăratului meu. Cînd acesta și-a consultat sfetnicii, toți au spus că statul Qin este lacom și că, bîzîndu-se pe puterea sa, vrea să capete nestemate pe vorbe goale. Păreră lor a fost să refuzăm propunerea Măriei Tale. Dar eu, Lin Xiang-ru, m-am gîndit că dacă popoarele mici nu se înșeală niciodată între ele, cum ar putea să facă acest lucru un stat puternic? Ba, mai mult, nu se cuvine să stricăm bunele sentimente de vecinătate cu statul Qin, de dragul unei nestemate! Așa că împăratul statului meu a petrecut cinci zile de respectuoasă ceremonie, după care m-a trimis aici cu răspunsul și cu piatra cea de mare preț. De ce crede Măria Ta că a făcut toate acestea? Oare nu pentru că prestigiul unui stat atît de puternic cum este statul Qin i-a inspirat un deosebit respect? Dar iată că eu, Lin Xiang-ru, am sosit aici. Măria Ta m-ai primit într-un palat de rînd și ai pregătit o ceremonie care denotă dispreț. Emblema — comoară de preț a țării mele — a stîrnit admirație cînd demnitarii și-au trecut-o din mînă în mînă să o privească. Am băgat de seamă că Măria Ta nu ai de gînd să oferi cetățile promise, așa că eu voi duce nestemata înapoi. Iar dacă Măria Ta mă va împiedica să o fac, atunci sînt bucuros să-mi zdobesc capul, odată cu nestemata, de această coloană.

De teamă să nu se îndeplinească acest lucru, Qin Zhao-xiang îi ceru pe loc iertare, implorîndu-l să lase neștirbită emblema. Porunci apoi să vină în fața lui topograful curții și însuși împăratul îi arătă pe o hartă cetățile care urmau să intre în stăpînirea statului Zhao.

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 6/1973.

„Opera minilor ieromonahului Antim”

Prof. DIMITRIE GH. IONESCU

Intr-un studiu publicat cu patru decenii în urmă¹, am prezentat miniaturile unui Evangheliar, scris în limba greacă la București, între 1634-1645, aflat astăzi în Muzeul de Artă Bizantină din Atena. Între timp, am cules noi date despre această lucrare și despre altele de aceeași factură. Exemplarul amintit conține 336 file de pergament (45 x 29 cm) și cuprinde biografiile evangheliștilor, Evangheliile și un minologhiu (calendar cu toate sărbătorile anului). A fost scris, pictat, împodobit și ferecat din ordinul domnitorului, care l-a dăruit, în 1645, Patriarhiei ecumenice din Constantinopol. Nu se cunosc împrejurările în care volumul a ajuns, mai apoi, într-o mânăstire greacă din Bascov (Bulgaria), de unde a fost dus, în 1908, la Atena.

Argintul aurit care îmbracă scoarțele de lemn e împodobit cu scene biblice lucrate cu mîgăl și măiestrie. Inscriptia, săpată în limba română în benzile de sus și de jos ale ambelor scoarțe, arată că Această Sfîntă Evanghelie făcut-o-au creștinul și luminatul Matei Basarab Voievod și soțului Elina la Sfînta Patriarhie de la Țarigrad ca să le fie pomenire în veci. Iulie 25 v[ă] [ea]t 7153 (1645). Textul cărții, scris cu aur și argint de caligrafi experimentați, pe două coloane, inițialele bogat ornamentate, precum și miniaturile din interior conferă manuscrisului, prin simetria caracterelor, combinarea liniilor, a culorilor și a delicatelor înfloriri, o mare valoare artistică. La rîndul lor, chipurile domnești, ca și cele ale evangheliștilor, situate în magnifice cadre și chenare alcătuite din elemente și culori ingenios combinate, dau ilustrațiilor un caracter viu, realist, lipsit de rigiditate. Matei Basarab este înfățișat în picioare, într-o atitudine sobră, purtînd însemnele domniei. Alături, în stînga, o inscripție în litere de aur, în limba greacă, precizează: Matei Basarab a fost ales domn în 1632, de întregul popor al Valahiei, de cler și de șefii oștirii; apoi, în continuare: lucrarea este opera minilor ieromonahului Antim din Iania.

Sînt cunoscute, pînă acum, și alte opere ale acestui ieromonah-artist, de aceeași factură și ilustrînd aceleași preocupări ale lui Matei Basarab de a înzestra, cu asemenea cărți, centrele spirituale ortodoxe de limbă greacă din Răsărit, așa cum făcuseră și vor face alții alți domnitori, atît din Moldova cît și din Țara Românească².

Astfel, un Evangheliar scris și miniat de Antim, a fost donat în 1643 Patriarhiei din Ierusalim și se află acum în biblioteca mănăstirii Sf. Atanasie de lângă acest oraș. Un altul, datorat tot lui Antim, dăruit Patriarhiei din Antiohia (Siria), se află azi în Biblioteca Națională din Paris, unde a fost cercetat de numeroși savanți români și străini; în paginile lui, perechea princiărilor apare înăuntrul aceluiași cadre foarte bogat ornamentate; chipurile par însă întinerte, iar înfloriturile de pe veșminte sînt trase cu finețe și precizie.

Ultimul exemplar din această serie, de dimensiuni mai mici (21 x 15 cm), cu numai 222 file, a fost donat mănăstirii Lavra de la Muntele Athos, unde l-a văzut și cunoscutul diplomat și cărturar Marcu Beza, prin 1930. O însemnare în slove grecești ne dă anul donației: 1643. În așezarea figurilor, precum și în atitudinea lor plină de smerenie, Evangheliarul de la Athos prezintă unele asemănări cu cel dăruit Antiohiei. Numele autorului nu e menționat, însă grafia ca și desenul miniaturilor lasă să se vadă aceeași mîină și același atelier. Tot la Lavra de la Athos, Marcu Beza a mai văzut și un Liturghier de aceeași dimensiuni, cu numai 89 file, împodobit de Antim în 1641 și dăruit de Matei Basarab doi ani mai tîrziu.

Un Evangheliar identic a fost trimis, probabil, și Patriarhiei ortodoxe din Alexandria, căci, într-o vreme în care patriarhii de aici erau oaspeți obișnuiți la curtea domnului muntean — unul dintre ei, Mitrofan Critopulos, a și murit în București (1639) — biserica lor nu putea fi exceptată de la asemenea atenții.

Activității cărturărești și artistice a lui Antim din Iania în București secolului XVII i se datorează și alte două miniaturi ale perechii domnești, aflate într-un Evangheliar slavon, datînd din 1583, dar legat și ferecat în 1644, cînd i s-au adăugat și aceste miniaturi. În ele, ornamentul floral e mai bogat în frunze și flori, iar înfățișarea figurilor domnești e oarecum deosebită de celelalte: domnul plin de smerenie cu minile pe piept și doamna întinzînd brațele, par cufundați în rugăciune. Nu se cunosc împrejurările în care cartea a ajuns în biserica Sf. Nicolae din Chilia. După multe peripeții, a intrat în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iași, de unde a fost adus, apoi, la București. Ferecătura și textul se află, astăzi, în Muzeul de Artă din București, iar cele două portrete constituie una din podoabele Muzeului de Istorie al R.S. România.

Despre Antim, nu știm decît ceea ce el însuși a însemnat, anume că era de fel din Iania, orașel din nord-vestul Greciei, unde greci, valahi și albanezi trăiesc de secole laolaltă. Integrîndu-se atmosferei și preocupărilor din Țara Românească, el a reușit să depășească unele tipare încremenite, înlocuind imaginile convenționale și coloritul în tonuri puternice, prin imagini realiste și un colorit nuanțat, armonizat cu gust și delicatețe. În ornamentarea cărților religioase, Antim a inovat continuu, evitînd șablonarea și silindu-se să exprime, prin desen și culoare, spiritualitatea românească.

¹ În volumul omagial oferit de istoricii din lumea întreagă lui Nicolae Iorga, la împlinirea a 60 ani și tipărit la Paris în 1933.

² Vezi Magazin istoric, nr. 7 și 9/1976.

ROMÂNIA — una și nedespărțită

În după-amiaza zilei de 11/23 februarie 1866, a aceleiași zile în zorii căreia Cuza semnasese abdicarea¹, Adunarea Electivă și Senatul, convocate în ședință comună, după ce ascultaseră comunicarea guvernului, au votat în unanimitate alegerea prințului Filip de Flandra ca domnitor al României. Poziția unitară a adunărilor reprezentative ale țării — care în dezbaterile curente nu se ilustra printr-o asemenea unitate de vederi — ne dă o idee asupra gravității situației politice a statului român în cadrul relațiilor internaționale din acea perioadă. În aceeași măsură atrage atenția alegerea unanimă a unui prinț străin, obiectiv fixat de Adunările ad-hoc din 1857.

Rapiditatea cu care s-au adoptat asemenea schimbări în conducerea țării s-a datorat pericolului real și iminent, al intervenției unor puteri străine, sub pretextul asigurării ordinii și liniștii sau al încălcării Convenției din august 1858. Prin depunerea de către membrii Adunărilor a jurământului de credință suveranului proclamat, opinia publică, masele, au înțeles însemnătatea actului politic săvârșit. Așa ne explicăm adeziunea spontană a unor largi cercuri ale opiniei publice, a organelor politice locale la schimbările produse. Publicind aceste adeziuni în Monitorul oficial, locotenența domnească a voit și a reușit, într-adevăr, să creeze o stare de liniște deplină în țară, fapt care a surpres pe reprezentanții unor puteri garante, dorind să profite de eventuale agitații pentru a interveni cu forța armată.

Aceste puteri au fost profund nemulțumite de proclamarea ca domnitor a lui Filip de Flandra, pe care, în zilele următoare, autoritățile locale din întreaga țară îl salutau la fel cum îl salutaseră, în momentul proclamării, Adunările legislative.

Numele lui Filip ca potențial candidat la tronul românesc, fusese rostit prima dată încă în anul 1857, de consutul Belgiei din București, Blondeel, care susținea lupta pentru unirea principatelor. Filip de Flandra, al doilea fiu al regelui Leopold I al Belgiei, frate cu Leopold II moștenitorul tronului, se înrudea și cu împăratul Napoleon III, susținător al unirii principatelor. Alegerea

unei rude a împăratului francez, pe lângă faptul că era de natură să asigure acestui act consimțământul tacit și implicit al lui Napoleon III, avea și menirea de a descuraja celelalte puteri garante, în special pe cele trei imperii vecine în acțiunea lor de intervenție militară în România.

Exprimându-și nemulțumirea împotriva opțiunii poporului român, puterile respective au invocat Convenția din august 1858, care prevedea ca domnul țării să fie de origine română. Era de așteptat, prin urmare, ca puterile semnatare ale Convenției din 1858 să se intrunească, pentru a se pune de acord cu privire la noua situație survenită prin abdicarea lui Cuza. După cum s-a arătat în documentele publicate în numărul trecut al revistei, între cancelăriile diplomatice ale celor șapte puteri s-a purtat o intensă corespondență în legătură cu evenimentele de la București. Lipsa de unitate în aprecierea acestor evenimente a întârziat convocarea Conferinței reprezentanților celor șapte puteri, iar desfășurarea ei, la Paris, în cursul lunilor martie-mai 1866, nu a făcut altceva decât să illustreze și mai pregnant pozițiile ostile ale unora dintre participanți, care cereau revenirea la separarea Munteniei și Moldovei. În aceste condiții, prezența formală pe tronul României a prințului Filip de Flandra, chiar dacă acesta, la 18/30 martie 1866, avea să refuze onoarea făcută, a îndeplinit un rol pozitiv.

Documentele ce urmează, reproduce după Monitorul, organul oficial al Principatelor Unite Române, nr. 35 și 36 din 15/27 și 16/28 februarie 1866, reflectă adeziunea populară la ideea alegerii unui prinț străin, capabil să continue, în fruntea poporului, lupta pentru apărarea unității realizate de români și cucerirea deplinei independențe a țării. Această adeziune a întărit poziția locotenenței domnești și a guvernului, care au putut să asigure desfășurarea normală a vieții politice din țară, până la sosirea prințului străin, înlăturând prețete de intervenție din partea puterilor nemulțumite de cursul evenimentelor din România.

N. COPOIU

Depeșe telegrafice adresate locotenenței domnești și guvernului

Brăila

Locuitorii urbei Brăila, împreună cu toată populația acestui district aprobă, admiră, respectază și binecuvintează faptul aleșilor naționali Români sevrșiți la 11 ale corentului

februarie cu atîta înțelepciune și în cel mai propice timp. Să trăiască națiunea Română una și nedespărțită! Să trăiască Alteța Sa Filip I, alesul națiunii. Să trăiască reprezentanții națiunii că și în această ocazie s-au arotat în adevăr demni de încrederea națiunii. Cele mai vii și sincere manifestațiuni se declară în unanimitate de către toți cetățenii acestei urbe, ei saltă de cea mai vie bucurie, în plină convingere fiind că ziua de 11 februarie a asigurat patriei lor, cel mai ferice viitor. Să trăiască Locotenența! Să trăiască armata română! Să trăiască ministerele!

Urmează 36 semnături

Cîmpulung

Mărețul fapt împlinit de voința națională și exprimat la 11 ale corentei prin proclamarea domnitorului

României, Alteța Sa comitele de Flandra, sub numele de Filip I, strebătînd cu bucurie în inimile noastre și ale tuturor românilor, ne simțim datorți la comunica obștească și generala mulțumire a poporului ce strigă să trăiască România unită și în veci nedespărțită!

Să trăiască înălțimea Sa Principele Filip I și guvernul se!

Directorul Prefecturii Muscel, P. Părălanu, casierul general, Negulici.

Craiova

Institutorii primari din Craiova vă felicită călduros pentru alegerea de domnitor al României făcută în persoana principelui Filip I.

Trăiască Locotenența Domnească și ministrul actual! Trăiască România una și nedespărțită!

Prefect D. Andronescu și alții 11 semnături

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 8/1976

Tecuci

Cetățenii urbei Tecuci tresăltind de bucurie că încă o dată suverana națiune a fost victorioasă, neperzându-și virtuțile strămoșesci, au aclamat unanim memorabilul princip al Divanului ad-hoc. Nu ne remine alta decât să strigăm Dumnezeu să proteje România una și nedespărțită! Dumnezeu să proteje pe Filip I. Dumnezeu să proteje sub scutul său și pe Locotenentii princieri.

Urmează 38 semndături

Dorohoi

Primarul comunei împreună cu cetățenii entusiști de marele fapt al îndeplinirii dorințelor țerei prin votul unanimit al reprezentanților națiunii, vin a ve ruga să fiți interpretul felicitărilor noastre și sentimentelor de deplină încredere în fericitul viitor al țerei condusă de fiul modelului regilor [regele Belgiei — n.a.]

Primar Manolache Gavril și alie semndături

Mihăileni

Cetățenii urbei Mihăileni, plini de entuziasm pentru realizarea dorinței unanime în inimele românilor și roșite prin Divanurile ad-hoc în anul 1857, astăzi depun felicitările lor Camerei și Senatului pentru votul din 11 februarie care și-a ajuns aceluș scop dorit, prin alegerea Alteței Sele domnitorului Filip I, de Flandra.

Să trăiască domnitorul Principatelor Române Filip I!

Primar Calmuzki și alie 22 semndături

Galați

Votul cel mare al românilor din 1857 devenind un fapt prin votul Corpurilor Legiuitoare de astăzi ale României, consiliul comunal al acestei urbe, în numele comunei sele, îl salută.

Venirea la tronul României a principelui Filip, comuna o aclamă. Să trăiască România!

Fie ca și astă dată providența să binecuvinteze operele cele patriotice ale românilor ca astfel scumpa noastră Românie să ajungă la marele destin ce ea li a însemnat.

Salutare patriotică, domnule ministru.

Primar Vizu, secretar G. Atanaslu și alie 7 semndături

Giurgiu

Locuitorii orașului Giurgiu, în veci recunoscători acelor care au luat inițiativa pentru a face națiunea română fericită, mulțumesc și acum plini de recunoștință Locotenentii princieri și ministerului, înălțând rugăciuni către cel Atotputernic pentru a-i ajuta în obținerea dorințelor exprimate de Adunări.

Să trăiască A.S. Regală Filip I!
Să trăiască România una și nedespărțită!

Urmează 36 semndături

Ploiești

Cetățenii ploieșteni exprimă Înaltei Locotenente vtile lor simțimente inspirate de patriotism și devotament pentru marcele act național, îndeplinit astăzi cu demnitate unei națiuni civilizate. Să trăiască România! Să trăiască Înțeleapta națiune! Să trăiască Locotenenta Domnească patriotică și guvernul național care au salvat țera!

Urmează 41 semndături

Cahul

Gloriosul fapt al alegerii Alteței Sele regale, contele de Flandra, de domnitor Principatelor-Unite-Române, sub numire de Filip I, se celebră astăzi cu mare entuziasm atât în oraș cit și în județ. La 2 1/2 ore dupe amiază, dupe cîntarea unui Te-deum menit a chema, binecuvîntarea lui D-zeu asupra Mariei Sele domnitorului și asupra națiunii, am primit felicitările cele mai simpatice și mai entusiaste din partea tuturor funcționarilor administrativi și judecătorești, clerul, corpul militar staționat în garnisoana de aici, comitetul permanent, consiliul urban precum și un public foarte numeros, de asemenea, mi-a adresat felicitările simpatice și entusiaste pentru Maria Sa domnitorul Filip I și pentru națiune. Pretutendini domnesce cea mai mare linisce, toți sunt voioși că. Camera și Senatul au făcut o alegere atât de sublimă. Termin, d-le ministru, de a vă refera sinceramente starea lucrurilor și a vă asigura de simpatia și omagele mele către noul ales și către cele patru puncte votate de națiune și Divanul ad-hoc din 1857, și, desăcăt de jurămîntul ce m-a legat către fostul domnitor prin subscrierea actului de abdicatie, ve rog priimiți asigurările sincere și însumi comunic în totul principiile proclamate solemnel de d-voastră și Cameră. Suntem gata a depune jurămîntul de felicitare către patrie și noul ales.

Trăiască Maria Sa domnitorul Filip I! Trăiască România una și nedespărțită!

Prefect Arbore

Fălticeni

Alegerea făcută în persoana Alteței Sele Regale, Filip I a fost unanimită cu aclamație; comitetul permanent, în numele județului și consiliul urban, în numele orașului au depus în minile mele jurămîntul de credință către Alteța Sea și înaltul guvern provisoriu. Corpul funcționarilor și garnisoana au depus asemenea jurămîntul lor. Liniscea predomină. Depinduu-ve dară și eu la rîndul meu jurementul de credință în numele domni voastre, vă asigur buna ordine.

Prefectul județului Suceava, P. Softa

Severin

Poporul districtului Mehedinți vine prin mine a depune respectuoasele lui felicitări Înaltei Locotenente Domnesce și guvernului țarei. Primind cu aclamații de bucurie marelui act din 11/23 februarie, adăstînd în linisțe împlinirea dorințelor națiunii, permițeti, d-le ministru, a lua parte la această felicitare și toți funcționarilor care astăzi au depus jurămîntul lor

Prefect Simboteanu

București

Noul guvern stabilit, reprezentanții națiunii, au aprobat schimbarea produsă.

Corpurile legiuitoare ale țerei, Senatul și Adunarea, în unanimitate au ales și proclamat de domnitor al românilor pe contele Filip de Flandra.

Alegerea unui asemenea domnitor pentru a ne guverna este un act care face onoare guvernului, ce a luat inițiativa, și reprezentărilor națiunii, care l-au proclamat în unanimitate și cu entuziasmul cel mai spontan.

Consiliul comunei București, în numele cetățenilor ce reprezintă, vine respectos a felicită Locotenenta princiară și pe guvernul țerei, și a depune omagele lui, mulțumindu-le cu recunoștință pentru acest mare fapt care va face epocă în anele României.

Urmează semndatura primarului și a membrilor consiliului

Rîmniciu-Sărat

Consiliul județal al districtului Rîmniciu-Sărat, cu comitetul seu permanent, entuziasmat de realizarea dorințelor națiunii române, exprimate încă din anul 1857 prin Divanurile ad-hoc, precum și plin de încredință și stimă pentru persoanele ce compun Locotenenta princiară și guvernul actual, vine prin aceasta a-și manifesta simțămintele sale de vite adeseuni la acturile sverse în ziua de 11 februarie corent prin alegerea Alteței Sele Regale Filip I, conte de Flandra, duce de Saxonia, ca Domnitor al Românilor. Trăiască România una și nedespărțită! Trăiască principele seu, alesul națiunii, Filip I!

Trăiască Locotenenta princiară! Trăiască guvernul actual!

Urmează 5 semndături

Argeș

Obligat fiind de cetățeni din orașul Curtea de Argeș, viu respectos, d-le ministru, a vă supune la cunoscință că alt actul de la 11 februarie cit și alegerea noului domnitor, în persoana Înălțimii sele Regale Filip I, au fost primite cu entuziasm. Un numeros popor a asistat astăzi la celebrarea Te-deumului, care s-a finit cu aclamații de bucurie. Acum tot orașul este luminat.

Sub-prefectul plășii Argeș, A. Petrescu

Bolgrad (Cetatea Albă)

Astăzi s-a celebrat cu solemnitate Te-deum la biserica catedrală, asistînd totii funcționarii civili, militari și cetățenii urbei. Am primit vizițele tuturor în numele guvernului actual. Seara, orașul va fi iluminat și [vor avea loc] banchete în sănătatea Alesului națiunii, Mariei Sele domnitorului Filip I. În district s-au luat dispozițiuni pentru cîntarea Te-deumului la toate bisericile comunale.

Poporul e în genere entuziasmat. Linisțe pretutendini. Trăiască România unită! Trăiască Alteța Sea Regală Filip I și guvernul ce-l reprezintă!

Prefect Tănăsescu, director Iacovache

Ismail

Îndată dupe primirea telegrammei în dv. Nr. 3 036, s-a încunoscințat în tot județul noul guvern și s-au luat toate măsurile pentru menținerea bunei ordine și linisțe, care domnesce

În toată deplinătatea. Trupele d-aici astăzi au depus jurământul de credință noului guvern.

Prefect Călinescu

Focșani

Din proclamația dv. vezind că în urma abdicării fostului domn Alexandru Ioan I, Adunarea Electivă unită cu Senatul, au proclamat de domn stăpînitor României pe Alțea Sea Regală, contele de Flandra Filip I, subșcriși reprezentanți ai orașului Focșani, venim a vă supune simțirile de veselie a cetățenilor pentru liniștea ce a predominat la această prefăcare etc. și pentru convingerile de care suntem pătrunși de un viitor fericit. Să trăiască Filip I, domnul României! Să trăiască viitorul României!

Urmează 6 semnături

Rîmnicu Vilcea

Corpul judecătoresc din acest district, aduce prin organul subșcrișilor sincera expresiune de devotament și felicității înaltei Locotenente Domnești și guvernului. Trăiască România una și nedespărțită! Trăiască Alțea Sea Regală Filip I, alesul națiunii!

Predședintele tribunalului Vilcea, Haralambie Zăgrăvescu, procurorul, I. P. Olănescu

Oltenița

Astăzi la ora 11 dupe ce grănicerii au severșit jurementul drapelului țerei, s-a celebrat apoi cu toată splendoarea fericita zi a alegerii Alței Sale Filip I, principele României, citindu-se Te-deum prin comune și orașe, unde au asistat corpul funcționarilor civili, militari, săteni și orașeni, înălțind cu bucurie bine cuvîntate celui prea înalt, eri la citirea proclamației au exprimat în unanimitate o veselie indescriptibilă; felicitarea s-a făcut la primărie unde au venit și mai multe dame; predomină în liniștea cea mai mare. Seara orașul va fi iluminat și se va da un bal în onoarea Alței Sale. Trăiască România unită! Trăiască Măria Sa Filip I! Trăiască guvernul actual!

Subprefect și polițaiu ad-interim, al orașului Oltenița, G. Timpeanu

Buzău

Cetățenii urbei Buzău, acclamînd cu entuziasm mărețele acte seversite în ziua de 11 corent, vin prin subsemnat și reprezentanți, membrii consiliului comunal, a felicitat în persoana înaltei Locotenente, pe Alțea Sea Regală Filip I, principele României. Trăiască guvernul! Trăiască Corpurile legiuitoare! Trăiască România unită!

Urmează 16 semnături

Botoșani

Sosind în astă seară, am pășit în funcțiunile de prefect la care m-a chemat încrederea guvernului și me grăbesc a ve asigura, că la toate circulațiile d-voastre s-au dat cea mai întinsă publicitate, pentru proclamarea contelui de Flandra principele României, care a fost primită cu cel mai mare entuziasm, și plină de bucurie pentru salvarea poporului român și glorioșul viitor ce i se deschide în ziua de 11 ale corentei, armata a depus jurământ de fidelitate. Astăzi s-a cîntat Te-deum la biserica catedrală de un arhimandrit și mai mulți din cler. După Te-deum toate autoritățile împreună cu un numeros popor au prezentat felici-

tările lor, care s-au primit de directorul prefecturii în numele guvernului actual. Seara a fost splendid iluminat orașul și bucuria cea mai vie predominază.

Prefect A. Ventura

Pitești

Alegerea Alței Seale Regale Filip I, conte de Flandra și duce de Saxonia garantează tuturor un viitor fericit și toți își fac o serbătoare națională; clerul înalt-dauna mergătorul înainte a voințelor națiunii este miscat de bucurie. Subșcrișul, protopopul districtului ve roagă să binevoiați a comunica acesteia înaltului guvern provisoriu.

Protopop N. Constantinescu

Măgurele

Corpul institutorilor primari de ambele sexe din Măgurele, vine cu profund respect a saluta Senatul și Camera, pentru patrioticul vot dat cu alegerea Alței Seale Regale Filip I, domnului Românilor, în care se concentrează dorința națiunii, exprimată la Divanul ad-hoc.

Trăiască Filip I! Trăiască Locotenenta Domnească! Trăiască instrucțiunea națională!

Institutor superior, G. Patriclu

Huși

Consiliul urbei Huși, în numele concetățenilor lui, felicităză respectuos pe Alțea Sea Regală Filip I, domn stăpînitor al României, ales de către Senat și Adunarea Electivă a țerei, și urează ani mulți și glorioși pe tronul lui Ștefan cel Mare, și a lui Mihai Viteazul, spre a conduce România la glorie și prosperitate. Să trăiască Alțea Sea Regală Filip I, domnitorul ei! Să trăiască unirea românilor!

Consiliul ve roagă cu respect a aduce la cunoștință Alței Seale, sincerele felicitări ale poporului Huși.

Urmează 8 semnături

Jiu

Locuitorii districtului Gorj, vin astăzi să-și manifeste cu respect către înalta Locotenentă Domnească, profundele lor sentimente naționale, strîgînd în sfîntul lor entuziasm: trăiască națiunea Română una și nedespărțită! Trăiască Locotenenta Domnească și guvernul său național!

Prin actul de la 11 februarie România nu va mai peri, fiindcă guvernul său jură înaintea națiunii și a lui D-zeu susținerea vechilor ei drepturi și votul divanurilor: unire, autonomie, principie, strein, guvern constituțional. Trăiască, mai repătăm, Locotenenta Domnească și guvernul său național care ne redă în astă zi solemnă libertățile cetățenesci. Mergi înainte pe drumul ce ai apucat, Locotenentă și guvern național, căci națiunea Română e cu tine. Mergi înainte pentru gloria României, căci D-zeul dreptății te va protegia. Noi locuitorii districtului Gorj, și aceia ai României întregi, jurăm înaintea lui D-zeu și a oamenilor credință și ajutor înaltei Locotenente și guvernului său național.

Trăiască Locotenenta Domnească și guvernul său! Trăiască România una și nedespărțită! Trăiască națiunea și armata română.

Urmează 26 semnături

VÎNĂTORUL DE CERBI DE LA ȘU-KU-TIAN

(Urmare din p. 20)

mativ gase metri grosime, care dovedesc că sinantropul folosea focul, ceea ce reprezenta o importantă forță motrice în dezvoltarea umanității, constituind, de asemenea, un semn al separării omului de lumea animalelor. Aceștia au fost primii oameni preistorici descoperiți pînă acum, care știau să se servească de foc.

Rezumîndu-se la resursele lor personale, antropopitecii erau aproape neputincioși în lupta cu natura. Ei nu puteau supraviețui decît muncind în grupuri și împărțindu-și produsele muncii. Duceau o viață grea, dispunînd numai de unelte primitive. Pe măsură ce transformau natura, se transformau și ei înșiși, creînd cultura celor mai îndepărtate epoci din istoria umanității.

Pe culmea Colinei Oaselor Dragonului, în caverna superioară s-au mai dezgropat fosilele a opt indivizi de vîrste diferite care au trăit aici cu 10 000 pînă la 20 000 ani în urmă. Studiîndu-se caracteristicile carniilor, s-a dedus că aparțin vechii rase galbene. Dinții găuriți de animale, scoicile, perlele de piatră șlefuită și oasele de pește găsite în grotă, care serveau probabil drept ornamente, reflectă și o anume capacitate productivă a acestor oameni. Alte descoperiri arată că ei știau să prindă pește, să coasă pieile de animale pentru a se îmbrăca, să șlefuiască și să vopsescă. Aveau obiceiul să-și îngroape morții. Aceste ființe primitive trăiau probabil într-o societate comunitară matrihală.

Colina Oaselor Dragonului a fost unul dintre locurile de predilecție ale agresiunii culturale a imperialismului american. În 1941, prețioasele fosile ale sinantropului și cele ale omului din caverna superioară au dispărut. După eliberarea Pekinului, în 1949, săpăturile, întrerupte multă vreme, au fost reluate imediat, iar în 1953, pe Colina Oaselor Dragonului s-a construit o sală de expoziție. Ulterior s-a deschis acolo și un muzeu consacrat sinantropului de Pekin.

„Drepturile sfinte ale omenirii au găsit totdeauna apărători în România”

ALEXANDRU DUȚU

„Laudă grecii pe Alexandru Machedon, fiul lui Filip, pentru vitejile, adică isprăvile cele mai presus de om ale acestuia, fiindcă aproape numai în doisprezece ani a biruit toată lumea. Dar [...] aceia se socotesc demni de laudă ciți întrebuintează domnia și puterea lor nu în sfîșieri de oameni și nimiciri de popoare și orașe, ca setoși de a vărsa sînge, a prăda și a fi nemilostivi, ci își întrebuintează puterea și stăpînirea lor pentru protecțiunea și administrarea și guvernarea legală a oamenilor”. Asemenea merite descoperirea patriarhul Atanasie al Antiohiei în persoana principelui Constantin Brîncoveanu, pe care-l elogia pentru școlile întemeiate, ca și pentru cărțile în mai multe limbi ieșite din tipografiile patronate de domnul român; cuvintele acestea apăreau, de altfel, în fruntea unui splendid volum în text paralel grec și arab, scos la Snagov în 1701.

Academiile domnești de la București și Iași și activitatea tipografică românească au continuat să funcționeze și în secolul XVIII, după dispariția tragică a principelui muntean și după ce savantul principe al Moldovei, Dimitrie Cantemir, a fost silit să-și părăsească plaiurile părintești, despre care n-a încetat să scrie, în timpul îndelungatului său exil. Ca nimeni altul dintre contemporanii săi — nu numai din țările române, dar și din cele de la sudul Dunării — Dimitrie Cantemir a fost un ambasador al culturilor sud-est europene în cercurile științifice europene, mai ales prin *Istoria Imperiului otoman*, tradusă în engleză, franceză, germană și rusă, dar și prin *Descrierea Moldovei*, care înfățișează fragmente luminoase din viața unei părți din poporul român, al cărui rol în istoria popoarelor europene, autorul îl evidențiază și în marea sinteză care i-a vădit răspicat convingerile și i-a încununat viața (așteptînd ziua imprimării timp de lungi decenii): *Hronicul vechimii a româno-moldo-vlahilor*.

Au continuat să apară cărți rituale, dar și cu funcție didactică, sau abecedare în limbile sud-slave ori greacă, la care s-au adăugat, mai apoi, broșurile, foile volante sau periodicele cu o capacitate mai mare de a pătrunde în rîndul maselor. Numeroase ma-

nuscrite în neo-greacă, cuprinzînd lecții de filozofie, matematici sau retorică predate la Academile domnești din București și Iași s-au răspîndit prin orașele balcanice; totodată de aici au venit în țările române mulți tineri pentru a se lumina. Faptul acesta era consemnat nu numai de străini, ca Atanasie al Antiohiei, dar și de cronicarii curții, ca cel anonim din Moldova (Pseudo-Amiras) care nota că în vremea domnitorului Grigore Ghica II, pe la 1728, a fost reînnoită școala „la care nu numai cei săraci, ce nu aveau cu ce plăti învățătura, ce și feciorii boierilor celor mari și a [celor] mici, a tuturor, de obște, au ieșit învățați și încă **intr-alte țări copii săraci năzuisă aicia la învățătură**”. Pentru acești străini, ca și pentru emisarii sosiți de peste Dunăre, erau tipărite *Psaltirea* slavonă de la București, din 1745, sau aceeași operă, prescurtată de Ghenadie Scholarul, în neo-greacă, tot la București, în 1749. Aceste cărți apăreau în anii în care, pentru cititorii români erau tipărite numeroase cărți românești, anunțate cu satisfacție, atunci cînd erau complet noi, că „nici intr-alte părți, unde se află patria românească nu s-a mai tipărit”, după cum scria Inochentie al Rîmnîcului, în 1731, prezentînd o versiune românească integrală a *Triodului* care nu mai fusese anterior realizată nici în Moldova și nici în Transilvania.

Spre folosul tinerilor români și sirbi

De un interes deosebit era **Întîia învățătură pentru tineri**, apărută prin osteneala tipografului dobrogean Ilie de la Cernavoda, la Rîmnice, în 1726, în text paralel, român și slavon; cel român urmînd a fi utilizat de școlarii din Oltenia, iar cel în slavonă pentru cei din Serbia. „Spre folosul și întrebuintărea tinerilor sirbi, doritori de studii teinice în ale dialectului slavon”, în 1755, a mai fost imprimată la Rîmnice, la cererea mitropolitului Pavel Nenadovici de Karlovat, **Gramatica slavonească**. Cîțiva ani mai tîrziu, în 1761, în același atelier, din inițiativa aceluiași ierarh sirb, a apărut **Pravila de rugăciuni pentru sfinții sirbești**, carte care păstra vie amintirea epocii de libertate și independență din viața poporului vecin. Cîntările de laudă dedicate „fostului rege Ștefan, țarului Uros, cnezulii Lazăr” și celorlalți conducători din anii de glorie aveau menirea clară de a ține trează aspirația spre libertate și de a oferi noi temeuri conștiinței naționale. Chiar din titlu se arată că tipărirea urma să fie folosită în mănăstirile și bisericile sirbești, dar nu numai pentru necesități pur rituale, ci „ca amintire și ca exemplu, spre imitare, pentru poporul sirbesc”.

Sfera de acțiune a cărții tipărite în centrele române s-a extins continuu. În 1746, o carte de polemică împotriva catolicilor a fost tipărită la Iași, în limba arabă, în timp ce la 1768, a văzut lumina la București o broșură de 64 pagini în limba turcă, cu caractere grecești. Scrierea aceasta, din seria operelor denumite caramanlitice (care au fost imprimate și în alte țări) a fost adresată „celor care se găsesc în partea asiatică [în Anatolia] și a fost realizată cu ajutorul unei „mașini adusă aici din Franța”.

În a doua jumătate a secolului XVIII, eforturile ierarhilor sirbi, care reprezentau poporul în fața autorităților imperiale, au devenit tot mai intense, în direcția întemeierii unei tipografii. Acest mare deziderat nu a fost împlinit decît în sec. XIX prin întemeierea tipografiei de la Kragujevac, care în 1835 a fost mutată la Belgrad. La sfîrșitul sec. XVIII autoritățile habsburgice s-au temut să aprobe crearea unui atelier tipografic pe teritoriul sirbesc; nici proiectul de a deschide un atelier la Timișoara, pentru care se oferise și un tipograf român, Radu Rîmniceanu, nu a prins viață. Cărțile pentru sirbi nu au primit aprobarea să apară decît în tipografia lui Josef Kurzböck de la Viena. Or, în multe cazuri acest mare editor a retipărit cărți imprimate anterior de Antim Ivireanu sau de Iacov Putneanu, nouă dovadă clară a capacității de iradiere a tipografiilor românești. Mai mult, marele cărturar sirb, promotorul ideilor iluministe în Iugoslavia, Dositei Obradovici, a mărturisit în autobiografia sa, că „oridecțorii mă aflam în biserică, mă ascundeam în altar,

puneam mîna pe vreo cazanie sau proloage românești și le citeam pînă se termina slujba”; povestea întîmplări sau repeta sfaturi morale din aceste cărți în mijlocul compatrioților săi și „fiecare asculta cu plăcere ceva ce-i era necunoscut”. Obradovici l-a cunoscut pe mitropolitul Moldovei, Leon Gheuca, la Iași, beneficiind de biblioteca acestuia distins cărturar, el însuși traducător al unor opere franceze. Ucenicia lui Obradovici pe cărțile românești s-a încheiat cu o serie de lucrări care au exercitat o considerabilă influență în tînărul stat sirb, renăscut după 1806; acest arc al prieteniei a fost completat de traducerea în română a cîtorva scrieri din limba sirbă prin osteneala iluministului transilvănean Dimitrie Țichindeal.

În limba greacă au apărut lucrări tot mai diverse; unele cu sprijin material dat de domnitorii Principatelor Române sau de boieri, precum **Poemele medicale** ale lui Caracaz, apărute la Viena în 1795, cu ajutorul domnitorului moldovean Alexandru Moruzi și dedicate acestuia, sau **Tablele pedagogice** ale lui Kleobul, imprimate la Paris, în 1819, cu cheltuiala lui Rosetti Roznovanu. De asemenea, periodice grecești au apărut în Viena sau în alte orașe europene, cu sprijinul financiar al oamenilor de carte de la București sau Iași. Alde publicații au văzut lumina în atelierelor tipografice de pe teritoriul românesc, ca de exemplu **Tragediile** de Voltaire și Alfieri, tipărite la București, în 1820. Proclamațiile Eteriei — foi volante care vesteau începutul unei noi epoci pentru poporul grec — au fost imprimate și pe teritoriul românesc, unde văzuseră lumina și **Imnurile și odele** poetului și luptătorului grec pentru libertate Riga Velestinli (Iași, 1814). În anii luptelor pentru crearea statului independent grec încep să lucreze ateliere tipografice pe teritoriul grecesc.

Mișcările revoluționare care duseseră, prin jertfe, la constituirea noilor state, sirb și grec, afluaseră un puternic sprijin în centrele românești, unde lanțul revoluțiilor de la 1848 avea să-și găsească — după cum sublinia Karl Marx — avanpostul oriental și sud-est european. Nicolae Bălcescu, marele revoluționar român care cuprinsese în gîndul său entuziasmele aspirații ce izbucneau pretutindeni în Europa spuseseră clar, în 1844, consemnînd un fapt real: „Drepturile sfinte ale omenirii au găsit totdeauna apărători în România”. Și de aceea sprijinul acordat luptătorilor împotriva opresiunii străine și a nedreptăților sociale a devenit mai intens, în a doua jumătate a secolului trecut, pe măsură ce mișcarea spre independență a devenit mai vie la sudul Dunării și în Albania.

„Cel mai prielnic loc pentru luptătorii renașterii bulgărești”

Pe teritoriul bulgar, tipografiile nu au putut fi întemeiate pînă în sec. XIX; litografiile cu subiect patriotic au fost difuzate de presele

de la Rila și Samokov, unde s-a înfiripat, sporadic, o activitate tipografică. Cartea bulgară a văzut lumina la Istanbul unde existau active ateliere conduse de meșteri balcanici sau armeni — la Belgrad, Viena, Odesa, Buda, Smirna, în alte orașe. În acest șir, pentru perioada 1843-1877, când producția de carte s-a înțepit, Bucureștii au ocupat locul al treilea, după Istanbul și Viena, iar Brăila locul cinci, fiind urmată de Rîmnic, Brașov, Giurgiu, Arad etc.

Prima carte în limba bulgară tipărită pe teritoriul patriei noastre a văzut lumina la Rîmnic, de unde porniseră, mai înainte spre sudul Dunării, scrieri în slavonă. La 25 noiembrie 1806, marele cărturar Sofronie de Vrața încheia lucrul la volumul masiv în folio, cu 265 pagini, al **Chiriacodromionului**. A doua carte, abecedarul **Bukvar** al lui Petre Beron, a apărut, în 1824, la Brașov.

Activitatea a devenit intensă mai ales după 1850; în 1869 a luat ființă la Brăila societatea care stă la baza actualei Academii de Științe bulgare. Interesant este că dintre membrii donatori, cei mai mulți au fost din Brăila, București, Galați, Giurgiu, indicându-ne faptul că din colonia aflată în România s-au recrutat cei care au inițiat academia. Ivan Kasabov, unul dintre fruntașii revoluționari bulgari, nota în acest sens, în amintirile sale: „Am conchis că numai aici [în România — n.a.] e cel mai prielnic loc pentru luptătorii renașterii bulgărești, atît sub formă politică, cît și sub aspect revoluționar. Și atunci am început să mă încredințez că de aici se va face o mare operă pentru eliberarea bulgărească”.

Cartile bulgărești ce apăreau în tipografiile românești, sprijineau cauza revoluționarii bulgari. Tipografia Rădulescu, de pe strada Smîrdan, care a devenit centrul presei emigrației bulgare din București, a imprimat, din 1872, ziarul **Lucrătorul român**, cea dintîi foaie muncitorească cunoscută. Cărturarii bulgari au tradus din scrierile lui Eliade Rădulescu sau discursurile lui Alexandru Ioan Cuza, acestea în versiunea marelui revoluționar bulgar G.S. Rakovski¹, în 1864-1865. Alături de Rakovski, au lucrat în centrele românești Liuben Karavelov, care a dat la iveală periodicul **Znanie**, Hristo Botev și alți revoluționari cu un rol de frunte în mișcarea de eliberare de la 1876-1877. Ziarul lui Rakovski, **Bădăstnost** („Viitorul”) a apărut la București, în 1864², în limbile bulgară și română, cu aprobarea ministrului de Interne din acea vreme, Mihail Kogălniceanu, și a fost salutat ca căldură de presa românească. La **Otecestvo** („Patria”) ziar imprimat în atelierul lui Rădulescu, a colaborat unul din cei mai mari poeți bulgari, Ivan Vazov, în timp ce Hristo Botev, după ce a tipărit **Cuvîntul emigranților bulgari** și **Deșteptătorul** a dat la iveală ziarul **Zname** („Steagul”), cu un mare ecou în anii 1874-1875, în tipografia unde

era imprimat și **Svoboda** („Libertatea”); în programul acestui ziar se afirma că emigranții bulgari în România trăiesc aici „într-un stat liber, în care fiecare om e liber să-și exprime gândurile și dorințele sale și de aceea noi denumim ziarul nostru **Svoboda**, al cărui text este să susțină interesele bulgarilor și să arate poporului bulgar drumul spre independența politică”. Exemplarele ce porneau din București au jucat un rol de prim ordin, alături de celelalte publicații, în mobilizarea forțelor care au cucerit independența Bulgariei, cu sprijinul armatelor rusești și române.

În ultimele decenii ale secolului trecut, au fost tipărite și cărți și periodice albaneze, cu precădere la București și Brăila, exprimînd direcții dintre cele mai viguroase ale luptei pentru independență a poporului care-și formase societăți și centre tipografice dincolo de hotarele țării. Societatea „Drita”, întemeiată la București în 1884, a ales, în 1887, ca președinte pe istoricul român V.A. Urechia, făcînd să apară un abecedar albanez cu litere latine, de 78 pagini, un manual de lectură și poezii pentru copii, toate datorîndu-se marelui luminător al poporului albanez, Naim Frashëri. La București au văzut lumina tiparului operele literare ale acestui scriitor, ca și cele ale compatrioților săi Grameno și Asdreni. Ziare, ca **Drita**, **Albanezul-Sqipețari**, **La Renaissance albanaise** sau **Atdheu** și-au făcut apariția la Brăila, București și Constanța, aducîndu-și contribuția la mobilizarea forțelor în vederea obținerii independenței, aspirație profundă a viteazului popor care, în 1912, a cucerit autonomia țării³.

Apariția acestor publicații a împlinit activitatea desfășurată de tipografiile din orașele românești care, timp de secole, au dat la iveală cărți în limbile tuturor popoarelor balcanice. Publicațiile pornite din Țara Românească, Moldova și Transilvania au răspîndit lumina în Balcani, au consolidat rezistența împotriva exploatarei Imperiului otoman, au mobilizat forțele în lupta revoluționară. Ca o consecință directă a acestei activități, în 1914, a fost întemeiat la București, de către Nicolae Iorga, G. Murgoci și Vasile Pârvan, primul institut de studii sud-est europene din această parte a continentului, iar în 1962 a fost luată hotărîrea, tot pe teritoriu românesc, la Sinaia, de a da viață unei Asociații Internaționale de Studii Sud-Est Europene⁴ care să promoveze studiile menite să apropie popoarele, deseori divizate în trecut de marile puteri interesate în această zonă. Valoroasa cooperare culturală balcanică din zilele noastre ne duce astfel cu gîndul, la străduinta cea dintîi a lui Macarie, a tuturor tipografilor și cărturarilor care, din centrele românești, au răspîndit mesaje de dreptate și înțelepciune, de luptă eroică și respect pentru demnitatea omului și a popoarelor.

¹ Care s-a stabilit în România în 1863. Vezi **Magazin istoric**, nr. 8/1973.

² Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1973.

³ În noiembrie 1912, Congresul național albanez de la Vlora a proclamat independența Albaniei — n.r.

⁴ Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1974.

1930: DEZBATERI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI

LIVIA DANDARA

În perioada dintre cele două războaie mondiale, Parlamentul României a fost adesea arena unor aprinse discuții. În confruntarea de opinii au răsunat glasuri care abordau cu realism, de pe poziții patriotice și dînd expresie unor convingeri democratice, problemele aflate în dezbatere.

Evocăm două secvențe semnificative.

Virgil Madgearu:
„Nu vrem
să mai auzim
numele lui Hitler
în acest Parlament”

Expresie a politicii celor mai reacționare cercuri, fascismul s-a lovit, încă de la primele sale manifestări, atât în alte țări, cât și în România, de puternica împotrivire a întregului nostru popor. Datorită luptei desfășurate, sub conducerea Partidului Comunist Român, de masele populare, în primul rînd de clasa muncitoare, ascensiunea fascismului în țara noastră a putut fi barată o lungă perioadă de timp.

Opoziția față de această politică ultrareacționară, condamnarea ei fermă a constituit terenul pe care a unit, în numeroase rînduri, oameni politici de păreri și din partide diferite. Un astfel de moment s-a petrecut și în sesiunea Parlamentului din toamna anului 1930, cînd, în unanimitate, membrii acestui înalt for s-au ridicat împotriva încercării lui A.C. Cuza de a elogia fascismul.

Erau vremuri tulburi, nesigure și prevestitoare de noi încercări și privațiuni pentru poporul român. Trecuseră cîteva luni de cînd

prințul Carol sosise în țară și, revendicîndu-și pretențiile la tron, devenise regele Carol II. Cuvîntul cel mai uzitat al timpului: criză. Criză monarhică, criză financiară, criză agrară, criză de guvern, criză în partide, criză morală... Schimbări în guvern, manevrări de portofolii ministeriale, disensiuni și dizidențe în partide, declarații contradictorii, zvonuri alarmiste, polemică în gazete. În această atmosferă se deschidea, la 15 noiembrie 1930, cea de-a treia sesiune ordinară a Parlamentului sub legislatura P.N.Ț. (venit la guvern în noiembrie 1928). Parlamentul reflecta în totalitatea sa încordarea și confuzia din viața politică. Deși guvernul (prezidat de G.G. Mironescu) trebuia să se sprijine pe o majoritate în Cameră, din ea lipseau tocmai liderii de frunte ai partidului: Iuliu Maniu (retras „misterios” la Bădăcin), Al. Vaida Voievod (plecat și el la Valea Seacă), Grigore Iulian și alții. Opoziția, cu excepția averescanilor (absenți pe tot timpul dezbaterilor), după luni de boicot parlamentar în trecuta sesiune, participa la dezbateri hotărîită însă să demonstreze, cu orice preț, incapacitatea de guvernare a noii formații ministeriale național-țărăniște, și, implicit, necesitatea aducerii altor partide la putere.

Un discurs ridicol...

În acest Parlament, dezbinat de patimi și interese politicianiste, au existat însă și momente de autentică coeziune și unanimitate de conduită, inclusiv din partea unor oameni politici care mai tîrziu au evoluat spre dreapta: momentele care vizau interesele naționale vitale ale poporului român confruntat în acea vreme cu pericolul reprezentat de fascismul în ascensiune și revizionismul revanșard extern, care amenințau integritatea și suveranitatea statului nostru.

În după-amiaza zilei de 13 decembrie 1930 și în ședința următoare, în cadrul discuțiilor privind Răspunsul la mesajul tronului a luat cuvîntul și A.C. Cuza, șeful Ligii Apărării Național Creștine¹. Nu vom stăruia asupra

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 11/1969, 11 și 12/1973.

conținutului întregului său discurs. El se rezuma, în esență, la vechile-i teorii antise-mite, ridicele și absurde, devenite laitmotiv al tuturor intervențiilor sale, pe care, abuzind de răbdarea auditoriului, Cuza le-a „dezvoltat” vorbind pe parcursul a două sedințe, opt ore și jumătate! Ceea ce a declanșat o justificată indignare din partea celor de față, a fost invocarea repetată, sfidătoare a ideologiei fasciste și a numelui lui Adolf Hitler, pentru care bătrînul naționalist nu-și ascundea simpatia, mărturisindu-și speranța în victoria ideilor lui.

În Răspunsul la mesaj, guvernul reafirmase hotărîrea României de a urma cu consecvență „politica noastră externă, în concordanță cu aspirațiunile poporului nostru”, care „nu putea să urmărească decît țeluri pacifiste, prin respectarea tratatelor în vigoare și o concurență cît mai sinceră și mai devotată cu Societatea Națiunilor”. Or, spre deosebire de unanimitatea antevorbitorilor parlamentari — de la exponenții majorității național-tărăniste, pînă la adversarii cei mai înverșunați ai ei — care își manifestaseră acordul cu această politică conformă intereselor naționale, A.C. Cuza a făcut opinie separată. Mărturisindu-și totala neîncredere față de Liga Națiunilor, considerînd-o perimată, la fel ca și tratatele de pace postbelice, el a susținut, în fața unei adunări constate, necesitatea revizuirii tratatelor și a reorganizării Societății Națiunilor.

Cu toate protestele celorlalți parlamentari, el și-a dezvoltat imperturbabil argumentările, apelînd la diverse doctrinări străine, ajungînd să proslăvească — pentru prima oară în Parlamentul românesc — acțiunile nazismului german, apreciat de el ca o „formidabilă mișcare”, pronosticînd ziua cînd Parlamentul german „în alcătuirea lui de astăzi” va fi desființat, constituindu-se un altul care „va însemna triumful definitiv al ideii naționale, creștine și arice, antisemite”. A continuat să persifleze „șubrezenia” tratatelor de pace din sistemul de la Versailles, subliniînd că ceea ce a determinat perimarea lui este tocmai mișcarea din Germania, prin „reșita lui Hitler, despre care dl. ministru de Domenii [V. Madgearu — n.a.] se exprimă așa pe deasupra, fără să-și dea seama de însemnătatea ei internațională”. Alături de Hitler, a continuat A.C. Cuza, a intervenit un alt om politic „de mare însemnătate”, Mussolini, care „cu brutalitatea lui diplomatică voită consideră revizuirea tratatelor în interesul lumii întregi”. Apreciînd cu sfidare ca „regretabile” izbucnirile celorlalți deputați împotriva lui Hitler, care — după părerea lui — „mine va fi stăpînul Germaniei [...] și pe care d-ta [Madgearu — n.a.] îl însuși în această Cameră a României unde, eu îl apăr”, Cuza nu ezita să amenințe (vizîndu-l tot pe Madgearu): „Dumneata mine vei fi înregistrat la Berlin că ai spus în Parlamentul românesc că nu permiți să se rostească numele lui Hitler”.

...și un torent de replici viguroase

În tot timpul celor opt ore și jumătate cît și-a rostit A.C. Cuza abarantul discurs, ceilalți parlamentari, indiferent de culoarea politică pe care o reprezentau (liberali, țărăniști, național-democrați, socialiști etc.) l-au inter-pelat virulent pe vorbitor, demonstrînd cît de străin îi este poporului român partidul pe care îl reprezenta, condamnînd doctrina și politica externă trădătoare a șefului L.A.N.C.-ului. Redăm doar cîteva dintre aceste intervenții, semnificative pentru starea de spirit profund patriotică, antifascistă a parlamentarilor români, și, totodată, pentru spiritul democratic de care erau animați în acele momente.

Virgil Madgearu (ministru al Agriculturii și Domeniilor): „...Consider ca lipsit de sentimentul cel mai elementar de responsabilitate atacul dvs. împotriva Societății Națiunilor. De altminteri, sinteza absolut singularizant în această atitudine, pentru că a întreaga națiune română privește cu toată încrederea la opera de pace a Societății Națiunilor [...] D-ta ești prea bătrîn ca să-ți pese de oamenii cari ar pieri într-un nou război, dacă teoriile lui Hitler ar învinge. Ridicol este tot discursul d-tale de la început pînă la sfîrșit. Vorbește de România. Nu vrem să mai auzim numele lui Hitler în acest Parlament [...] Țin să afirm, d-le Cuza, că din fericire pentru această țară sintezi singurul om care gîndiți, așa cum ați arătat că gîndiți în această chestiune. Toate partidele politice răspunzătoare de destinele acestei țări sînt împotriva acestor păreri, cu totul singuratic, pe care dvs. le-ați exprimat astăzi de la această tribună”.

M. Ralea: „Ați devenit o curiozitate de muzeu! Dacă ai avea conștiință, d-le Cuza, te-ai rușina să mai vorbești aici”.

Petre C. Andrei: „[Aici, în Parlament — n.a.] nu ești între copii [sudenții — n.a.] ale căror capete le zăpăcești d-ta. Nu-ți este permis să spui aberațiuni de asemenea natură, care sînt demne de un creier obosit și ajuns la adînci bătrînețe. Te rog să fii cuvințios și dacă nu poți să vorbești cuvințios, să nu mai pîngărești tribuna [...] Așa creștere cum le-ai dat d-ta adepților d-tale, ar trebui să te facă să fii răspunzător față de d-ta însuși și să te mustră conștiința, dacă mai ai conștiință. Ai zăpăcit copii nevinovați, ești autorul moral al asasinatului lui Manciuc [...] Datorită acțiunii d-tale în această materie, nu mai însemnez nimic la Universitatea din Iași”.

D. Manu (vicepreședinte al Adunării): „Cum justifică aici, chiar nota cea dureroasă nouă, nota revizuirii tratatelor pe baza căreia s-a ales acest partid¹ pe care veniți acum să-l aduceți de pildă Parlamentului nostru? Te rog, de aceea, să nu mai faci paradă de națio-

¹ Manu se referă la campania purtată de hitleriști pentru revizuirea sistemului de tratate de la Versailles, folosită de naști drept principal argument electoral — n.a.

nalism, pentru că d-ta trădezi această cauză națională”.

Apărindu-l pe **I.G. Duca** (absent din ședința Parlamentului), care fusese atacat de Cuza în discursul său pentru faptul că la Oradea, într-o cuvântare, își exprimase convingerea că românii își vor apăra țara „plină la ultima picătură de sînge”, deputatul național-țărănist, **Eduard Mirto** s-a făcut ecoul întregii Camere, apreciind că Duca „merită toate aplauzele”.

I. Mihalache (ministru de Interne): „D-le Cuza, și dacă națiunea, luîndu-vă în serios, v-ar aduce la putere, cam ce ați face?”

Pregătît să răspundă la o asemenea întrebare, președintele L.A.N.C.-ului, în risetele întregului auditoriu, a dat citire unui memoriu, cu multe paragrafe și puncte, înaintat — spunea el — lui Carol II încă din septembrie 1930, care cuprindea o prezentare detaliată a doctrinei cuziste și un plan de guvernare în care partidele, Parlamentul, democrația ș.a.m.d., erau sortite să dispară în eventualitatea că regele și-ar fi însușit dezideratele cuziste.

Exprimînd indignarea Camerei, **C. Gongo-pol** a rostit un aspru discurs în dubla sa calitate: de deputat și fost student al ex-profesorului de economie politică. Explicînd care era adevărul în legătură cu „popularitatea” doctrinei lui Cuza în Universitate, el aprecia că aceasta era doar o iluzie, căci studenții nu se lasă tirîți într-o astfel de politică. „Dacă vă închipuiți că acel tineret zglobiu, neexperimentat, pornit către un entuziasm factice [...] dacă vă închipuiți că aplecîndu-se peste discursul dv. — cînd poate un frate al lor, sau un văr, sau un părinte, au căzut între cei 800 de mii¹ cari au murit spre a clădi ceea ce dvs. încercați a dărîma — dacă vă închipuiți că nu vor fi turburate conștiințele lor și dacă credeți că puteți justifica în ochii lor concursul pe care îl dați fabricilor de sticlă din România [aluzie la spargerea geamurilor de la prăvăliile evreiești — n.a.], prin încercarea criminală de a destrăma tot ceea ce este reazăm sufletesc al țării acesteia [...], să-mi dați voie, d-le Cuza, să deplîng pe dascălul care a putut și poate să pervertească atît de adînc, printr-o obsesiune diabolică” o parte din acest tineret.

Dar nu numai numeroasele interpelări au dat măsura atitudinii parlamentarelor români. Întreaga atmosferă din Cameră a fost deosebit de agitată în timpul celor două ședințe în care A.C. Cuza și-a rostit cuvîntarea. Cum balcoanele erau arhipline de asistență publică și ziaristi și cum se știa că în zilele următoare opinia publică internă și internațională va lua cunoștință de cele întimplate în Parlamentul român, la sfîrșitul discursului lui Cuza, un deputat — **Emil Fagure**, ziarist independent, fost membru al Partidului Social-Democrat, directorul cotidianului **Lupta** — a făcut propunerea de a se trimite o telegramă Societății Națiunilor, în care să fie exprimat profundul atașament al României față de opera de garantare a tratatelor și a păcii de către fo-

rumul internațional de la Geneva. Propunerea a determinat o remarcabilă intervenție a savantului **Nicolae Iorga**: „Cred că ar fi inutil. Este așa bine știut că noi avem și nu putem avea decît o singură politică. Nu putem să fim noi înșine adversarii noștri. Pe de altă parte, politica pe care România a făcut-o și rezultatele la care a ajuns în marginile dreptății sale netăgăduite, sînt binecunoscute și aceste rezultate au fost totdeauna susținute de Liga Națiunilor, care a cinstit România alegîndu-și ca președinte pe unul din cei mai distinși oameni politici români [N. Titulescu — n.a.], încît a reveni asupra unor sentimente pe care le știe toată lumea, ar însemna să se arate că aceste sentimente au slăbit în sufletul nostru al tuturor. De aceea, cred că nu e bine să insistăm tocmai asupra lucrurilor în care credem mai mult și de care sîntem mai nedespărțiți, în toată dezvoltarea politicii noastre”.

*
* *
*

Atitudinea demnă, plină de patriotism, de respingere a ideologiei fasciste s-a manifestat deseori, în decursul deceniului patru, la mulți dintre parlamentarii care luaseră cuvîntul în cadrul acestor două ședințe. Lor li s-au adăugat și alte personalități politice. Confruntările cu fascismul — intern și extern — au determinat dezvoltarea unei puternice mișcări antifasciste, iar unii dintre deputați — Virgil Madgearu, Petre Andrei, Nicolae Iorga — alături de alte personalități cunoscute pentru crezul lor antifascist — I. G. Duca, Armand Călinescu, Victor Iamandi — au plătit cu viața convingerile lor.

Nicolae Iorga: „România nu are prisos de oameni”

Momente semnificative pentru poziția lucidă pe care s-au situat unii oameni politici ai vremii față de realitățile cu care era confruntată țara găsim și în dezbaterile parlamentare din anul 1929. Criza economică începuse să-și arate devastatoarele efecte. Guvernul național-țărănist încerca, între altele, să „rezolve” tot mai mult acuta problemă a șomajului prin stimularea emigrărilor. În ședința Parlamentului din 20 februarie, un deputat a cerut miniștrilor de resort să urgen-

¹ Referire la pierderile umane suportate de poporul român în timpul primului război mondial — n.r.

teze eliberarea pașapoartelor pentru toți cei care, mînați de sărăcie, voiau să emigreze spre diferite „pămînturi ale făgăduinței”. A răspuns ministrul secretar de Stat Voicu Nițescu. El a arătat că S.U.A. fixase pentru țara noastră o cotă anuală de cca. 600 emigranți, cotă care și fusese acoperită pe anul în curs; în ceea ce privește Canada, care fixase cota de 1 200 oameni — formalitățile erau complicate. Dar, a continuat ministrul, guvernul a făcut și va face demersurile atît pentru mărirea cotei de emigrare, cît și pentru simplificarea formalităților.

În cuvîntul său, Nicolae Iorga a protestat vehement împotriva acestei atitudini față de soarta oamenilor, arătînd că țara nu are nici un interes să fie sărăcită de țărani și de muncitori, că aceștia, ajunși pe alte meleaguri, vor fi întrebuințați „la ultimele funcțiuni”, fiind obligați să facă „ceea ce nu fac americanii”, care „pentru aceea îi și primesc, nu pentru binele lor!”.

Unii reprezentanți ai guvernului au încercat să explice că solicitanții se găseau într-o situație economică dezastruoasă, că nu li se puteau oferi locuri de muncă, că în Valea Jiului șomerii nu aveau unde să fie plasați... Iorga a replicat, indicînd o serie de soluții — lucrări publice, reducerea aparatului birocratic — care să ofere oamenilor posibilitatea de a munci: „Mai tăiați din funcționarii inutili [...], mai tăiați de aiurea și dați țăranilor de lucru și țițeiii în țară”. „Tot singele îmi ciocotește în vine — a adăugat el — cînd aud lucrurile acestea”.

În continuare, marele istoric a evocat adevărata soartă a celor emigrați. În timpul unei vizite pe care o făcuse în Portugalia, văzuse la Porto cetățeni români care, întorși din Brazilia, nu mai aveau posibilități materiale pentru a-și continua drumul pînă acasă. Cu toată intervenția sa pentru grabnica lor repatriere, a aflat că oficialitățile portugheze negăsind bani, „ca să nu-i mai țină de

pomană în Porto, i-au trimis în Uganda.” „Apoi să iasă românii din țara lor — a exclamat cu amărăciune Iorga — ca să pată ceea ce au pătît ceilalți din Brazilia, apoi orice s-ar zice, orice intervenție diplomatică și orice drept al cetățenilor [s-ar invoca] — eu pe mizerabilul care îmi fură pe fratele meu cel mai bun și-l pune în robia aceasta, eu îl apuc de gît și-l bag la închisoare”.

În ședința Parlamentului din 13 martie 1929, Iorga a avut o nouă intervenție, pe aceeași temă. Ea a fost determinată de o publicație a prefectului de Bacău ce aducea la cunoștința „muncitorilor fără lucru” că dacă voiau să plece în Franța (unde s-ar fi găsit „ocupățiune în agricultură și industrie”) trebuiau să se prezinte pînă la 8 martie 1929 la Oficiul de plasare Bacău. Contrariat de oficializarea acestei acțiuni, un deputat l-a interpellat pe I. Răducanu, ministrul Muncii, asupra „zelului” prefectului de Bacău. În răspunsul său, ministrul a arătat că guvernul francez era dispus să primească în unele întreprinderi industriale și în agricultură lucrători din România. În consecință, Ministerul Muncii a considerat de datoria sa să facă o investigație asupra numărului disponibil al muncitorilor amatori, deoarece statul român — nu dispunea de mijloace materiale îndestulătoare pentru a înlătura șomajul.

Și de această dată, Iorga a reacționat indignat, considerînd că „România nu are prisos de oameni”, că „exportul” românilor nu era o soluție și că altele trebuiau să fie măsurile guvernului pentru evitarea șomajului. Relevînd faptul că, pentru masele muncitoare, condițiile de viață din România de atunci nu erau deloc ușoare, marele savant sublinia, în spiritul unui înalt patriotism că tocmai de aceea „trebuie să aibă cineva o înaltă cultură a inimii ca să facă ceea ce fac cîțiva dintre ai noștri, între care am plăcerea să mă număr și eu, care, dacă ar fi țara de o mie de ori mai rea, înțeleg aici să le rămînă și munca și oasele”.

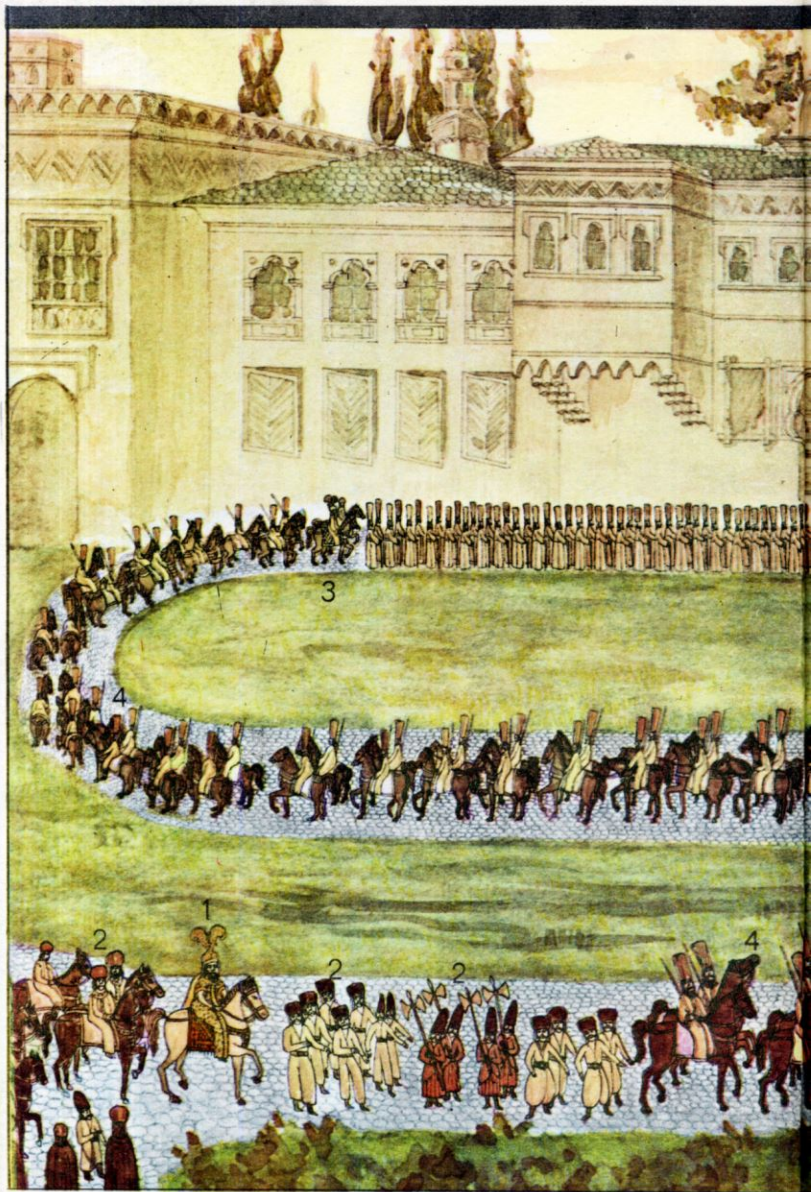
PLANȘELE NOASTRE

① În ciuda portretului fizic respingător pe care i-l au lăsat istoricii, Ludovic XI este înfățișat de pictorul anonim ca un tînar cu o privire visătoare, citind versuri dintr-o carte în formă de inimă (Ludovic cel Stăruitor și misterioasa sa moarte, p. 52)

② ③ Investiția domnilor din țările române se făcea conform unui fastuos ceremonial, care confirma statutul special al principatelor. În imagine, alaiul domnitorului Țării Românești, Constantin Ipsilanti (1802-1806) mergînd la Sublima Poartă pentru a primi investiția: domnitorul Ipsilanti (1); boierii munteni (2); căpetenia ienicerilor (3); ienicerii (4). Acuarulă de Anca Brucan după Marcu Calfa — Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (Ceremonialul domnesc, moștenire a Bizanțului, p. 11)

④ Siegfried (a), Brunhilde (b), Gunther (c), și unul dintre pitici (d) stăpîni ai unei comori uriașe (Cîntecul nibelunilor, p. 33)

a

b

c

d

CÎNTECUL NIBELUNGILOR

între fabulația legendară și adevărul istoric

HELMUT BERNDT

Habent sua fata libelli (cărțile își au destinul lor) spunea grămaticul Terentianus Maurus. Devenită adagiul adeseori citat, observația e valabilă și pentru Cîntecul nibelungilor, a-cestă celebră culegere de cîntece de vitejie, care a cunoscut, în multiseclara ei existență, cînd somnul colbuit în uitarea bibliotecilor mănăstirești, cînd pasionatul interes, atît al cărturarilor cit și al publicului larg.

Obiect de analiză a istoricilor, filologilor, folcloriștilor și criticilor literari, sursă de inspirație pentru opere de mare valoare, epopeea a rămas în patrimoniul culturii mondiale și pentru meritul de a fi constituit sursa de inspirație a dramei wagneriene, care avea să culmineze cu vestita tetralogie Inelul nibelungilor, alcătuită din operele: Aurul Rinului, Walkyria, Siegfried și Amurgul zeilor.

Din nefericire, naivele și frustele cînturi medievale cu viteji cavaleri ucigători de balauri floroși, cu inestimabile comori, regine frumoase, dar care nu se dădeau în lături de la răzbunări pline de cruzime, cu neprihănite walkyrii, nelipsite însă de șiretenie — aceste cînturi, recitate de rătăcitorii menestrelli¹ din castel în castel, au fost preluate, odată cu ascensiunea politică a lui Hitler, și de către ideologii naziști și utilizate drept argument pentru o nouă mitologie a agresiunilor, cruzimii și brutalității. Dar, după ce în bunkerul berlinez a cîmărit amurgul pseudozeilor fasciști, s-au restabilit valorile reale ale unei opere nedreptățite prin falsificarea interpretărilor. Cu seriozitate, cu scrupul științific, cu interes pentru izvoare, cu respect față de text și față de adevăratele lui semnificații.

Cartea lui Helmut Berndt, intitulată A 40-a aventură², și din care revista Magazin istoric reproduce cîteva fragmente, își propune să extragă adevărul istoric din bogăția de fapte, portrete, întîmplări și bătaii transfigurate de

legendă și incluse în cele 39 „aventuri” în care este împărțită versiunea clasică a epopeii. Acestora, Berndt ține să le adauge, prin cartea sa, o a 40-a, modernă, aceea a confruntării faptelor, riguros verificabile prin cronici și alte dovezi certe ale trecutului, cu jocul de irizări și umbre ale fabuloasei narațiuni a cîntecelor cavalești.

Originile poemului nibelungilor se situează în secolul VI al erei noastre, miturile lui circulînd în țara francilor, în Scandinavia și în Islanda. De aici, adus de menestrelli, poemul a trecut și în teritoriile altor populații germanice, cunoscînd o serie de metamorfoze, adăugiri și interpolări, care au condus la constituirea, în sec. XII, a formei sale definitive. Potrivit legendei, nibelungii erau un popor de pitici³, posesori ai unei comori uriașe, Nibelungenhort, și care își luaseră numele după regele lor Nibelung („Flul ceții”), adică al lumii subpămîntene. Dar nestematele erau rîvnite de viteazul Siegfried, care, în fruntea unei cete de războinici, i-a învins pe pitici și le-a răpit nu numai comoara, ci și numele de nibelungi. Și ei sînt însă înfrinți de burgunzi, care le iau tezaurul și denumirea de nibelungi, sub care îi aflăm în versiunea definitivă a poemului. În această ultimă formă a operei, se povestește și despre dragostea lui Siegfried pentru frumoasa Krimhilde, sora lui Gunther, regele burgund cu scaunul de domnie în orașul Worms. Gunther, care o dorește pe neprihănită walkyrie Brunhilde, regina Islandei, tăgăduiește lui Siegfried mina sorie sale, cu condiția ca acesta să-l ajute să o cucerească pe dirza suverană nordică. Viteazul izbutește acest tur de forță și astfel legenda consemnează două căsătorii: cea a lui Siegfried cu Krimhilde și cea a lui Gunther cu Brunhilde.

Dar o ceartă cumplită între regine tulbură bunele raporturi dintre cele două cupluri. Rănită în demnitatea ei de către Krimhilde, Brunhilde caută răzbunare. Hagen, vasalul ei, se oferă s-o ajute. În cursul unei vînașii, Siegfried e ucis prin viclenie. Moartea viteazului constituie nu numai unul dintre cele mai dramatice momente ale poemului, dar și punctul de pornire al unei noi serii de cînturi pline de „suspense”. Krimhilde, rămasă văduvă,

¹ Menestrel: cîntăreț, recitator, poet, muzician și instrumentist în evul mediu.

² Helmut Berndt, Das 40. Abenteuer auf den Spuren des Nibelungenliedes, Gerhard Stalling Verlag, Oldenburg und Hamburg, 1968.

³ Acest punct a fost „omis” ca din întîmplare de ideologii naziști, care au căutat să folosească mitul nibelungic pentru teoria „supra-oamenilor” — n.r.

se căsătorește — cu intenția de a se răzbuna — cu Attila, regele hunilor (în Cîntecul nibelungilor acesta poartă numele de Etzel). Ea reușește apoi să-l atragă pe Gunther, fratele său și soțul rivei ei, în teritoriul stăpînit de huni și face astfel încît burgunzii să fie atacați și zdrobiți. Înfrîngerea burgunzilor — spune legenda — a fost atît de cîmplită, încît, dintre toți războinicii lui Gunther, nu a mai rămas în viață decît Hagen, căruia însăși Krimhilde i-a tăiat capul cu spada rămasă de la Siegfried. Nu mult după aceea însă Krimhilde a fost ucisă, la rîndul ei, de Hildebrand, vasalul lui Dietrich von Bern, regele ostrogoților, pe care istoria îl înregistrează sub numele de Theodoric.

Ce ne spune istoria despre acești burgunzi? Menționați de Pliniu cel Bătrîn, în istoria naturală, ca fiind de origine germanică, ei s-au stabilit, pe la mijlocul sec. IV, cu sprijinul Romei, care-i folosea pentru a apăra granițele imperiului, în Renania, în jurul cetății Worms, des menționată în Cîntecul nibelungilor. Lupta dintre huni și burgunzi, relatată în poem, a avut loc efectiv la 437 și regele Gunther — care a trăit nu numai în legendă — a pierit, într-adevăr, atunci. După înfrîngere, burgunzii s-au așezat, tot cu ajutor roman, în Sabaudia (Savoia de astăzi), teritoriul din jurul Lacului Lemane în Franța și Elveția actuale, de unde s-au răspîndit și în părțile Lyonului. La 534 au fost supuși de către franci.

Îi dăm cuvîntul lui H. Berndt pentru a vedea în ce măsură reușește să găsească în paginile Cîntecului nibelungilor urme ale faptelor istorice din acel început de ev mediu. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

L. SĂRĂȚEANU

Singeroasele răzburări ale reginelor

rigore din Tours (540-594) episcop și istoric, descendent al unei familii senatoriale înstărite, scrie în lucrarea sa *Historia Francorum*, că în a doua jumătate a sec. VI, trăia în Spania, Brunehaut, fiica lui Atanagild, regele vizigoților. De o rară frumusețe, ea a fost cerută în căsătorie de Sigebert I,

regele Austrasiei, regat constituit în partea răsăriteană a Galiiei, ca urmare a împărțirii succesiunii lui Chlotar¹.

Iată cum zugrăvește Grigore din Tours cele petrecute în anul 567: „Regele Sigebert, care-și văzuse frații însoțindu-se cu soațe mai prejos

de ei și luînd drept neveste, spre marea lor dezonoare, plînă și pe slujnicile lor, trimise în Spania ambasadori încercați cu daruri de preț, pentru a cere în căsătorie pe Brunehaut, fiica regelui Atanagild. Era o fată tînără, cu purtări alese, mîndră la chip, cinstită și cuvințioasă în deprinderi, de folos la sfat și cu vorbă plăcută.

Tatăl ei încuviință să i-o dea și trimise regelui daruri bogate”.

Fratele lui Sigebert, Chilperic I, regele Neustriei, om de mare cultură, a fost adînc mișcat de tînută demnă a principesei Brunehaut, de distincția, tactul politic și inteligența ei. De aceea, s-a hotărît să ceară mîna celei de-a doua fiice a regelui Atanagild, Galeswinthe.

Regele vizigoților a trimis-o în Neustria, însoțită de un alai numeros, încărcată cu mari bogății; aci s-au desfășurat noi serbări, cu nimic mai prejos decît cele prilejuite de nunta lui Brunehaut.

Dar Chilperic avea o țiuțoare, pe Fredegonda, fostă slujnică a primei sale soții, Audovere, ferecată pe vecie într-o mănăstire ca urmare a unelirilor acestei desfrîinate. Cîrînd, Fredegonda s-a descotorosit și de Galeswinthe, sora lui Brunehaut, plătind un ucișag, care a sugrumat-o în pat [mai tîrziu, Chilperic s-a căsătorit cu Fredegonda — n.r.].

Cuprinsă de furie și jîrînd să se răzbune, Brunehaut s-a înfruntat cu Fredegonda ani și ani, lupta fiind dusă mai departe de urmașii lor.

Nu după mult timp, Sigebert a intrat în conflict cu fratele său, Chilperic. După mai bine de zece ani de război, cînd Sigebert era pe cale de a dobîndi o victorie hotărîtoare, nobilii din Neustria l-au înștiințat că vor să-l aleagă rege, fiind decîși să-l alunge pe Chilperic. Încîntat, a răspuns invitației lor și i-a înlînit în apropiere de Vitry.

Iată cum descrie scena înlînirii Grigore din Tours: „Odată sosit într-un sat pre nume Vitry, el strîns întreaga armie, care-l ridică pe un scut și-l aclamă drept rege. Două slugi ale reginei Fredegonda, însă, căzute pradă vrăjitoriei, se apropiară de domn, înarmate cu cuțite, numite de vulg *scramasaxes*, tășul lor fiind și otrăvit. Fiecare îl izbi din cîte o parte. El dădu un strigăt și se prăbuși, pentru ca, după puțină vreme, să-și dea duhul”.

Fredegonda, frumoasă dar aspră, ambițioasă și lipsită de scrupule, considera asasinatul ca un mijloc excelent pentru a-și atinge telurile. Ea se asemăna cu legendara Krimhilde care, mărîtîndu-se cu Etzel după moartea lui Siegfried, nu s-a dat în lături să-și masacreze, pe altarul răzburării, rudele cele mai apropiate. Fredegonda, regina Neustriei, și Krimhilde, regina hunilor, au devenit „femei demoni”, precum se spune în *Cîntecul nibelungilor*.

Rivalitatea dintre cele două regine a devenit și mai cîmplită după ce Brunehaut, în urma morții lui Sigebert, s-a remăritat tocmai cu un fiu vitreg al Fredegondei, Meroveu,

¹ În sec. V, în fosta Galie romană fuseser întemeiate regatul francilor. La moartea lui Chlotar I (497-561), regatul se împarte între fiii săi: Sigebert I (561-575) devine rege al Austrasiei (estul fostei Galii), Chilperic I (561-584) la în stăpînire Neustria (în nord-vestul Galiei), iar Gontran (561-593) ajunge regele Burgundiei, aflată în partea centrală a Galiei.

² Cuțite de război, armă specifică perioadei merovingiene — n.t.

băiatul lui Chilperic și al primei soții a acestuia, Audover; Meroveu lua deci în căsătorie pe propria-i mătușă.

Nunta a fost celebrată de episcopul Pretext; în furia ei turbată, Fredegonda a pus ca episcopul să fie înjunghiat în Catedrala din Rouen. Venit la funeraliile acestuia, episcopul Romacher de Coutances a fost otrăvit.

Ca și cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns, Fredegonda a pus la cale, fără a se cunoaște exact în ce împrejurări, sinuciderea lui Meroveu, al doilea soț al lui Brunehaut; mai tirziu, din ordinul aceleiași Fredegonda au fost asasinati ceilalți fii ai reginei Audover, iar în anul 580 însăși nefericită prizonieră a mânăstirii.

Cînd, în cele din urmă, în 584 a murit în chip misterios și Chilperic, lumea a acuzat-o pe Fredegonda că și-a ucis soțul. Atunci ea a fugit la cumnatul său, Gontran, care domnea peste Burgundia, cerîndu-i protecție. Cînd Gontran a decedat, în 593, domeniile lui nu au revenit fiului Fredegondei, Chlotar II, ci fiului reginei Brunehaut, Childebert II. Rivalitatea dintre cele două regine nu avea să mai dăinuie însă mult, pentru că, în 597, Fredegonda a murit și ura ei împotriva lui Brunehaut s-a transmis lui Chlotar II.

Între timp, Brunehaut începuse să domnească în chip de regentă asupra Austrasiei și Burgundiei, întrucît fiul ei, Childebert II, decedase în 596 lăsînd doi copii minori, pe Theodebert II și Thierry II. Mai tirziu, între cei doi au izbucnit grave neînțelegeri; în cele din urmă, Thierry I-a omorît pe fratele său. După care, ajutat de bunica lui, vrînd să adauge regatului său și Neustria, a început pregătiri de război împotriva lui Chlotar II, fiul Fredegondei. Cum însă și Thierry a murit curînd, Brunehaut a desemnat drept rege pe strănepotul ei, Siegebert II. Deoarece acesta nu avea decît 11 ani, vizigota și-a asumat regenta, de data aceasta pentru a treia generație a descendenților săi.

Vrăjmășia seniorilor feudali

Războiul împotriva lui Chlotar a fost amînat și regina, împreună cu strănepotul ei, au plecat la Worms. Prezența lor acolo este atestată de numeroase surse, printre care și cronicile lui Fredegair și Aimoin. Așadar, personajul istoric Brunehaut și-a avut reședința

pe malurile Rinului, asemenea legendarei Brunhilde, soția lui Gunther, regele burgunzilor.

Aici, la Worms, s-a pregătit ea de luptă, deoarece, în cele trei părți ale imperiului, marii seniori îi erau ostili. Fiul Fredegondei reușise să adune în jurul lui un mare număr de nemulțumiți, atît în Neustria și Austrasia, cît și în Burgundia. Atît de mult se întinsese

această răzmeriță încît, la un moment dat, Brunehaut nu mai avea aproape nici un nobil alături de ea. Disperată, s-a refugiat în reședința de la Orb, pe malurile lacului Neuchâtel. Aici, însă, puțina sa gardă a fost atacată de conetabilul Herpon și regina a fost luată prizonieră, fiind dusă împreună cu ai săi la Renève, în fața lui Chlotar II.

Acesta a executat pe toți descendenții lui Thierry, în afară de unul; apoi, a acuzat-o pe mătușa lui de a fi provocat moartea a zece principii franci pentru ca, în cele din urmă, să se răzbune pe ea, așa cum a dorit-o Fredegonda timp de ani și ani. Fredegair, cronicar al sec. VII, descrie astfel sfîrșitul reginei Brunehaut, petrecut în anul 613: „Chlotar puse de-o schingiură în fel și chip, preț de trei zile, iar apoi, după ce o purtară pe o cămilă prin mijlocul armilor, o legară de coada unui cal, care fu mînat în galop; ea muri astfel zdrobită, și în chinuri groaznice”.

Brunehaut a intenționat să făurească un mare regat unificat, supus unei cîrmuiri puternice, avînd drept model Imperiul roman. Ea a instaurat un nou regim fiscal și a modificat regimul cadastral astfel încît cei bogați plăteau dări mai mari decît cei săraci. Vrînd să înlesnească și să dezvolte negoțul, a dispus întreținerea drumurilor celtice și romane unele peăstrîndu-i numele pînă azi: sînt „șoselele Brunehaut” sau „șoselele reginei”.

A întreținut o corespondență vastă, între alții cu papa Grigore I, care i-a trimis relicve sfinte pentru bisericile înălțate de dînsa. De fapt, ceea ce dorea înainte de toate Brunehaut era să stabilească legături cît mai strîns între Roma și regatele francilor, să le asigure acestora din urmă cea mai mare parte din moștenirea culturii romane. Dar autoritățile civile și religioase, foarte nemulțumite de măsurile luate de ea, se temeau — și nu fără motiv — că regina merovingiană va reduce în chip periculos rolul și locul ocupat de feudali. După execuție, corpul reginei a fost ars, iar cenușa depusă la Autun, în Mănăstirea Saint-Martin. Sarcofagul cu cenușa reginei Brunehaut, depus sub altarul principal, a rămas acolo secole întregi. Tirziu, în 1462, sicriul de plumb a fost transportat în Catedrala din Autun, așezat într-unul de marmură, înălțat pe niște coloane. Tot atunci, cardinalul Rolin a pus să se construiască deasupra un arc de triumf, pe care a fost gravată o inscripție ce preamărea pe „Crăiasa Franciei Brunehaut”.

Conflictul său cu Fredegonda poate să fi fost unul dintre izvoarele **Cîntecului nibelunilor**, dat fiind că între personajul istoric Brunehaut și legendara Brunhilde există similitudini frapante: ambele veneau din țări îndepărtate, aveau o energie necruțătoare, locuiseră o vreme la Worms și-și aveau reședința în Burgundia.

În românește de
Sergiu STANCIU

„DUCELE RAMUNC” și Țara Românească

Dr. ADOLF ARMBRUSTER

Celebra operă poetică scrisă în secolul XII în mittelhochdeutsch, adică în limba germană medie „de sus” (vorbită în sec. XII în ținuturile muntoase din sudul Germaniei) și căreia Helmut Berndt i-a adăugat, în articolul precedent, a patruzecoa aventura, conține și citeva mențiuni de mare interes pentru istoria țării noastre. Descriind sosirea participanților la nunta Krimhildei cu Attila, autorul anonim al poemului a inclus între ei și pe „der herzog Rāmunc ūzer Vlāchen lant” — ducele Ramunc din Țara Românilor. Iată versurile respective, în tălmăcirea poetică a prof. dr. Virgil Tempeanu: „Venea pe cai sălbatici, cu șapte sute-ostași, / Înșuși Ramunc cneazul, ce-avea al său sălaș / În Țara Valahiei...” (Cîntecul nibelungilor, București, 1964, p. 300). Istoricii, români și străini, care s-au întrebat dacă acest „duce Ramunc” reprezintă o realitate istorică a veacului V e.n. — cel al evenimentelor — sau doar reflectă o stare de lucruri din sec. XII, au ajuns la rezultate uneori contradictorii. Cunoscutul medievist român dr. Adolf Armbruster a consacrat acestei probleme un amplu studiu, publicat în limba germană în Revue roumaine d'histoire, nr. 1/XII, 1973. În cele ce urmează, reluăm principalele idei și demonstrații ale acestui studiu.

Pro și contra

În istoriografia românească din veacul trecut, **Cîntecul nibelungilor** a apărut condiționat de două împrejurări: în primul rînd, existența unor valoroase ediții critice ale **Cîntecului**, valabile și azi; în al doilea rînd, apariția **Studiiilor românești** (Leipzig, 1871), în care Robert Roesler a încercat să conteste continuitatea poporului român. Replicîndu-i, patru ani mai târziu, prin **Istoria critică a românilor**, B. P. Hasdeu a completat istoria feudală timpurie a românilor cu numeroase date și interpretări noi; în acest context, el a atras atenția și asupra **Cîntecului nibelungilor**, ară-

tînd că această operă literară poate fi privită și ca o însemnată sursă istorică.

Alți doi istorici români de frunte de atunci, A.D. Xenopol și D. Onciul, s-au ocupat, cam în același timp, de **Cîntecul nibelungilor** ca izvor istoric. Este foarte greu de precizat căruia dintre cei doi îi revine meritul de a fi atras mai în atenția asupra lui Ramunc. A.D. Xenopol l-a amintit pe Ramunc în lucrarea sa **Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană**, apărută în 1884, iar D. Onciul un an mai târziu, în replica sa la scrierea lui A.D. Xenopol. Dar Onciul se ocupase de Ramunc și mai înainte (1883-1884) într-o lucrare netipărită și pierdută, consacrată, în anii de studenție, începuturilor statelor feudale românești.

După părerea lui A.D. Xenopol, Ramunc nu este altceva decît numele poporului român, transmis asupra conducătorului său; în transcrierea germană, român a devenit **Ramunc**. Menționarea valahilor — prin care A.D. Xenopol a înțeles exclusiv pe românii de la nord de Dunăre — era explicată prin pătrunderea numelui poporului român în conștiința epocii, datorită primelor două cruciade (1096-1099, 1147-1149)¹.

D. Onciul s-a raliat părerii lui Xenopol, după care Ramunc ascunde numele poporului român, pătruns în conștiința epocii datorită primelor două cruciade. Față de acestea, el a adăugat însă și două opinii personale: a) deoarece **valahii** sînt menționați în același timp cu pecenegii — popor migrator care a năvălit pe pămîntul țării noastre la mijlocul sec. XI — acest capitol al **Cîntecului nibelungilor** trebuie să fi fost conceput la sfîrșitul sec. XI sau la începutul sec. XII, căci numai pe atunci aceste două popoare locuiau împreună la Dunărea de Jos; b) **Țara valahilor**, din care plecase Ramunc, era situată, după toate probabilitățile, în Oltenia de mai târziu. D. Onciul și-a păstrat aceste opinii despre Ramunc și despre valahii menționați în **Cîntecul nibelungilor** în toate lucrările sale ulterioare.

Părerile emise de A.D. Xenopol și D. Onciul în ultimele decenii ale sec. XIX, cu privire la Ramunc și românii din **Cîntecul nibelungilor**, și-au păstrat timp îndelungat o autoritate necontestată.

În ceea ce-i privește pe autorii străini, unii dintre aceștia ca Fritz Schuster și Istvan

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 3/1971.

Kniesza, au socotit că în **Cîntecul nibelungilor** sînt reflectate cu limezime doar stările de lucruri contemporane cu autorul lucrării și că, prin urmare, toate referirile la români, deși au fost devansate de acesta în epoca lui Attila, nu pot fi luate în considerație pentru justificarea continuității poporului român în spațiul dacic. Alăturîndu-se noilor roeslerieni, Schuster și-a expus și punctul său de vedere în privința lui Ramunc: în fața ochilor autorului **Cîntecului nibelungilor** se afla imaginea vie a unui conducător valah, care nu putea fi nimeni altul decît... Ioniță Asan (Caloian), țarul valahilor și bulgarilor¹.

Așadar, într-o singură privință există un acord deplin între toți istoricii care s-au ocupat de românii din **Cîntecul nibelungilor**: autorul epopeii a avut atunci în vedere stările de lucruri contemporane cu el (sec. XI-XII).

Un cavaler desăvîrșit

orînd de la această treaptă a cercetărilor, ne-am propus să reanalizăm informația existentă. Reamintim mai întîi, că românii sînt menționați în **Cîntecul nibelungilor** de trei ori: o dată, cînd autorul se străduiește să înfățișeze autoritatea și splendoarea curții lui Attila,

a cărui forță era evidențiată, între altele, de popoarele pe care le supusese; a doua oară, cu prilejul unui turnir la curtea regelui hunilor. În partea a doua a cîntecului, cunoscută sub numele de **Tînguirea**, se amintește din nou despre români: de data aceasta, aflăm despre existența unui alt principe român. Autorul acestui poem enumeră retrospectiv armile care erau disponibile pentru îngrozitoarea răzbunare a reginei Krimhilda: „ducele Herman, un prinț din Polonia și **Sigheh din Valahia**“ (**Sigehêr von Walâchen**).

La prima vedere, aceste referiri din **Cîntecul nibelungilor** (și din **Tînguirea**) la românismul din evul mediu timpuriu apar într-adevăr nebuloase și incomplete ca mărturii inteligibile, așa încît este explicabil cum din ele au putut fi deduse teorii atât de contradictorii. Însă la fel de adevărat este faptul că, în construirea acestor teorii, s-a pornit exclusiv de la **Cîntecul nibelungilor** (prof. dr. Virgil Tempeanu este primul care, în 1938, l-a menționat pe „Sigehêr von Walâchen“ din **Tînguirea**) și nu s-a mai întreprins nici o altă încercare spre a se descoperi noi informații despre Ramunc și în alte creații poetice scrise în germana medie de sus care să fie confruntate, apoi, cu acele surse care ne furnizează indicații mai exacte în privința gradului de dezvoltare a societății românești din sec. XI-XIII.

Or, ducele Ramunc nu este cunoscut numai de autorul **Cîntecului nibelungilor**. El reprezintă o personalitate aparținînd unui cerc mai larg de legende germane. Ramunc joacă un rol mult mai important în alt poem eroic de 13 510 versuri, scrise tot în germana medie de sus, și anume în **Biterolf** (numit de către editorul său **Biterolf și Dietleib**), poem care a fost creat pe la jumătatea sec. XIII și care, ca și **Cîntecul nibelungilor**, aparține, prin pasaje considerabile, cercului de legende despre Dietrich — regele ostrogot Theodorich cel Mare (493-526).

În căutarea tatălui său, Biterolf, rege din Toledo, Dietleib ajunge și la curtea regelui hunilor, care-și întîmpină cu tot respectul oaspeții (între care „**Râmung, ûz der Wâlchen lant**“).

Ramunc apare de mai multe ori, într-o luptă purtată alături de Dietleib, în consiliul de război unde se discută soarta prizonierilor și din nou la curtea lui Attila. Dietleib se hotărăște ca, ajutat de acesta, să răzbune o jignire ce-i fusese adusă de regele Gunther în Burgundia, în drumul său din Spania spre Attila. În concepția autorului, această răzbunare se transformă într-o uriașă luptă în doi între diferiții eroi, cu care prilej lupta dintre Dietrich și Siegfried se situează, încetul cu încetul, în centrul acțiunii, în timp ce soarta lui Dietleib și a lui Biterolf trece pe un plan cu totul secundar. Marea luptă are loc la Worms, și Ramunc este deseori menționat, ca un viteaz iscusit în mînuirea armelor, un cavaler desăvîrșit în sensul apusean al cuvîntului.

Ramunc apare, așadar, și în **Biterolf**, la curtea hunilor, ca un nobil de seamă din suita lui Attila. Ca și în **Cîntecul nibelungilor**, el este pomenit în același timp cu alți eroi din estul și sud-estul Europei (Hornboge, Siegher), participă la o bătălie din Polonia, cuvîntul său îndeamnă la hotărîri importante în cadrul consiliului de război, el însuși luptă cu îndrăzneală și vitejie în turnirul de la Worms.

În concepția autorilor anonimi ai **Cîntecului nibelungilor** și ai lui **Biterolf**, Ramunc era un cavaler asimilat celor apuseni în ceea ce privește virtuțile cavaleresti, educația, arta de a lupta, îmbrăcămintea, moravurile și modul de gîndire. E drept că, pe atunci, a existat realmente în sud-estul Europei o influență apuseană destul de puternică (datorată cruciadelor), căreia pătura conducătoare românească cu greu i se va fi putut sustrage. Totuși, această influență nu a putut fi în nici un caz atât de puternică, încît să permită identificarea boierilor români din evul mediu timpuriu cu nobilimea apuseană. Ramunc, însă, îmbrăcat de trăsături occidentale, apare — după cum arătăm mai înainte — ca un reprezentant tipic al cavalerilor apuseni din evul mediu.

¹ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 10/1969.

În nordul Dunării

De aceea, relațiile lui Ramunc cu românismul trebuie căutate în altă direcție. Autorul nu a ales întâmplător numele Ramunc pentru „ducele din Țara valahilor”. Cu puține excepții (care nu se referă la contemporani ai autorului: Etzel-Attila, Dietrich-Theodoric), toți eroii cîntecului sînt inventați de autor; de regulă, în spa-

tele tuturor acestor nume de eroi nu se găsește personalități istorice; în schimb, autorul urmărește să individualizeze acești eroi, atribuindu-le nume care sînt în evidență a aptitudinilor personale, virtuți deosebite, trăsături caracteristice etc. Uneori, aceste nume redau apartenența lor la o anumită stirpe, cum este cazul lui Ramunc, acest nume tăinuind denumirea populară a românilor, așa cum s-au numit ei singuri totdeauna: român (rumân), nume care include specificul lor principal și anume **originea lor romană**. Amintirea Romei — **Sigiliul Romei**, cum i-a spus N. Iorga — este cuprinsă și reflectată aici de acest etnonim. Această conștiință a apartenenței la „Romania” o întîlnim, de altfel, și în toate denumirile străine ale românilor — Valachus, Vlah, Olah, Walache, Blöch etc. Deci, **Ramunc e o mărturie a cunoașterii originii romane a valahilor**, iar acel autor care l-a imaginat pentru prima oară ca duce din Țara valahilor, l-a numit intenționat **Ramunc**, tocmai spre a scoate în evidență apartenența sa la urmașii romanilor din Dacia.

În ceea ce privește Țara valahilor, trebuie spus că autorii **Cîntecului nibelungilor** și a lui **Biterolf** au avut în vedere — la marcarea cadrului politico-geografic și etnic în care și-au plasat povestirile — situația contemporană cu ei. Concepției medievale despre timp și spațiu îi era străină ideea de dezvoltare, de evoluție, așa încît se considera firesc a reda concomitent întîmplări între care se aflau perioade importante de timp și de evoluție. De aceea, nu trebuie să ne surprindă că-i găsim alături pe huni, goți, slavi, burgunzi, danezi, pecenegi, cumani, români, unguri și greci. Pe români, autorul îi cunoaște ca pe un popor de sine stătător, posedînd o țară proprie și un stil diferit de luptă.

Atunci, unde trebuie căutați acești valahi și țara lor? O localizare mai exactă este înlesnită de o privire de ansamblu asupra creației poetice contemporane în germana medie de

sus. Astfel, se poate exprima presupunerea că autorul i-a bătut pe acești „valahi” ca trăind în nordul Dunării, deoarece creațiile poetice din germana medie de sus aleg pentru valahii locuind la sud de Dunăre alte denumiri (de cele mai multe ori cuprinzîndu-i printre bulgari sau greci), numind regiunea respectivă „Bulgarey” sau „Romanei”, însă niciodată „Țara valahilor”. Așadar, potrivit **Cîntecului nibelungilor** și poemului **Biterolf**, „Vlăchen lant” este cert situată la nord de Dunăre! Datorită faptului că aceste ținuturi erau locuite în general de români, s-ar putea ca autorul să fi considerat întreaga regiune ca țară a valahilor. Dar s-ar putea la fel de bine ca el să fi avut în vedere numai o parte a regiunii, mai dezvoltată din punct de vedere politic, parte în care societatea românească să fi ajuns deja la forme de organizare prestatală. Documente din cancelariile ungurești și papale menționează asemenea țări românești în sudul Transilvaniei (districtul Făgărașului) și în spațiul dintre Dunăre și Carpați. E foarte posibil ca respectivii autori germani să se fi referit la vreuna din aceste țări valahe.

În ceea ce ne privește, înclinăm a căuta „der Vlăchen lant” în sudul Transilvaniei. Această părere se sprijină pe unele considerații suplimentare. În comparație cu formațiile statale timpurii situate la sud de Carpați, „Terra Olachorum” din Făgăraș este mai veche — menționarea ei documentară datează chiar din timpul creării **Cîntecului nibelungilor** — și a lăsat în urma ei o tradiție mai îndelungată și mai puternică. Pentru o „țară a valahilor” situată în Transilvania pledează și împrejurarea că, dintre toate regiunile locuite de români, Transilvania era cunoscută în cea mai largă măsură în creațiile poetice în limba germană medie de sus, datorită coloniștilor germani așezați aici pe la mijlocul sec. XII și care n-au întrerupt niciodată legăturile cu vechea lor patrie, putînd, astfel, furniza creațiilor poetice germane amănunte suficiente în privința stărilor de lucruri transilvănene.

„Der herzog Rāmunc ūzer Vlăchen lant” nu trebuie judecat, așadar, numai în lumina **Cîntecului nibelungilor**. El aparține unui cerc mai larg de eroi medievale, fiind cunoscut creațiilor poetice din germana medie de sus. Individualitatea sa, prin care se deosebește de ceilalți eroi imaginari, a fost evidențiată de autor tocmai prin numele său: **Ramunc** este ortografierea germană a etnonimului român, transformat în nume de persoană. El arată că originea romană a poporului nostru era cunoscută Europei înainte încă de întemeierea statelor feudale românești.

Traducere de
M. GLASBERG

FAMILIA PUȘCARIU: cărturari din tată în fiu

Dr. EMIL MICU, ȘTEFAN PETRARU

De aproape două veacuri, familia Puscărilor' dăruieşte culturii româneşti proeminente figuri de cârmători, ale căror opere îmbogăţesc în diferite domenii patrimoniul nostru naţional.

După tradiţia consemnată de Ioan II Puscăriu, într-o lucrare memorialistică apărută postum în Sibiu, în 1913, şi intitulată *Notiţe despre întîmplările contemporane, leagănul familiei a fost Maramureşul. Din acei vechi pămînt romănesc, de unde au pornit descăleceătorii de ţară, silit de vitregie împrejurări politice, la sfîrşitul secolului XVII, ori începutul celui următor, a trecut în Moldova, cu numeroasa sa familie, strămoşul Puscărilor, cunoscut sub numele de Juga I Senior. Nu ştim unde anume s-a stabilit Juga I, dar pe cel trei feciori ai săi: Juga II Junior, Volcu şi Radu, li întîlnim luptînd la Stănilieşti, în ostrea lui Dimitrie Cantemir. După pierderea bătăliei, fraţii Juga au trecut, cu familiile lor, ca emigranţi politici, în Transilvania. Au făcut un scurt popas în ţinuturile secelei, după care s-au stabilit lângă Bran, în comuna Săhodol, unde, după cum arată trăs-*

10 fotografii a Pușcarilor, din care reținem pe: Ioan III Joe (4); Bucur IV Ilarion (2); Ioan II (3); Iosif II (4); Iuniu (5); Emil (6) și Sextil (7).

diŃla, „fiind el înarmaŃi cu puŃi Ńi [fiind] vînători vestiŃi, au cîpătat numele de Puscasi“.

Cel trei frați Juca, care și-au însușit pe meleguriile Branului numele de Pușcașii, aușveră, se vede, un rol important în oșirea lui Căntemir, din moment ce, curînd după stabilirea lor la Sohodol, otomanii au cerut magistratului Brașovului extrădarea lui Radu. Acesta, prinzînd de veste, s-a sinucis. Frașii săi, Juca II Junior și Voleu, au fondat cele două ramuri ale familiei Pușcașilor, dintre care ramura lui Juca II Junior, în cursărea timpului, a dat o splendidă pleiadă de cărturari. El vor purta numele de Pușcașii pînă în toți evenimentele din 1848, cînd, la 13 noiembrie, frunțașii revoluționari August Trebunian-Laurian și Ioan Bran-Lemeny „comisari al comandelor generale din Ardeal” l-au schimbat în „numele mai romanizat de Pușcariu”, cu ocazia inserierii lui Ioan II Pușcariu pe „lista aleșilor” pentru a ocupa funcția de inspector și asesor în districtul Făgăraș. Prin „decretul de întărire” a acestor alegeri, numele de Pușcariu a fost consacrat oficial și adoptat ulterior de toți ceilalți membri ai familiei.

Copiști de manuscrise

Episodul așezării lor pe plaiurile Sohodolului — veniți de pe cîmpul de luptă de la Stăniilești — a conferit, chiar de la început, acestei familii o aureolă eroică, încadrînd-o într-un memorabil eveniment legat de lupta milenară a poporului român pentru neafîrîrare. La Sohodol au activat vreme de aproape 200 ani cinci generații de intelectuali, preoți și învățători, din familia Pușcașiu — Pușcariu.

Bucur I, „sin Juga Pușcașiu” (1723-1809) — după cum se semnează în unele din manuscrisele sale, fiul lui Juga II Junior — este primul despre care avem mărturii certe și destul de bogate. A absolvit un curs de teologie la Sibiu și a funcționat, ca preot, la Sohodol (1762-1790) și la Tohanul Nou, în Țara Birsei (1805-1809). El este acela care la mijlocul sec. XVIII a pus bazele tradiției cărțurărești a Pușcarilor. Referindu-se la activitatea lui, Sextil Pușcariu, unul dintre urmașii săi, într-o lucrare rămasă în manuscris (*Spîta unui neam*), consemna: „Chiar cel dintîi dintre ei, preotul Bucur, era om învățat. La el se duceau sodolenii să le facă cererile către magistratul din Brașov. Aceste cereri le scria cu litere latine [...] și în ele intercala uneori formule latinești”.

Bucur I Juga Pușcașiu a cultivat întreaga viață, cu pasiune, migală și talent, arta caligrafiei de manuscrise. Dintre acestea, unul a fost donat Bibliotecii „Astra” Sibiu, iar un altul a făcut obiectul unui studiu publicat de Constantin Lăcea. Un alt manuscris, cuprinzînd 312 pagini, a fost donat de învățătorul pensionar Ioniță Pușcariu arhivei Muzeului „Primei școli românești” din Șcheii-Brașovului.

La Sohodol, Bucur I Juga Pușcașiu a creat o adevărată școală de copişti, în cadrul căreia s-au remarcat în primul rînd cei doi fii ai săi: Leonte I și Bucur II, primul preot în comuna sa natală, iar al doilea în comuna Tohanul Nou din hotarul Branului. Ambii, ca fii de preot, după moda timpului, adusă probabil din părțile Banatului, și-au adăugat și numele de Popovici. Arhiva Muzeului „Primei școli românești” din Șcheii-Brașovului păstrează un prețios codice miscelaneu în manuscris cu litere chirilice și latine, alcătuit de cei doi frați, care își agonisiseră învățătura și la școala din Șcheii-Brașovului — prima școală românească, documentar atestată încă din anul 1495 — unde pe lîngă limba română, dascăli „procopiști la învățătură” predau elevilor latina și greaca. Acestor Pușcași le datorăm transcrierea cu litere chirilice, în anul 1787, a unui număr de 14 fabule din Fedru și Esop — una dintre cele mai vechi colecții de acest fel din literatura noastră. Tot în anul 1787, Leonte I Pușcașiu a transcris, cu chirilice, în codicele amintit un cîntec de stea, acesta fiind cu un an mai vechi decît manuscrisul românesc

nr. 4646, avînd același subiect, păstrat la Academia R.S.România. În aceeași lucrare, Leonte I Pușcașiu a transcris, în jurul anului 1790, dar de data aceasta cu litere latine, 66 versuri populare rostite de „credincieri” ce umblă la pețit; sînt printre cele dintîi versuri populare culese la noi de un cărturar.

Activitatea literară a lui Bucur II Pușcașiu este mai puțin cunoscută, dar merită să reținem că în anul 1786, pe cînd era elev la școala românească din Șcheii-Brașovului, a transcris cu litere chirilice un mic dicționar greco-român intitulat *Cuvînte grecești*, care se păstrează în același codice (pp.18-23). Valoarea lui constă în faptul că ne dă unele indicații despre metoda folosită la școala românească din Șchei în predarea limbii grecești.

Dintre cei șase feciori ai lui Leonte I Pușcașiu (Ioan I, Bucur III, Iosif I, Stanciu, Leonte II și Nicolae) cel mai mare, Ioan I, a rămas în Sohodol, mai întîi ca dascăl, apoi ca dascăl și preot (1825-1871), continuînd opera cărțurărească a înaintașilor săi. Un manuscris, recent descoperit de N.G.Puchianu intitulat *Cartea versurilor făcute prin mine Ioan Popovici — 1824*, ni-l prezintă nu numai ca folclorist, dar și ca autor de versuri. Animat de sentimente patriotice, a participat activ la evenimentele anului 1848, fiind ales de către revoluționarii locali în conducerea castelanatului Bran, după alungarea autorităților impuse de patriciatul săsesc al Brașovului. În spiritul dragostei pentru carte, pentru neam și dreptate și-a crescut el pe cei cinci fii ai săi. Prin trei dintre ei, Ioan II, Iosif II și Bucur IV (ultimul lîndu-și pronumele de Ilarion), familia Juga-Pușcașiu-Pușcariu a început să se afirme în cadrul luptei sociale, politice, economice și culturale a românilor transilvăneni.

Jurămîntul celor 40 000

Ioan II Pușcariu (1824-1911), primul din familia Pușcașiu care a adoptat „numele mai românizat de Pușcariu”, a fost denumit de contemporanii săi transilvăneni „steagur național”; la fel l-a numit și Bogdan Petriceicu Hasdeu în discursul de recepție, cu ocazia primirii cărțurării brănean ca membru al Academiei Române. Epitetul ilustra faptul că, pe Cîmpul Libertății de la Blaj, el a purtat „steagul cel mare al națiunii” pe care se aflau scrise cu litere de aur cuvintele: „Libertate, egalitate și frățietate”.

În primăvara anului 1848, Ioan II Pușcariu se afla la Sibiu și lansa proclamația redactată de Simion Bărnuțiu, mai vîrstnicul său coleg de la Academia de drept din localitate, ale cărei cursuri le urmărea. În privința modului cum a fost alcătuită și răspîndită proclamația lui Bărnuțiu, iată ce ne spune Ioan Pușcariu: „În seara din 24 martie 1848, convenind cu colegul de studiu S.Bărnuțiu, după o conversare scurtă, îmi dictează o proclamațiune către români, care culmina într-acolo, că românii să se adune în conferințe naționale[...]. Această procla-

mațiune încă în noaptea aceea o am decopiat în vreo cinci-șase exemplare, trimițând două pe poștă la tinerimea din Blaj, Cluj, Muraș-Vasarhei, Brașov și Sibiu, cu provocarea ca fiecare tînăr din liceu, seminarii și gimnazii să o decopieze din mînă în mînă și să o trimită fiecare la ai săi, prin comunele de unde sînt născuți, iar aci preoții și dascălii să le răs-pîndească ca circulare în comunele înveci-nate și așa mai departe. În 25 martie, seara, Bărnăușu dictă a doua proclamațiune în peana lui George Roman, de același fel, care încă se răspîndi în modul de mai sus”.

În timpul pregătirii marii adunări de pe Cîmpia Libertății, în ziua de 8 mai, la Sibiu s-au întrunit într-o conferință națională mai mulți frunțași, printre care Timotei Cipariu, Simion Bărnăușu, August Treboniu-Laurian, Constantin Roman, Ioan Buteanu, Al.Papiu-Ilarian ș.a. Cu acest prilej, Bărnăușu a prezentat conferinței proiectul progra-mului adunării naționale de la Blaj și tot atunci s-a discutat și despre steagul „cel mare al națiunii” ce avea să fie arborat deasupra tribunei de unde urmau să se țină cuvîntările. „În ajunul adunării de la Blaj din 15 mai 1848 — notează Ioan II Pușcariu, referin-du-se la acele zile — tinerimea română mai toată era concentrată la Sibiu. Emigranții din România, precum erau: Laureanu, Suciu, Aaron Florian, Axente etc. soseau zilnic la Sibiu, iară exilații din Moldova, precum Alecsandri, Negri, Rosetti, Sion ș.a. încă se adunaseră la Sibiu, sînd gata de a porni și ei la Blaj. Aici la Sibiu am făcut și eu cu-noștință cu moldovenii sus-numiți, cari mă îmbrățișară și mă sărutară pentru poezia: **Ce e patria română**, ce o improvizasem pentru adunarea de la Blaj”.

Iar despre marea adunare de la Blaj, el scrie: „La această adunare națională au convenit, pe lingă inteligență și mulțimea de popor din toate părțile locuite de Români — cu deosebire din mai toate satele și orașele din Ardeal — cel puțin cite doi-trei deputați, iară mai din apropiere cu grămada, încît nu-i cuprindea piața Blajului, ci erau îndesați chiar la intrările spre stradele laterale. După calcularea aproximativă a terenului cel-ol cupun mulțimea au trebuit să fie de față cel puțin 40 000 [...] Eu, care purtam steagul cel mare al națiunii, m-am suit cu el pe ca-tedra [tribună], de unde se țineau cuvîntările. De aci Bărnăușu cetind jurămîntul național, am avut privirea unică de a vedea capetele descoperite și minile ridicate spre jurămînt jur împrejur a patruzeci de mii de oameni”.

Dulcea limbă românească

În poezia **Ce e patria română**, scrisă de Ioan II Pușcariu și răspîndită pe foi volante în timpul adunării, se definea chipul viitoareii

țări române întregite: „Pînă unde mai ră-sună, / Limba dulce și străbună, / Limba care să trăiască! / Limba românească! /, Pîn-acolo-i frățieare, / Patria română, care / O numesc eu mare”. Versurile s-au bucurat de o largă circulație în întreaga țară. Noi le-am găsit, transcrise cu litere chirilice, fără indicarea autorului, într-un carnet-manuscris (inedit) de cîntece din anul 1861, aparținînd folclo-ristului brașovean Oprea Dumitru Brașo-veanu, care a cules între anii 1859-1861 diferite creații — considerate de el populare — cunoscute, cîntate și recitate la acea epocă pe meleagurile Țării Birsei. Frumoase cuvinte despre aceiași versuri ne-au rămas și de la Aron Pumnul, (**Lepturarii** pentru clasa VIII, tipărit la Viena în 1865), care re-marca popularitatea versurilor „cît se cîntă de către români cu cel mai mare entuziasm în toate provinciile”.

După izbucnirea revoluției în Țara Româ-nească, Ioan II Pușcariu a trecut Carpații, împreună cu alți transilvăneni, pentru a propaga în popor noua Constituție; a activat în calitate de comisar de propagandă „în județul Piteștilor”.

Reîntors în Transilvania, după înfrîngerea revoluției, s-a înrolat, în octombrie 1848, în garda națională a românilor din Brașov. În anii următori a desfășurat o vie activitate pentru fondarea Asociațiunii transilvane pen-tru literatura română și cultura poporului ro-mân (ASTRA), cu merite importante în lupta de emancipare culturală, economică și poli-tică a românilor transilvăneni. Prin articole publicate în ziarul sibian **Telegraful român**, din 20 martie și 13 mai 1860, Ioan Pușcariu II a lansat, pentru prima dată, ideea înfiin-țării asociației, formulînd totodată și de-numirea ei: „Noi formăm o societate transil-vană pe care o putem numi, de exemplu, **pentru literatura română și pentru cultura poporului român**”. A semnat, alături de alți frunțași petiția pentru obținerea aprobării înființării societății și, împreună cu George Barițiu și Timotei Cipariu, a redactat statu-tele acesteia. Militant activ pentru cauza românilor transilvăneni, el s-a pronunțat împotriva pasivismului politic, considerînd „istoria pasivității, istoria cea mai tristă”.

La 13 septembrie 1877 — ca o înaltă apre-ciere a lucrărilor sale istorice și literare — Ioan II Pușcariu a fost ales membru onorific al Academiei Române, iar la 4 aprilie 1900, membru activ. Lista lucrărilor sale cuprinde 29 volume și broșuri, unele rămase în manu-scris, la care se adaugă un număr mare de articole apărute în presă (unele neidentificate încă). Publicistica lui are o tematică diversă, abordînd probleme juridice, politice, lin-gvistice, istorice etc. Dintre cele mai impor-tante lucrări ale sale amintim: **Date istorice despre familiile nobile române**, în două volume (1892, 1895) și **Fragmente istorice despre bo-**

ierii din **Tara Făgăraşului**, patru volume (1904-1907). În 1913, la Sibiu, au apărut postum memoriile sale — valoroasă frescă documentară pentru o întreagă epocă istorică, începând cu 1848.

În publicațiile vechi, numele lui Ioan II Puşcariu era cunoscut şi sub formula „Ioan Cavalier de Puşcariu”, rangul de cavalier fiindu-i acordat în 1862, când era administrator al comitatului Cetatea de Baltă.

Pământul pe care s-au născut şi au trăit

Pe la începutul secolului nostru, trăia la Braşov un bătrîn venerabil, cu o figură impunătoare. Purta o patriarhală barbă albă, de unde şi pseudonimul său „Moş Barbă Albă”. E vorba de **Iosif II Puşcariu** (1835-1923), jurist şi scriitor, frate cu Ioan II şi Bucur IV Puşcariu şi tatăl savantului Sextil Puşcariu.

Încă din 1860, când era student la Academia de drept din Sibiu, Iosif II Puşcariu a redactat o „foaie humoristică a juriştilor, anume **Calicul**, care ieşea în toată simbăta pe o coală sau o coală şi jumătate scrisă”. Revista, ilustrată cu „excelente caricaturi”, combatea „vişii şi relele năravuri ce se în-cuibase între jurişti, persiflind de multe ori chiar şi întâmplări din viaţa socială a familiilor româneşti”. Mai târziu, între 1874-1877, a editat la Braşov o altă revistă de satiră şi umor, **Cocoşul roşu**, destinată publicului larg, în care autorităţile austro-ungare erau înfierate pentru politica de deznaţionalizare a românilor şi a celorlalte naţiuni oprimite din Imperiul austro-ungar. Autorităţile au interzis revista în anul 1877.

În 1909, Iosif II Puşcariu şi-a tipărit, la Braşov, lucrarea sa memorialistică, intitulată **Povestiri de-ale lui Moş Barbă Albă**. Cartea — astăzi foarte rară — cuprinde şi descrierea unor evenimente din anii 1848-1849, şi din perioada următoare cu interesante observaţii asupra societăţii vremii, precum şi cu preţioase informaţii etnografice şi culegeri de folclor.

Bucur IV (Ilarion) Puşcariu (1842-1922), fratele mai mic al lui Ioan II şi Iosif II, a activat, în vremea când îşi făcea studiile superioare la Viena, unde şi-a luat doctoratul, alături de Mihai Eminescu şi Ioan Slavici în cadrul Societăţii literare şi ştiinţifice, al

cărei vice-preşedinte a şi fost în anul 1869. A îmbrăţişat cariera clericală, ajungând pînă la rangul de arhimandrit şi vicar arhi-episcopesc la Sibiu. Începînd din 1870 a fost profesor de exegetică şi limbă română la Seminarul din Sibiu, remarcîndu-se prin operele sale literare, pedagogice şi istorice, puse în slujba luminării neamului său. Cea care l-a consacrat pe Ilarion Puşcariu a fost lucrarea **Contribuţiuni istorice privitoare la trecutul românilor pe pămîntul crăiesc** (Sibiu, 1913), redactată sub conducerea sa de un colectiv de tineri şi talentaţi istorici (Silviu Dragomir, Ioan Mateiu, Ioan Lupaş ş.a.). Pentru meritele sale deosebite, lui Ilarion Puşcariu i s-a atribuit titlul de membru onorific al Academiei Române.

Numeroşi alţi descendenţi ai Puşcariilor au ilustrat numele familiei lor cu remarcabile realizări în diferite ramuri de activitate. **Ioan III Joe Puşcariu** (1852-1921), de exemplu, unul dintre cei patru fii ai lui Ioan II Puşcariu, a fost profesor universitar la Bucureşti, desfăşurînd o rodnică activitate în domeniul căilor ferate. A redactat numeroase lucrări ştiinţifice în acest domeniu. Fratele său, **Emil Puşcariu** (1859-1928) a fost unul dintre fondatorii Institutului antirabic din Iaşi, colaborator apropiat al lui Victor Babeş, cu care a elaborat „meloda românească” de vaccinare antirabică. Cea de-a doua soţie a sa, **Elena Puşcariu-Densuşianu**, tot doctor în medicină, colaboratoare şi ea a lui Victor Babeş, a fost prima femeie-profesor în înfrîmîntul nostru medical superior. **Iunlu**, cel de-al treilea fiu al lui Ioan II Puşcariu, a îmbrăţişat cariera diplomatică, fiind consul la Alexandria şi Moscova.

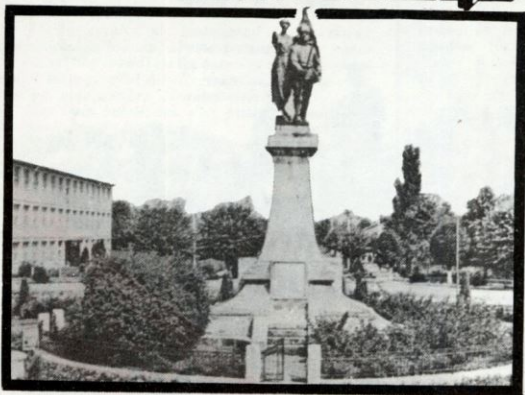
Valeriu Puşcariu (1868-1932), fiul lui Leonte II, a fost un bun specialist în industria minieră. Între 1894-1897 a organizat şi condus staţiunea balneară de la Govora. În 1899, împreună cu Radu Pascu, a descoperit zăcămintul aurifer de la Brezoiu (Vîlcea).

Cel mai ilustru reprezentant al acestei familii de luptători şi cărturari a fost, de bună seamă, **Sextil Puşcariu** (1877-1948), fiul lui Iosif II. Reîntorcîndu-se la vechile preocupări istorico-lingvistice ale înaintaşilor săi, el le-a dat noi şi bogate străluciri. Savant de renume mondial, profesor universitar la Cernăuţi şi Cluj, membru al Academiei Române şi al Academiei de Ştiinţe din Berlin, Sextil Puşcariu a publicat peste 400 studii (de istorie, istorie literară şi istoria limbii române, lingvistică generală, lexicologie, fonetică, dialectologie, geografie lingvistică, toponimie, stilistică, ortografie etc.). El a înlemnit Muzeul limbii române şi revista **Dacoromania**, iar în perioada 1906-1940 a condus lucrările de elaborare a **Dicţionarului Academiei Române**.

Personalitatea şi activitatea lui Sextil Puşcariu au atras şi atrag tot mai mult atenţia specialiştilor care au elaborat cîteva studii monografice apărute în ultimii ani sau în curs de apariţie.

Trecînd flacăra vie a dragostei faţă de patrie şi a pasiunii pentru cultură de la o generaţie la alta, reprezentanţii familiei Puşcariu şi-au înscris numele la loc de cinste în istoria patriei. Urmaşii foştilor oşteni ai lui Dimitrie Cantemir au dus astfel mai departe, peste ani, mesajul testamentar al marelui domnitor, cărturar şi patriot.

CRONICI ÎN PIATRĂ ALE INDEPENDENȚEI

Podul de la Siliștioara-Măgura

Dr. FLORIAN TUCĂ

Corabia. Și în această localitate, tunurile bateriilor au dat glas hotărârii poporului român de a fi de sine stătător. În apropiere, la Siliștioara, s-a construit peste Dunăre un pod trunic de vase. Pe el au trecut coloanele în marș ale batalioanelor care, la Grivița, Rahova și Vidin, aveau să se transforme în nemuritoarele coloane de atac ce au reînălțat gloria patriei și i-au chezășuit independența.

„Pentru ca armata română să-și poată începe trecerea în Bulgaria — se consenmează lapidar într-un document de la începutul lunii iulie 1877 — urma a se arunca podul peste Dunăre”. Proiectarea și executarea acestei importante lucrări strategice au fost încredințate unei comisii formate din cadre militare cu înaltă competență: colonel Eraclie Arion, locotenent-colonel Anton Berindei, căpitanii Grigore Giosanu, Ion Vasiliu și alții.

Comisia a stabilit ca podul să lege malurile Dunării în dreptul Siliștioarei (pe teritoriul românesc) și Măgurei (pe teritoriul bulgăresc). Pentru execuția lucrării era nevoie de un mare număr de brațe de muncă. S-a cerut sprijinul localnicilor, care au răspuns, ca în atâtea alte dăți, lucrind cu entuziasm alături de ostași. O pildă însușitoare au dat în această privință doljenii și teleormănenii, în marea lor majoritate țărani. Zeci și sute de care au fost puse la dispoziția armatei. T.C. Văcărescu, în amintirile lui de război, relatează: „De multe ori, când pontoanele se înămoaleau în Jiu și nu mai puteau înainta din lipsă de apă, soldații înșiși se înhămau la dinsele și le tirau pe fundul de nisip și pietriș pe distanțe de mai mulți kilometri. Tot asemenea, și pentru aducerea materialului pe uscat, țărani — cu ale căror care și vite se transportau — puneau

o lăudabilă bunăvoință și energie [...] Toți cetățenii, fără deosebire, puneau toate silințele, răspundeau la toate apele, erau gata la cele mai grele servicii pentru a ușura și înlesni sarcina armatei noastre”.

Lucrările pentru construirea podului au început pe 14 august 1877. În ziua de 19 august, la orele 22, podul peste fluviu era fapt împlinit. Se muncise din greu, zile și nopți, fără odihnă. Uneori pontonierii și geniștii trebuiseră să lase unelele, să pună mîna pe arme și să respingă, în rînd cu dorobanții, incursiunile inamice. Alteori, cu răbdare, rivna și dîrzenia probate de toți oștenii noștri, lucraseră sub focul artileriei vrăjmașului.

În ziua de 20 august 1877, într-o atmosferă de puternic entuziasm, peste podul de la Siliștioara-Măgura a început să se scurgă șuvoiul trupelor române ce se îndreptau spre Plevna. „De mult Dunărea nu mai văzuse fluturînd peste valurile ei steagurile acestei țări — scria A. Vlahuță. Ea tresărea la cîntecele soldaților ca o mamă dădușă la glasul celui mai ales și mai iubit copil al ei. Mulțimea se uita cu drag pe urma lor, pînă cînd nu se mai vedea decît un nor de praf — simbol al neliniștii care în acele clipe învăluia destinele țării”.

În cîntecul celor care au făurit această lucrare la Siliștioara-Măgura, veteranii din orașul Corabia au hotărît să ridice, în 1912, un monument la Siliștioara și altul în centrul orașului Corabia, „pe locul unde statul major al armatei s-a adunat și a hotărît alegerea locului de pod peste Dunăre”. Ultimul este o impunătoare compoziție statuară, care reprezintă un soldat și o femeie; ostașul arată cu brațul întins drumul ce duce la fluviu și dincolo de el, spre cîmpul de luptă. Prin această compoziție, sculptorul I. Ștefănescu a materializat ideea întruchipată plenar în epopeea de acum un veac — înfrățirea ostașilor cu poporul în lupta pentru apărarea libertății pămîntului străbun. Comitetul de inițiativă aprecia că ridicarea însemnului memorial de la Corabia este „o faptă de înaltă demnitate națională [...] și o poadoabă a orașului”.

MEMORIA REGIMENTELOR

Continuăm publicarea citorva pagini din Registrele istorice ale unor regimente care au participat la războiul pentru cucerirea deplină a independenței de stat a României; ele vor apare, în curînd, reunite într-un volum la Editura Militară sub îngrijirea unui colectiv format din general maior dr. Constantin Olteanu, col. dr. Ilie Ceașescu, col. dr. Vasile Mocanu, col. Florian Tucă și alții.

De astă dată textul care urmează derulează cîteva secvențe din „filmul” participării armatei române la luptele pentru ocuparea Plevnei, victoriei obținută după grele lupte de armatele aliate româno-ruse.

Atacul general al trupelor româno-ruse organizat la 30 august 1877 împotriva garnizoanei otomane — atac în desfășurarea căruia ostașii români, făcînd dovada unei viteji exemplare, au cucerit importanta fortificație Reduta Grivița 1 — nu s-a soldat cu rezultate hotărîtoare, inamicul menținîndu-și, pe ansamblu, pozițiile.

Existența puternicelor fortificații inamice au convins Comandamentul aliat că Plevna nu putea fi cucerită decît prin încercuire și asediu.

Pentru ca gruparea otomană de la Plevna să fie complet izolată de cea de la Vidin, trebuia să fie cucerită mai întîi Rahova, ceea ce s-a realizat la 9 noiembrie 1877 de către trupele române sprijinite de unități ale armatei ruse. Victoria de la Rahova, după cum remarcă și marele duce Nicolae, a aparținut, pe de-a-ntregul armatelor române.

După o încercare nereușită de a rupe cercul care-l presa din toate părțile, Osman pașa cu întreaga lui armată, s-a predat, la 28 noiembrie 1877.

Căderea Plevnei — ale cărei preliminarii sînt consemnate în fragmentele din Registrul istoric al Regimentului 9 infanterie, care ocupa poziții de luptă într-un sector din preajma localității — a reprezentat cea mai importantă victorie a trupelor aliate româno-ruse în timpul războiului de la 1877-1878. Prin aceasta armatele rușești și-au putut continua înaintarea spre sud, în direcția Constantinopolului.

În redarea textelor care urmează, s-a adoptat ortografia actuală. Pentru a ușura înțelegerea, s-au introdus, atunci cînd a fost nevoie, cuvinte suplimentare în paranteze drepte.

Subtitlurile aparțin textului original.

Ioana URSU

Atacul de la 6 septembrie¹

Pe la orele 10 dimineața, în ziua de 5 septembrie, M.S. Domnitorul și M[arele] D[uce] Nicolae sosesc în raionul Regimentului 9, spre a vizita pozițiunile ocupate de trupe și sînt primiți de dl. comandant al brigăzii, dl. colonel Gramont.

Tot în această zi, Batalionul 2 este retras după deal la bivouac; el este destinat a lua parte a 2-a zi (împreună) cu un batalion din Regimentul 1 linie și altul din Regimentul 15 dorobanți, la un atac asupra Redutei Grivița 2.

Cîte trele batalioane sînt puse sub comanda d-lui colonel Gheorghe.

În ziua de 6 septembrie și conform ordinului ce a avut, Batalionul 2 sub comanda maiorului Handoca pornește din bivouac la orele 1 1/2 și intră în drumul acoperit al Diviziei 4, care conduce la paralela cea mai înaintată despre reduta destinată a fi luată cu asalt.

La intrarea în drumul acoperit, batalionul este întors cu flancul stîng înainte și adastă pe loc un sfert de oră pînă ce detașamentul de geniu aduce unelte cu care și dinșii trebuia să însofească trupele la atac.

Lupta

Batalionul din Regimentul 1 dorobanți, ce se afla deja în paralelă, iese din șanș, escaladînd parapetul și înaintază în tiralori [în lanș de trăgători].

Batalionul 3 din Regimentul 9 primește ordin a înainta și a ocupa paralela de unde ieșise Batalionul 15 și mișcarea începe imediat, astfel: compania 8 intră cea dintîi, este urmată de companiile 7 și 6, iar din compania 5 intră în paralelă numai un pluton, iar restul rămîne în drumul acoperit, neavînd loc în paralelă, apoi îndată primește ordin de a înainta la luptă, luînd formațiunea în coloană de companie.

Pînă la executarea mișcării de acoperire cu paralela de către batalionul din Regimentul 9 trecuse deja peste 10 minute de cînd batalionul din al 15 înaintase asupra redutei.

Companiile 5 și 6 ies din șanșuri, escaladînd parapetul și înaintază cîlta, însă oamenii sînt nevoiți a se culca imediat la pămînt spre a putea să încerce armele și să tragă, aceasta din cauza teribilei împuscături a inamicului.

Maiorul Handoca aflîndu-se în spatele acestei companii ordonă înaintarea și oamenii înaintază încă puțin și sînt din nou opriți cînd maiorul este rănit, apoi pe rînd cad răniți căpitanul Ionescu, comandantul companiei 5 și sublocotenentul Cereșez, care cu toții au forțat înaintarea trupe; însă aceste două companii nefînd susținute și urmate de nimeni și auzindu-se și un semnal de retragere cu numirea Regimentului 7 linie, companiile se retrag: în acest moment, focul turcilor încetînd, locotenentul Rădescu se opune la retragerea oamenilor și zice: „Haideți, înainte, băieți!”, oamenii se întorc, încep un foc, însă turcii deschid focul din nou și cu mai multă furie. Locotenentul

Rădescu cade lovit de 2 gloanțe, și oamenii sînt nevoiți a se retrage în paralele.

Cu această ocazie și chiar în această zi, toți ofițerii răniți au fost decorați cu „Steaua României” cls. V, pentru conduita lor bravă; de asemenea s-au distribuit și cîteva medalii „Virtutea militară” pentru fiecare companie din întreg regimentul și totodată pentru curajul arătat în luptă, caporalul Ghiță Scarlat este avansat [la gradul de] sergent, iar soldații Pavel Tescovicianu, Niță Gheorghe, Gheorghe Manea și Ceapă Costache, la gradul de caporal.

La orele 6 seara, batalionul se retrage la bivouac și se constată că în această luptă a avut 8 soldați morți, 5 dispăruți, 1 ofițer superior, 3 inferiori și 88 soldați răniți.

Acțiunea artileriei în lupta de la 6 septembrie

Bateria Tomescu, singură din Divizia 3 care ocupă pozițiuni mai înalte și mai înaintate asemenea și bateria Crăniceanu, precum și celelalte din Divizia 3 care treptat au fost așezate pe platoul de la Verbița, au început focurile lor de la orele 6 dimineața.

Bateria Crăniceanu era destinată a bate șanșurile redutei cu șrapnele [bile mici din plumb, introduse în proiectil], iar asupra redutei să tragă cu focuri curbe. Focul tuturor bateriilor a durat pînă la orele 1 1/2, cînd a fost îndreptat asupra Redutei Bucova și spațiul cuprins între această redută și Grivița 2.

Înalt ordin dat de M.S. Domnitorul, în urma luptei de la 30 august:

În lupta de la 30 august voi ați dovedit că virtutea strămoșească n-a pierit din rîndurile oștenilor români.

Sub focul cel mai viu al inamicului ați înfruntat moartea cu bărbăție, ați luat o redută [Reduta Griviței 1 — n.r.], un drapel și 3 tunuri.

Tara vă va fi recunoscătoare de devotamentul, de abnegațiunea voastră și ca domn și ca comandant al vostru sînt mîndru de voi și vă mulțumesc.

Deși am avut pierderi simțitoare, deși depîlnă împreună cu voi pierderea bravilor camarazi căzuți pe cîmpul de onoare, dar sîngele vostru [vîrsat] nu va fi în zadar, dintr-însul va sădi mîrirea și independența patriei.

Acest ordin se va citi trupelor la apel.

Dat la Marele Cartier General domnesc al armatei de occident.

Poradini 5 septembrie 1877
s.s. CAROL

În ultima săptămînă a lunii septembrie, ploile încep și timpul devine rău, podul de peste Dunăre este stricat și drumurile sînt nepracticabile, din care cauză proviziunile nu au sosit la timp de la Turnu-Măgurele, astfel că intenținea nedispunînd de pîine și de poșneși dincoace de Dunăre, pe ziua de 1 octombrie, rația oamenilor se reduce la jumătate.

¹ Fragment din Registrul istoric al Regimentului 9 infanterie.

Atacul din ziua de 7 octombrie

În ziua de 7 octombrie, Batalionul 1 continuă de a fi în avantposturi și fiind hotărât ca în această zi să se dea un nou atac asupra redutei [Grivița] 2 de către trupele Diviziei 4 se ordonă a se pune sub arme și Batalionul 2 ce se afla la bivouac.

Pe la orele 3 d.a.m. se dă un atac fals asupra redutei și batalionul din avantposturi deschise un foc viu, asemenea asupra redutei și asupra drumului acoperit al turcilor ce lega Reduta Grivița cu Bucova, însă inamicul răspundea cu vigoare focurilor avantposturilor noastre și mai multe obuze cad pe parapete și în șanșurile paralele celei mari.

În această zi, doi soldați sînt răniți. În ziua de 8 octombrie, Batalionul 3 intră în avantposturi [...]

În ziua de 9 octombrie, Batalionul 1 trimite 3 companii în avantposturi și o companie la lucrul șanșului drumului acoperit ce se începe a se construi de la Bucova la linia avantposturilor.

Tot în această zi la orele 9 dimineața se celebrează pentru strălucita victorie, raportată de armata rusă din Caucazia.

O companie cu drapelul regimentului a asistat la această ceremonie¹.

În zilele de 10 și 11 octombrie a continuat serviciul de avantposturi și lucrul întăririlor și drumurilor acoperite.

În noaptea, însă, de 10-11, turcii au deschis un foc viu asupra avantposturilor noastre însă li s-a răspuns cu vigoare. 2 soldați sînt răniți.

În ziua de 12 octombrie, trupele rusești atacă pozițiunile turcești de la Gorni Dubnic pe care le și țau și Plevna este definitiv blocată.

În această zi, regimentul este așezat înapoia bateriei Rafael dimpreună cu un batalion din Regimentul 2 linie sub comanda d-lui comandant al brigăzii.

Batalioanele sînt așezate în coloane de atac și au de scop spre a intra în luptă, pentru a împiedica pe inamic în cazul cînd ar voi să iasă din Plevna [...]

Revista M. S. Împăratului Alexandru al Rusiei

În ziua de 20 octombrie, un batalion compus din ambele batalioane ale regimentului sub comanda maiorului Stroja ia parte cu celelalte trupe din Divizia 3 așezate pe platoul de la Verbișia și înapoia fortului Alexandru la revista făcută trupelor române de către M.S. Imperatoarele Rusiei.

În timpul acesta, paralela cea mare este de mai multe zile cu totul terminată și bermele [partea superioară dintre șanș și parapet] mărginite cu garduri începînd de la Divizia 4 și prelungindu-se pînă la pozițiunile ocupate de Batalionul 3 vîndtori de acest corp și de Regimentul 2 linie, unde paralela cotînd spre

nord ia apoi o direcție spre miazăzi pe dinaintea fortului Serdan.

În zilele de la 21-26 octombrie, corpul continuă cu lucrul și serviciul de avantposturi.

În acest timp, corpul are 249 oameni bolnavi, în ambulanțe și spitale, de diferite maladii și 116 răniți.

Timpul devine din ce în ce mai aspru și ploile sînt torențiale, astfel că oamenii sînt nevoiți a lucra necontenit la facere de adăposturi, formînd bordeie foarte ingenioase, acoperite cu corturi. Unele din ele și cea mai mare parte aveau și cîte o sobă mică făcută în pămînt cu coș de brazde.

De la 27-31 octombrie se continuă cu serviciul de avantposturi.

În ziua de 29 și 31 octombrie, un soldat este rănit și unul mort în tranșee.

În ziua de 29 se mai primesc 278 cojoace și cîteva mitene, acestea s-au dat conducătorilor de trăsuri.

Prin Înalțul Ordin de zi din 1 noiembrie, dl. colonel Gramont și lt. colonel Holban Nicolae sînt decorați cu medalia „Virtutea militară” pentru îndeplinirea datorilor lor cu zel și devotament, și, deseori sub focul inamicului.

În timpul de la 1-27 noiembrie, corpul s-a ocupat ca și în trecut de serviciul de avantposturi și lucrul la bateria Tomescu ce se mutase pe înălțimea Bucova.

În ziua de 4 noiembrie, numărul bolnavilor prin spitale și răniți s-a ridicat la 387.

În ziua de 5, trupele au stat sub arme așteptînd revista M.S. Domnitorul, însă ordinul a fost revocat.

Maiorul Handoca, ce fusese rănit, se află tot în concediu de boală în țară și comanda Batalionului 2 se dă căpitanului Eliat, prin Ordinul de zi no. 115, iar comanda companiei 2 se dă locotenentului Urdăreanu.

În ziua de 11 noiembrie, un pluton sub comanda locotenentului Urdăreanu a mers de a asistat la Te-deumul pentru intrarea trupelor române în Rahova.

Sergentul major Șișu Niță, sergenții Lepădatu I. Dediu, Pârjol Constantin, T. Constantin Christache, soldații Crudu Oprea și Tătaru Constantin sînt decorați cu medalia „Virtutea militară” pentru curajul, zelul și devotamentul lor.

Timpul începe continuu a deveni tot mai aspru, ninsorile încep, șanșurile înaintate se umplu necontenit cu apă, maladiile devin din ce în ce mai mari; un mare număr de oameni degeră la picioare prin avantposturi.

În valea Bucovei, pîrlul crește mereu și amenință bivouacul a fi înecat; oamenii lucrează neîntrerupt la șanșuri și rigole pentru scurgerea apelor; nopțile sînt foarte întunecoase.

Comunicațiile cu depozitul corpului de la Breslenița devin [de] asemenea foarte grele, așa că și comunicațiile de Dunăre și spre Turnu Măgurele încetează de a mai putea fi regulate, podul fiind mai todeauna rupt.

Rația de pîine se reduce la jumătate și carne rare ori.

În acest timp, regimentul mai are răniți 3 soldați în avantposturi.

Prin Ordinul de zi al diviziei din 26 noiembrie, se specifică din ordinul comandantului corpului de armată, dispozițiunile luate în cazul de

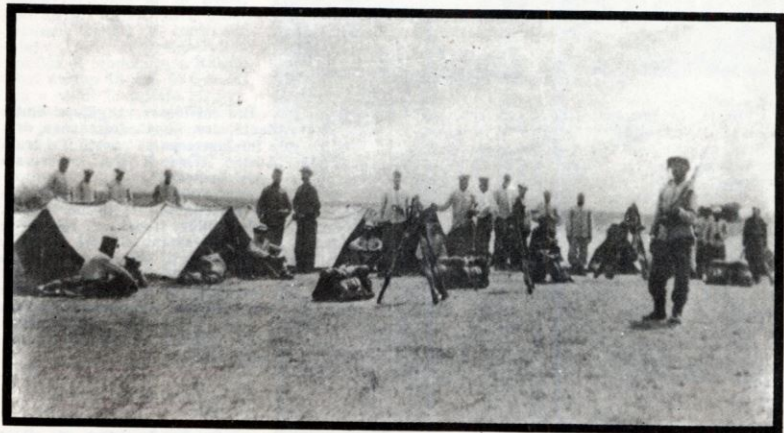
¹ Domnitorul Carol dă la 7 octombrie un Înalț Ordin de zi în onoarea victoriei armatei rusești în Caucazia, comandate de marele duce Nicolae, care au zdrobit armatele turcești comandate de Muctar Pașa.

încercare de ieșire din Plevna din partea armatei lui Osman Pașă.

Patru batalioane, formînd un mare detașament, sînt destinate ca îndată ce se va cunoaște ieșirea trupelor turcești din Plevna să se adune la fortul Alexandru de unde ele vor forma o rezervă pentru trupele române ce se aflau pe [riul] Vid, iar celelalte trupe din divizie, din care făcea parte și Regimentul 9 dorobanji, au ordin pentru ocuparea și susținerea pozițiilor

Companiile ce nu se aflau în avantposturi erau în bivouac, unde au fost puse sub arme conform ordinului primit la acea zi cu nr. 118 al diviziei, ca să fie gata a veni la fortul Alexandru; astfel regimentul era oprit a înainta din pozițiile sale asupra inamicului, care se retrage din redută și a-l lua pe la spate.

Pe la orele 1 p.m., M.S. Domnitorul trecînd pe dinaintea companiilor ce se aflau în bivouac este mai întîi întîmpinat de dl. lt. colonel Hol-

Vîndtori (imaginea de mai sus) și artileriști (fotografia din p. 44) în timpul războiului de independență. (Fotografii de Carol Popp de Szathmari aflate în fondurile Bibliotecii Centrale de Stat)

lor și vor rămîne neclintîți la posturile lor.

În ziua de 27, din avantposturile regimentului [se] observă că tranșeele inamice sînt goale și prin urmare că turcii au evacuat reduta.

La orele 6 dimineața, căpitanul Grigoriu C., ce se afla în avantposturi, pornește cu o patrulă și merge în recunoaștere pînă la reduta Bucova, încredințîndu-se atunci că reduta este părăsită.

Compania 8, ce se afla în paralela cea mare, pe la orele 7 1/2 iese din șanțuri, merge între Reduta Grivița și Bucova, se urcă pe înălțimile Bucovei, unde împreună cu compania 3 din Regimentul 2 linie sînt puse de către comandantul brigăzii sub ordinele căpitanului Budisteanu, din Regimentul 2 linie și acest detașament înaintează spre Plevna unde se așează la marginea orașului, avînd ordin a nu intra în oraș; el primește cîteva focuri, se vede de la unii din soldații turci ce rămăseseră ascunși în oraș.

După ce aceste companii au fost împreunate și pornite spre Plevna, atunci trupele Diviziei 2 începură să treacă pe înălțimile Bucovei, îndreptîndu-se spre Vid, conform ordinului ce avea.

ban Nicolae, comandantul regimentului, cînd a sosit de la Bucova și dl. colonel Gramont, comandantul brigăzii, raportînd M.S. că alte 2 companii mai sus citate, după ce au trecut cele dintîi prin fortul de la Bucova, s-au așezat la marginea orașului Plevnei cu ordinul sdu de a nu intra în oraș, dispozițiunea pe care M.S. Domnitorul a aprobat-o, iar celelalte 3 companii ce se aflau în avantposturi, conform instrucțiunilor diviziei și ale corpului de armată, au ordin de a adăsta în vale pînă la un al doilea ordin.

Seara, 2 companii, sub ordinele căpitanului Eliat sînt pornite spre a înlocui la Plevna compania 8 care este rechemată în tabără.

Aceste companii sînt puse pe timpul nopții la paza prizonierilor turci, serviciul care a durat și în ziua de 29 noiembrie, pînă seara, cînd au fost libere a se întoarce la bivouac.

Paralelele ce ocupase pînă atunci corpul sînt evacuate lăsîndu-se numai cîteva sentinele pentru paza materialului.

În ziua de 28 noiembrie, corpul găsește mai multe arme și alte diferite obiecte de armament care se înaintează, conform ordinului primit, d-lui colonel Cerchez, la Plevna.

Drumul militarismului german spre înfrângere

TREI DECENII DE AUTOSUGESTIE

KONSTANTIN SIMONOV

„Firește, în jurnalele pe care le-am ținut în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei nu am putut scrie despre ceea ce nu am văzut, despre ceea ce se petrecea nu la noi, ci acolo, dincolo de linia frontului, în tabăra inamicului. Pentru mine fiind extrem de important să-mi fac măcar o idee despre toate acestea, am citit, mai târziu, diferite lucrări militare și memorii legate de mersul celui de-al doilea război mondial și de istoria declanșării lui, am cercetat materiale de arhivă, am făcut de-a lungul anilor însemnări care mă interesau, referitoare la istoria militarismului german, la planurile naziste și sistemul nazist de organizare a războiului total.

Dialectica războiului ne spune că drumul nostru către victorie a fost în același timp și

drumul lor către înfrângere. Legătura dintre ele este evidentă, dar, după părerea mea, drumul lor spre înfrângere poate constitui o temă distinctă. Acestei teme îi sînt consacrate însemnările care urmează“.

Autorul rîndurilor de mai sus, Konstantin Simonov, este binecunoscut cititorilor noștri, în limba română fiind traduse o seamă de lucrări ale acestui reputat scriitor sovietic: Zile și nopți, Vii și morți, Nimeni nu se naște soldat ș.a. Să-l urmărim din nou, de data aceasta într-un dialog cu documente istorice dintre cele mai grăitoare. Fragmentele pe care le publicăm sînt reproduse după revista Drujba narodov. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

D. Z.

Voi începe de departe, cu un citat cam lung:

„Toată armata de uscat, toate forțele armate — împotriva Rusiei! Cucerirea a 100 000 mîle pătrate. Expulzarea întregii populații¹, cu excepția germanilor, bineînțeles. În Rusia² se va găsi loc destul pentru această populație. În special în frumoasa Siberie de Sud. Poporul german are sarcini mărețe. Dar nu trebuie să ne împrăștiem în întreaga lume. Trebuie să ne concentrăm toate eforturile în Europa. Să creăm un imperiu în răsărit, să împărțim gratuit vasele pămînturi la cei peste 1 000 000 veterani, care vor voi să devină coloniști. Cu cît gradul va fi mai mare, cu atît și lotul de pămînt va fi mai mare. Acest război ne va costa, poate, un milion de oameni, printre care se vor afla cei mai buni. Dar ce înseamnă aceasta în comparație

cu expulzarea a 20 milioane de oameni, mare parte din ei pleavă, ca evreii, polonezii, mazorii, lituanienii, letonii, estonii și alții? Avem forța necesară să o facem, iar întrucît în epoca noastră vîrsarea de sînge și mijloacele de distrugere depășesc cu mult pe cele din epoca migrației popoarelor, să ne purtăm cel puțin ca în epoca migrației popoarelor“.

De unde sînt luate aceste cuvinte? Din conversațiile lui Hitler în timpul mesei, consemnate de Bormann? Sau din stenogramele ședințelor operative ținute la statul major al lui Hitler? În orice caz, în citatul reproduș se aude ceva foarte cunoscut, care te face, în prima clipă, să-l plasezi fie în primăvara anului 1941, fie în primele luni ale așa-numitei campanii din Rusia, cînd conducătorii Germaniei fasciste perorau cu deosebită plăcere pe această temă. Dar nu! Citatul nu este din 1941 și autorul lui nu este Hitler; data documentului pre-

cede cu un sfert de secol începutul „campaniei din Rusia“ a lui Hitler și cu 18 ani venirea lui la putere. Textul este extras dintr-un memorandum scris de mîna generalului Seckt încă în toul primului război mondial, în 1915.

Atunci, în 1915, generalul Seckt era adeptul unei păci separate cu puterile occidentale și al eliberării întregului efectiv al armatei germane în vederea înfrîngerii totale și aservirii Rusiei. După pacea de la Versailles, același general a devenit creatorul și unul dintre ideologii **Reichswehr**-ului (ansamblul forțelor armate — n.r.), transformat ulterior în **Wehrmacht**-ul fascist, căruia Hitler îi va încredința sarcina înfrîngerii totale a Rusiei, formulată de Seckt cu 26 ani înainte de 22 iunie 1941.

Memorandumul din care am scos citatul este de vîrstă mea: această hîrtie are 60 ani³,

¹ Referire la expulzarea populației autohtone din partea europeană a Uniunii Sovietice — n.r.
² În partea asiatică a U.R.S.S. — n.r.

¹ Referire la expulzarea populației autohtone din partea europeană a Uniunii Sovietice — n.r.

² În partea asiatică a U.R.S.S. — n.r.

ciți am și eu. Dacă mă gândesc nu la mine, ci la întreaga generație a lui 1915, la noi, cei născuți în al doilea an al primului război mondial, merită, cred, să ne amintim că ideile documentului s-au dovedit strins legate de soarta acestei generații. Cînd aveam trei ani, Germania Kaiserului a impus Rusiei revoluționare pacea rușinoasă de la Brest, care în planurile militaristilor germani trebuia să constituie doar primul pas spre aservirea politică și economică a Rusiei. Cînd aveam 18 ani, în Germania a venit la putere Hitler¹, crescut în aceleași idei de cucerire a spațiului răsăritean care formau esența memorandumului lui Seckt. Iar cînd am împlinit 26 ani, Germania fascistă a trecut la realizarea acestui vechi proiect și generația noastră, a celor născuți în 1915, a fost printre cele care au plecat aproape în întregime pe front, unde a trebuit să demonstrăm că prevederile memorandumului erau realizabile.

Primele ședințe de hipnoză

Ca în orice război, și în acesta a existat, de la început, alternativa: a învinge sau a fi învins. Este interesant de urmărit în documente provenind din tabăra adversă ce soartă ne pregătea inamicul după ipotetica sa victorie, cum își imagina această victorie în perioade diferite, cum se modificau reprezentările sale întii despre ușurința, apoi despre posibilitatea de a o obține. Am ales cîteva însemnări din jurnalul lui Goebbels, care se referă la două luni ale primei perioade a războiului, de la 9 iulie la 10 septembrie 1941:

„9 iulie. Din bolșevism nu trebuie să rămînă nimic. Führerul are intenția să radă de pe fața pămîntului orașe ca Moscova și Petersburg². Este și necesar. Căci dacă vrem să

¹ Vezi Magazin Istorie, nr. 12/1975 și nr. 1, 2, 3/1976.

² Vezi Magazin Istorie, nr. 5/1973.

Secvențe din iluzoriul drum spre victorie al hitleriştilor, care a fost, în realitate, un tobogan spre o totală prăbușire

dezmembrăm Rusia, acest stat uriaș nu trebuie să dispună de nici un fel de centru spiritual, politic sau administrativ. Astăzi nu există în rândul forțelor noastre armate nici un om cu funcție de răspundere, care să nu fie recunosător Führerului pentru că și-a asumat responsabilitatea războiului din răsărit și a atacat la momentul potrivit. Rezultatele ne arată că acest război este în linii mari câștigat". (Așadar în a optsprezecea zi, războiul era deja câștigat! Este adevărat, Goebbels nu era specialist în probleme militare. Dar unul dintre cei mai mari experți militari ai Germaniei naziste, Halder¹, notase în jurnalul său aproximativ același lucru, cu patru zile înaintea ministrului Propagandei.)

„15 iulie. Va trebui să luăm în minile noastre toate instituțiile de propagandă, excelent puse la punct, în primul rând pe cele din Moscova și Leningrad. Cine ar fi putut prevedea, acum cinci ani, că în iulie 1941 vom conduce propaganda din Moscova! Führerul consideră că această campanie din răsărit a reușit atât de bine, încât o putem socoti câștigată. Ceea ce mai rămâne de făcut este mai degrabă o muncă de curățire și lichidare.

17 iulie. Ne străduim să dovedim lumii, prin analogie cu războaiele precedente, că cifrele pierderilor noastre sînt neînsemnate. Deși la ora actuală încă nu putem prezenta date exacte, este necesar să dovedim acest lucru, în special poporului german, care în momentul de față este puțin alarmat de numărul crescut al necroloagelor apărute în ziarele noastre. Voi lua măsurile de rigoare pentru a reduce la un nivel acceptabil cifra anunțurilor mortuare. (A 26-a zi de război: apare prima mențiune referitoare la pierderile proprii.)

19 iulie. Primim rapoarte care explică logic și amănunțit uriașele dificultăți ale campaniei din răsărit. În momentul de față au loc ultimele lupte decisive. Dacă soldații noștri vor ieși învingători, fapt de care nu trebuie să ne îndoim ținînd seama de actuala stare de lucruri, atunci putem spune

că am câștigat războiul împotriva Uniunii Sovietice.

21 iulie. Deoarece situația militară este încă neclară, intensificăm propaganda noastră prin radio împotriva Uniunii Sovietice. (În a 28-a zi de război apar primele «dificultăți», iar în a 30-a — primele «neclarități».)

24 iulie. Susținerea moralului în interiorul țării este îngreuiată de absența totală a știrilor de ultimă oră. Ele ar fi sporit puterea de mobilizare și avîntul poporului care, acum, trebuie să aștepte știrile uneori zile și chiar săptămîni. Iar așteptarea produce cunoscutul fenomen de oboseală. Vrem să tipărim ziare la Riga, Kiev, Moscova și poate chiar la Leningrad. Cadrele cărora li s-a încredințat această misiune au și fost expediate. (În a 33-a zi de război apar «fenomene de oboseală», dar se preconizează, totuși, tipărirea de ziare la Moscova și Leningrad.)

30 iulie. De criză nici nu poate fi vorba, și totuși lucrurile merg mai greu decît au presupus optimiștii noștri.

31 iulie. Trebuie să fim gata de luptă îndrîjită, crîncenă. Pentru oamenii din Europa Occidentală, chestiunea rusă rămîne încă în mare parte o enigmă de nedezlegat în toate detaliile ei. (Iată, în fine, apărînd în a 40-a zi de război enigmaticul suflet rus...)

1 august. Se recunoaște deschis că aprecierea greșită, aproximativă, a capacității de luptă a sovieticilor ne-a indus întrucîtva în eroare. Bolșevicii opun o rezistență mai mare decît ne așteptam noi și, mai ales, dispun de mijloace mai numeroase decît ne-am imaginat. Cu toate acestea, le vom veni de hac pentru că trebuie să le venim de hac. (În a 41-a zi de război are loc prima ședință de autosugestie: vom învinge pentru că trebuie să învingem.)

7 august. Pierderile suferite în campania din răsărit sînt incontestabil mai mari decît în toate celelalte campanii.

8 august. Chiar dacă ne-am înșelat în privința capacității de rezistență a bolșevicilor, poporul este, totuși, foarte mulțumit că în momentul de față are cel puțin o imagine clară a situației. Va fi mai rău

dacă nu vom reuși să terminăm campania pînă la începutul iernii și este îndoielnic că vom reuși. (În a 48-a zi de război, la o săptămîină după ce **Blitzkrieg-ul** trebuia să se fi terminat, apare prima referire alarmantă la iarnă.)

10 august. Bolșevismul ca ideologie și concepție despre lume este încă foarte puternic, iar forța de luptă a trupelor sovietice se manifestă de o manieră care nu trebuie subapreciată. Încă nu ne-am atins ținta. Va trebui să mai dăm lupte grele și sîngeroase pînă cînd Uniunea Sovietică va fi zdrobită.

17 august. Dacă izbutim să continuăm ofensiva tancurilor, în momentul de față intensificată, putem spera că pînă la începutul iernii vom intra în Moscova. Se înțelege de la sine că, mai tîrziu, va trebui să lichidăm centrele bolșevice de dincolo de Ural, inclusiv Omsk. Cît privește Occidentul, Führerul este liniștit. Invazia este exclusă². Führerul este convins că Japonia va ataca Uniunea Sovietică³. (În a 57-a zi de război, iarna încetează brusc să mai pară atât de periculoasă lui Goebbels, numai fiindcă în apus e liniște, iar în răsărit Japonia va intra în război dintr-o clipă în alta.)

Un interes deosebit prezintă, după părerea mea, însemnarea din aceeași zi, 17 august, făcută după o întrevvedere a lui Goebbels cu Führerul. Insist asupra ei, întrucît este esențială pentru înțelegerea resorturilor care, în anul 1941, au pus în mișcare întregul mecanism al agresiunii germane. Iată și însemnarea:

„Führerul mi-a descris în amănunțime situația de pe front. În săptămînile care au trecut ea a fost uneori critică. Am subapreciat grav capacitatea de luptă a sovieticilor și, mai ales, dotarea armatei sovietice. N-am știut nici măcar aproximativ de ce mijloace dispun bolșevicii, de aceea am făcut aprecieri eronate. Poate că e mai bine că nu am cunoscut exact potențialul de luptă al bolșevicilor. Altfel, cine știe dacă problema, devenită acută, a răsăritului

¹ Aluzie la perspectiva deschiderii unui al doilea front în vestul Europei — nr.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1976.

și plănuita ofensivă asupra bolșevismului nu ne-ar fi înspăimântat. E drept, Führerul spune că toate acestea nu l-ar fi putut influența, însă i-ar fi venit, totuși, mai greu să ia o hotărâre. (Cu alte cuvinte, începând războiul împotriva Rusiei, ochii trebuiau închiși cu premeditare la tot ce ar fi putut stîrni îndoieli, înaintea a pași în prăpastie.)

24 august. Moralul trupelor este încă bun, cu toate că pierderile sînt uneori extrem de mari. Putem spera că, în ciuda rezistenței încăpăținate a bolșevicilor, vom obține, totuși, în viitorul apropiat, succese decisive, astfel că cel mult pînă la începutul iernii vom atinge scopurile principale ale campaniei din răsărit. (Moralul este bun, însă în a 64-a zi de război obsesia iernii revine, în ciuda optimismului.)

5 septembrie. Știrile noastre despre victorie nu mai au efectul pe care îl aveau la început. Faptul se explică prin aceea că în primele săptămîni ale campaniei din răsărit ne-am lăudat excesiv. Prea de multe ori am nimicit armatele bolșevice de elită ori am afirmat că bolșevicii nu mai sînt capabili de operații de anvergură. Poporul cere să realizăm, în sfîrșit, promisiunile și pronosticurile. (În a 76-a zi de război apar primele accese autocritice, dar după numai trei zile se găsește și primul tap ispășitor: Brauchitsch.)

8 septembrie. Apar neînțelegeri între Führer și Brauchitsch, care nu este la înălțimea misiunilor mărețe ce revin comandantului suprem al campaniei din răsărit.

10 septembrie. Puțin cîte puțin, trebuie să pregătăm poporul pentru un război de lungă durată. Trebuie să-i dezvăluim greutățile acestei campanii și să-l deprindem cu ele. Să punem capăt propagării de iluzii neîntemeiate. Acum, cînd știm că războiul din răsărit nu se va încheia în răstimpul la care ne-am așteptat, poporul trebuie să cunoască dificultățile ce stau înaintea noastră. În felul acesta, ne va fi mai ușor să-l mobilizăm să depășească aceste greutăți, alături de noi". (Importantă mărturisire, făcută în a 81-a zi de război!).

O lecție sui generis

Nu mai puțin interesantă îmi pare evoluția subiectului Leningrad între anii 1941-1945, la începutul și la sfîrșitul războiului.

Să revenim la Goebbels. 17 august 1941. Goebbels scrie despre Hitler:

"Dacă Petersburgul va fi încercuit, planul lui este să împiedice aprovizionarea orașului cu ajutorul artileriei și al aviației. Din oraș nu va mai rămîne, probabil, aproape nimic. Toate acestea reprezintă o necesitate. E de presupus că în rîndul populației de cîteva milioane de oameni se va isca haosul".

La 6 septembrie 1941, menționînd că soarta Leningradului este dezbătută în întreaga presă internațională, Goebbels scrie: "Continui să lucrez ca să găsesc un alibi psihologic necesar în condițiile uriașelor dificultăți psihologice create de înaintarea noastră asupra Leningradului. Acest lucru ne este util în primul rînd față de opinia publică mondială, căci dacă, acum, despre soarta acestui oraș se vorbește ca de un fenomen banal, cu totul altfel va fi cînd această problemă, în toată cruzimea ei, va deveni realitate. Pentru acest caz vreau să mă pun la adăpost de primejdii".

După cîteva zile, la 10 septembrie 1941: „Nu ne vom complica nici pe viitor cerînd capitularea Leningradului. El trebuie să fie distrus cu metode aproape științifice".

Astfel trece tema Leningradului, cu accente cînd bestiale, cînd iezuite, prin jurnalele lui Goebbels din anul 1941.

Dar timpurile se schimbă și la 10 ianuarie 1945, la sedi_nța statului său major, Hitler vorbește despre Leningrad sub cu totul alt aspect. Înfrîundu-se că cineva dintre subalternii și sateliții săi nu arată suficientă tărie, Hitler declară tăios: „Dacă începeți să vă văicăriți, am să vă spun doar atît: închipuiți-vă că sînteți în situația rușilor la Leningrad".

Scurta însemnare pe care am reprodu-s-o a avut o continuare foarte interesantă. După vreo 40 zile, la 19 februarie 1945, cînd trupele sovietice ajunseseră la Oder și căderea Berlinului era la ordinea zilei,

Himmler, în calitate de comandant al Grupului de armate „Vistula", a dat următorul ordin: „Către comandanții de corpuri de armată și comandanții de divizii din Grupul «Vistula». Vă trimit alăturat o înformare privind apărarea Leningradului de către bolșevici. Fiecare se va putea convinge cu ce dușman crud, lucid, avem de-a face. Cu un astfel de inamic nu poate fi vorba de pacte. Față de un asemenea dușman nu putem avea nici o îngăduință. Noi, ca soldați, trebuie să fim tari și să dăm dovadă de multă dîrzenie pentru a ne apăra poporul, pentru a ne apăra soțiile și copiii. Sarcina care ne stă în față a fost rezolvată de sute de ori de strămoșii noștri împotriva mongolilor, iar în sud-est — împotriva turcilor și tătarilor. Și pe atunci, ca și azi, singurii aliați de nădejde erau propria forță și inima vitează. Heil Hitler! (semnat) Himmler".

După aceste fraze retorice urmau o parafă cu mențiunea „Secret" și, sub titlul: **Măsurile luate de sovietici pentru apărarea Leningradului**, zece puncte dezvoltate pe cîteva pagini dactilografiate.

Ieșit la sfîrșitul războiului de sub pana inamicilor noștri, aflați pe marginea prăpastiei, documentul conține o apreciere obiectivă dintre cele mai înalte a dîrzeniei leningrădenilor. Dar rostul lui nu era de a ne lăuda pe noi retroactiv, ci de a da, cu ajutorul unui exemplu convingător și instructiv, luat chiar din războiul care încă nu se sfîrșise, o lecție trupelor din Grupul de armate „Vistula" și după ele, probabil, și locuitorilor Berlinului, de modul cum trebuia apărata capitala imperiului fascist în condițiile critice care se apropiau.

În septembrie 1941, cînd începuse blocada Leningradului, cine și-ar fi putut închipui că, după trei ani și jumătate, Himmler va trimite drept ordin comandanților trupelor de armată și diviziilor germane o informație secretă conținînd măsurile întreprinse de sovietici pentru apărarea Leningradului, spre a fi luate ca model?

LUDOVIC CEL STĂRUITOR și misterioasa sa moarte

GEORGES VALLY

În 1461, urmînd tatălui său, Carol VII, care domnise aproape 40 ani, s-a suit pe tronul Franței Ludovic XI. Vremurile erau tulburi. Deși războiul cu Anglia se terminase, iar englezii nu mai dețineau decît o mică parte a teritoriului francez¹, între cele două țări nu fusese semnat nici un tratat de pace. Pe de altă parte, statul condus de noul suveran cuprindea doar o mică parte din Franța actuală, restul fiind în stăpînire a unor mari seniori, unii dintre aceștia la fel de puternici ca suzeranul lor, Ludovic XI.

După ce a cumpărat orașele de pe Somme în 1463, de la Filip cel Bun, marele duce al Burgundiei, Ludovic s-a văzut în fața unei adevărate coaliții a statulețelor din jur, intitulată „Liga binelui public”. Bătălia nedecisă de la Montlhéry (1465) dintre cele două tabere l-a permis lui Ludovic să-și păstreze tronul. Monarhul a folosit răgazul obținut pentru a-și întări forțele și pentru a ataca și zdrobi, în 1468, armata ducelui de Bretania, alipind această provincie la regatul francez.

Între timp, în 1467, în Burgundia a venit la tron Carol Temerarul, fiul lui Filip cel Bun. Timp de zece ani, între ducele Burgundiei și Ludovic XI a avut loc un război aproape neîntrerupt, în care Carol a încercat să-i atragă de partea sa și pe englezi. În tot acest timp, regele Franței a manevrat cu iscusință asmuțînd asupra burgunzilor o coaliție la care au luat parte ducatul Lorenei și Liga de la Constanța (formată din elvețieni, episcopii de Basel și Strasbourg, precum și orașele din Alsacia). După ce a suferit cîteva înfrîngerii severe, în 1476 armata burgundă a fost zdrobită la Nancy (ianuarie 1477); în această luptă Carol Temerarul a fost omorît.

Se părea că Ludovic triumfase deplin. Dar după cîteva luni, în august 1477, fiica lui Carol Temerarul s-a căsătorit cu Maximilian de Habsburg, fiul împăratului Frederic III al Austriei. Între Franța și Burgundia a izbucnit un nou război care a luat sfîrșit abia în 1482. După pacea de la Arras, Ludovic a alipit la regatul său Burgundia și Picardia. În plus, alte regiuni, care aparținuseră ducatului Burgundiei, urmau să revină Coroanei franceze la suirea pe tron a lui Carol VIII.

În ultimii ani ai domniei, Ludovic mai anexase la Franța și provinciile Roussillon, Cerdagne, Anjou, Maine și Provence.

Ludovic XI a guvernat pe plan intern cu autoritate, fiind „propriul său prim-ministru”; a întărit administrația centrală a statului, a reorganizat armata, a dezvoltat economia și a adus strălucire Franței. O preocupare mai puțin cunoscută a monarhului a fost încercarea de cucerire a mărilor, de creare a unei flote comerciale și de lărgire a comerțului cu Orientul. Despre această latură a domniei lui Ludovic XI ne vorbește istoricul francez Georges Vally în articolul pe care îl publicăm în continuare.

Titlurile și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

I. D.

¹ Este vorba de „Războiul de 100 de ani”, încheiat prin lupta de la Castillon, în urma căreia englezii au fost izgoniți din Franța unde nu mai păstrau decît orașul Calais.

Teamă — mai curind decît dragoste

Acest rege crîncen era un omuleț rotofei și dizgrațios, cu privirea scrutătoare. Nasul lung, de ființă vicleană, atrîna deasupra buzelor groase ale unei guri bănuitoare. Suveranul inspira mai mult teamă decît dragoste.

Într-o epocă ce trăia sub semnul mentalității romanelor cavaleresti, un geniu lucid și deosebit de realist veghea sub carapacea cranului său chel. „Eu sînt Franța”, spunea el. Acest simț orgolios al supremației Coroanei asupra nobilimii a făcut din Ludovic XI, în pofida greșelilor sale, precursorul unui întreg șir de monarhi care au contribuit la unificarea Franței.

Fiu al lui Carol VII cel Victorios și tatăl lui Carol VIII cel Binevoitor, Ludovic XI a fost supranumit și cel Stăruitor. Prin talentul său de a urzi intrigi subtile, de „păianjen universal”, a izbutit o performanță excepțională: să anexeze, prin manevre îndrăznețe și pregătite cu grijă, opt provincii, dintre cele mai frumoase, la regatul Franței, sporindu-i puterea, în paguba marii aristocrații feudale.

Acest important suveran, care figurează în primele rînduri ale făuritorilor statului centralizat francez și care a lărgit granițele Coroanei franceze, s-a gîndit să-și întindă și dincolo de mări puterea și influența. Pentru a ne da seama de îndrăzneala proiectelor sale, trebuie să ne situăm la nivelul concepțiilor pe care le puteau avea oamenii din această a doua jumătate a secolului XV, înainte de Cristofor Columb, despre configurația lumii.

„Am întreprins, apărât și cîrmuit regatul pe cît am putut mai bine, întinzîndu-i hotarele în toate direcțiile”. Astfel rezuma Ludovic XI istoria domniei lui, în poveștele pe care le dădea urmașului său. Primul prilej pentru a-și extinde posesiunile peste mări s-a ivit

chiar la începutul domniei. În acea perioadă se pregătea o „cruciadă” împotriva necredincioșilor, pusă sub conducerea Papei, la care urma să ia parte și Ludovic XI, ca gonfalonier (stegar) al Sfîntului Părinte.

În această acțiune, vicleanul monarh mai întrevădea și un mijloc de a degaja regatul de seniorii turbulenți, vecini cu el, îndeosebi de marele duce al Burgundiei, Filip III cel Bun, care devenise regent al Franței pe vremea cînd

Carol VI fusese atins de nebunie. În timpul domniei lui Carol VII, Filip I-a primit la curtea sa pe viitorul Ludovic XI, care lua parte, împotriva tatălui său, la răscoala feudală a Pragheriei¹. Întemeietor al Ordinului Lîna de Aur, Filip III devenise unul din cei mai puternici suverani din Europa. A participat și el la „cruciada” din 1464, care a avut un sfîrșit dezastroas din cauza unei epidemii de ciumă.

Pe cînd se petreceau aceste întîmplări, din porunca lui Ludovic XI, au fost construite patru galere mari de 12 000 chintale. Începînd din 1465, s-a prevăzut ca vasele să plece odată pe an, în martie, din portul Aigues-Mortes și să facă escale la Marsilia, Nisa, Savona, Pisa, Gaeta, Napoli, Palermo, Messina, Sion, Rodos. Din acest din urmă punct, galelele

trebuiau să ajungă la Alexandria, direct sau prin Jaffa și Beirut. După ce descărcau mărfurile exportate, navele erau încărcate cu produse din Orient și luau drumul Franței, pentru a ajunge la Aigues-Mortes. De acolo, mărfurile erau îndrumate spre stabilimentele comerciale din Montpellier, Lyon, Cambrai, Paris, Bourges și Tours.

În tot regatul a fost interzis importul de mirodenii pe altă cale decît prin intermediul

¹ Răscoala a izbucnit în Franța în 1440 împotriva reformelor lui Carol VII și a fost numită astfel prin analogie cu răscoala husită de la Praga. În fruntea ei s-au aflat cîțiva dintre cei mai mari seniori ai regatului, printre care viitorul Ludovic XI. Carol I-a înfrînt pe răscoală, dar I-a tratat cu blîndețe — n. trad.

Ludovic XI. Desen în penișă. Proiect pentru monumentul funerar pe care monarhul dorea să-l comande meșterului Colin d'Amiens. Secretarul regelui scria în susul paginii, de-asupra schiței:

„Mestere Colin d'Amiens va trebui să facă portretul regelui, seniorul nostru; filii cu băgare de seamă să-l înfățișeze stînd în genunchi pe o pernă... cu elinele său alături. În minile împreunate să-și țină palaria: spada la sold; din corul atrînat de umăr spre spate să se zărească numai capetele; de asemenea, să aibă botfori, nu cumva papuci; haine de vînațoare, dar pe măsura rangului său; chipul să fie cît mai frumos și drept, cu nasul lunguieț și pe cap ceva cum ai să te pricepi; dar mai ales să nu-l lași pleșu!”

galerelor regelui; Ludovic XI năzuia să întemeieze o uriașă întreprindere, „Compania franco-genoveză”, care să monopolizeze mirodeniile Levantului pentru întregul Apus. Întreprinderea a dat însă greș, protecționismul regal ciocnindu-se de adepții liberului schimb din micile orașe.

„Strașnice și miraculoase leacuri“

Ocupându-se, în primul rând, de treburile interne ale regatului său, Ludovic XI nu a renunțat la ideea cuceririi mărilor; dimpotrivă, a afirmat-o prin deviza **immensi tremor ocean!**, cu care a investit Ordinul cavaleresc Sf. Mihail, creat la 1 august 1469. Această deviză urma să fie aplicată de prietenul său, vice-amiralul Guillaume de Casenove, zis Coulon.

Stăruitor cum era, suveranul a continuat să gândească la înființarea unei companii de comerț cu piețele din Levant. În acest scop, în 1478, a cumpărat trei galere mari și a pus să se construiască alte două galere, iuți, și citeva caravele menite să protejeze navele de comerț împotriva oricărui „atac al berberilor” și să-i urmărească pe piraiți „pînă în vizuinele lor, atît în Berberia, cît și în Turcia și Siria”. În 1481, Ludovic XI a înlocuit baza maritimă comercială de la Aigues-Mortes cu un cap de linie mult mai bun pentru flotele sale de negoț și anume Marsilia, port de mîna întîia, avînd legături cu întreg litoralul mediteranean.

Aici s-a gîndit să-și materializeze îndrăznețul său proiect, **Compania Generală de Comerț și de Navigație în Marea Levantului**, cu un capital de 100 000 livre, procurat de negustori. Regele intenționa să construiască galere pentru transportul mărfurilor și nave de război pentru protecția celor dintîi. Monarhul urmărea să rezerve exclusiv acestei companii tranzitul de produse din Levant.

Dar și de data aceasta, comercianții s-au opus, preferînd liberul schimb în locul monopolului și protestînd atît de vehement încît Ludovic XI, dezamăgit, a cedat. Printr-o ordonanță emisă la 10 iulie 1483, a redat toate înlesnirile comercianților și a permis armatorilor din regatul său să construiască galere și alte nave comerciale.

În acești ani se situează un episod mai puțin cunoscut, care aruncă o lumină stranie asupra sfîrșitului domniei lui Ludovic XI. Este știut că nimeni nu se temea de moarte în mai mare măsură decît sumbrul castelan de la Plessis-lez-Tours². De o cucernicie superstițioasă, avînd permanent în preajmă pe paznicul Tristan l'Hermite și pe călăul Olivier

le Dain, Ludovic XI nu primea decît medici, astrologi și taumaturgi³.

În martie 1481, un atac de apoplexie îi pusesse viața în primejdie. Pentru a și-o prelunge cu orice preț a recurs la „strașnice și miraculoase leacuri”: după cum se zvonea, se scălda în sînge de copil.

Ce este adevărat din această cumplită legendă? Unele memoriale și documente stabilesc că, în iulie 1483, regele a dat 1 000 scuzi căpitanului corăbiilor sale, Georges le Crec, trimițîndu-l neîntîrziat în Insulele Capului Verde și în ținutul Berberiei, „să caute unele leacuri care priveau îndeaproape binele și sănătatea persoanei sale”.

Expediția s-a făcut pe cheltuiala populației din orașele normande. Trei sute de ofițeri, soldați și bucătari s-au îmbarcat în portul Honfleur pe trei corăbii sub ordinele căpitanului pomenit mai sus.

Pe de altă parte, se știe că, în acei ani, un călător francez, înapoiat din Guineea, adusese o veste uluitoare: în Insulele Capului Verde se vindeca lepra. Leacul descris nu era nici el mai puțin uluitor. Se spunea că, acolo trăiau niște broaște țestoase mari, care, în timpul refluxului, se hrăneau cu iarba de pe țărm. Băștinășii, după ce le răsturnau pe spate și le omorau, cufundau în sîngele lor pe „cei bolnavi de lepră... Pe dinlăuntru, aceștia se vindecau mîncînd din carnea și grăsimea broaștei țestoase, în așa fel încît, urmînd acest tratament, la capătul a doi ani, ei erau întrutotul tămăduiți”.

Insulele erau păzite cu strășnicie din apropierea unei mine de aur; pentru eventualitatea unei lupte se justifică prezența a numeroși soldați la bordul navelor franceze. O asemenea desfășurare de forțe presupunea un motiv serios. Să fi fost el lepra de care ar fi suferit Ludovic? În orice caz, așa a mers vestea, iar Thomas Basin, cronicar și prelat francez (1412-1491), o atestă ca atare.

Leprossus fuisse assertus est⁴, relatează cronicarul cu precizie. Să fi fost chinuit de această cumplită boală în singurătatea ultimilor ani ai domniei? Acesta să fi fost motivul claustrării pe care și-a impus-o el în ultima perioadă a vieții, ca și al disperatei expediții maritime, plecată în căutarea unui elixir miraculos împotriva leprei? Ipoteza nu este cu desăvîrșire absurdă.

Regele n-a avut răgazul să încerce eficacitatea misteriosului leac, deoarece a murit la 30 august 1483, fără să fi aflat vreo veste despre acea expediție. Se presupune că francezii au poposit pe Insula Maio, la nord-est de Insulele Capului Verde. Apoi urma li s-a pierdut — pe oceane, ca și în cronici.

Traducere de

Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

¹ În traducere literală — „freamătul imensului ocean”.

² Resedință a lui Ludovic XI, în apropiere de orașul Tours.

³ Făcători de minuni.

⁴ „Este cert că a fost leprosu”.

Ranguri nobiliare

DE LA ÎMPĂRAT LA SCUTIER

VICTOR IONESCU

Cine au fost palatini?

Dar ricos hombres?

Care este diferența dintre duce și doge?

Ce loc a ocupat despotul

în ierarhia nobiliară?

Despre acestea și o seamă de alte titluri

ce însoțesc numele unor persoane

legate de diferite evenimente istorice,

cititorii ne-au cerut lămuriri

pe care încercăm să li le dăm

în paginile ce urmează.

A vorbi despre ranguri nobiliare înseamnă a face o lungă incursiune în timp și a insista, îndeosebi, asupra originilor lumii medievale. Ne vom limita însă a aminti doar că în epoca feudală clasa dominantă era nobilimea, deținătoarea principalului mijloc de producție din evul mediu: pământul. În virtutea acestei poziții, nobilii își permiteau să nu muncească, existența fiindu-le asigurată de munca șerbilor, oameni legați de un pământ ce nu le

aparținea. În concepția respectivei clase exploatare, nobilul era o ființă superioară, menită doar unor activități „neînjositoare” ca războiul, vânătoarea sau turnirul¹; munca era considerată umilitoare.

Un text italian de la începutul sec. XI face precizarea că „a fi nobil înseamnă a nu găsi printre strămoși pe nimeni care să fi fost supus servituților”. Acest statut de membru privilegiat al societății se transmitea ereditar, nobilimea fiind — cu excepția perioadei de formare a feudalismului — o castă în care era aproape cu neputință de pătruns. Din veacul XI, cînd s-a statornicit pe deplin ereditatea fiefurilor (domeniile funciare ale feudalilor), se poate vorbi de o clasificare a nobilimii bazată pe pământ, fiefurile moștenindu-se din tată în fiu, odată cu rangul. Fiecare nobil era stăpîn pe pămîntul său, a cărui posesiune stătea la baza legăturilor de vasalitate. De exemplu, nobilul care deținea un fief concedat de un alt nobil — ca răsplătă pentru prestarea unor servicii — era vasalul acestuia din urmă. Așa se face că și din punct de vedere politic societatea feudală era, după caracterizarea istoricului englez G. Trevelyan, o stare de „anarhie legalizată și reglementată”. Împietirea și suprapunerea unor astfel de legături a dus la crearea unei ierarhii a rangurilor, devenită strictă în sec. XIII-XIV. În această ierarhie fiecare exercita o putere limitată doar de îndatoririle contractate prin jurămintă treptei imediat superioare.

O ierarhizare științifică a rangurilor s-a realizat mult mai târziu, atunci cînd, în fiecare țară, nobilimea a fost supusă pe deplin Coroanei, deci unei puteri centrale. Ierarhia teoretică a corespuns mai mult nevoii protocolare de la curțile suveranilor decît situației sociale reale, în practică un conte putînd fi mai puternic decît un prinț, iar un viconte egal unui duce, după cum doar teoretic toți nobilii de același rang erau egali între ei, pe cînd în realitate unii puteau fi vasalii celorlalți. Revoluțiile burgheze au adus cu ele și desființarea rangurilor nobilare. Pe alocuri, însă, ele au persistat. În Anglia, de pildă, ca și acum multe sute de ani, se mai acordă titluri de noblete, mai există lorzi și locuri ereditare în Parlament.

Pentru înțelegerea societății medievale, cunoașterea rangurilor nobiliare își are însemnătatea ei. În prezentarea acestora am recurs la comparații și asociații, deoarece clasa feudalilor, fie ea în apusul sau în răsăritul Europei, a avut aceeași structură generală, s-a situat pe aceeași poziție privilegiată. Rangurile sînt înfățișate în ordinea lor ierarhică, începînd cu cel mai înalt, astfel încît să redea imaginea piramidală a societății medievale, constituită pe un asemenea model geometric, greutatea întregului edificiu apăsînd pe ultima treaptă socială: țărăimea aservită (șerbie).

ÎMPĂRAT. Virful piramidei, desemnat de formula *regni et populi* („conducătorul și principele țării și poporului”). Derivat din tradiția

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 2/1975.

Romei antice, rangul imperial a fost reînviat în Europa Occidentală, la 25 decembrie 800, prin încoronarea lui Carol cel Mare ca împărat al Occidentului¹.

Potrivit tradiției antice, împăratul intru- chipa suprema putere pe pământ, deasupra lui fiind doar Dumnezeu. Disputele cu papalitatea au dus mai apoi la o divizare a puterii, împăratul fiind considerat conducătorul politic, iar papa capul spiritual al creștinătății.

Împăratul era încoronat de papă. Coroana imperială deosebea pe împărați de alți nobili, posesori și ei de „coroane ale demnității”, prin faptul că ea întru- chipa puterea supremă, celelalte arătând numai aspecte ale acesteia. Sceptrul, simbol al calității de arbitru general, și globul împodobit cu o cruce, sugerind stăpânirea asupra universului creștin, comple- tau seria atributelor exterioare ale demnității imperiale.

Tendențele de dominație ale reprezentan- ților rangului imperial au fost afirmate cu deosebire de Frederic I Barbarossa (1152-1190), concepția lui fiind că împăratul „po- runcește regatelor și tuturor națiunilor care sînt datoare să i se închine”.

În lumea medievală europeană au mai existat și alte formațiuni statale conduse de împărați. Statul bizantin de pildă, a fost un imperiu, avînd și el pretenții de dominație asupra întregii lumi creștine, pretenții deri- vate, de asemenea, din tradiția romană. Dacă în Bizanț împăratul era desemnat cu forma grecească a rangului imperial, basileu, în lumea slavă el purta denumirea de țar (țar = cezar = împărat). Au existat țarate bulgare, țaratul sîrb al lui Ștefan Dușan și, mai tir- ziu, țaratul rus.

În epoca modernă, alte imperii s-au născut din aceași idee exclusivistă de supremație. Încoronîndu-se ca împărat al Franței (1804), Napoleon I a dat o lovitură de moarte Sfîn-

tului imperiu roman de națiune germană, pe care l-a și desființat doi ani mai tirziu. După prăbușirea celui de-al doilea imperiu francez (1870), Wilhelm I, regele Prusiei, învingător, s-a proclamat împărat al Germaniei, asiguru- rîndu-și hegemonia în lumea germană.

REGE. Al doilea rang în scara ierarhiei nobiliare. În realitate, doar un număr limi- tat de regi, cei ai Boemiei și cei ai Siciliei, de exemplu, au fost subordonați împăratului romano-german, majoritatea pur- tătorilor acestui titlu fiind cu totul inde- pendenți și afirmin- du-și egalitatea cu împăratul. Astfel, legis- tii francezi de la înce- putul sec. XIII au decretat: „A fost dat ca regele Franței să nu recunoască absolut nici o superioritate pămîntească”. La sfir- șitul aceluiași veac, s-a emis maxima ju- ridică potrivit căreia „regele Franței este împărat în regatul său”, maximă folosită atît împotriva pre- tențiilor imperiale, cît și a tendințelor cen- trifuge ale marilor feudali vasali ai Co- roanei.

Tot în sec. XIII, juristul englez Brac- ton a formulat idei a- semănătoare, afirmin- dă, „regele e pe pămînt ministrul și vicarul lui Dumnezeu”. El a ridicat, totodată, problema delegării suveranității poporului către rege: „El e rege cînd acționează spre binele țării și tiran cînd asuprește poporul”. Formula așa-zisului contract dintre rege și popor deriva din nevoia monarhiei de a avea aliați în lupta contra veleităților marilor vasali. Dar prin popor actele medievale desemnau tota- litatea oamenilor liberi, inclusiv mica nobi- lime, nu însă și masa țăranilor legați de pămînt, șerbii. În acest sens trebuie interpre- tat și jurămîntul prestat de regi la încor- onare, prin care se angajau să impună dreptu- rile încredințate lor de popor.

În concepția omului medieval, regele repre- zenta persoana care se situa în fruntea clasei dominante și care dispunea de trei calități esențiale: 1) suzeranitatea supremă, el fiind „seniorul seniorilor”, cel căruia i se supuneau, potrivit legilor vasalității, toți ceilalți feudali, fără ca el însuși să se supună cuiva; 2) suve- ranitatea, adică deținerea unor puteri ce nu derivau din omagiul feudal: puterea adminis- trativă și cea judecătorească; în baza suve- ranității, monarhului îi datorau ascultare nu

...și bizantin

Costum imperial occidental...

¹ Vezi *Magazin istorie*, nr. 8/1970.

numai feudalii, ci și întregul popor; 3) originea divină, deci calitatea de „semisfințenie”, obținută prin ungerea cu mir, în cadrul ceremoniei încoronării.

Teoria monarhică a avut menirea, în epoca medievală, să sprijine statul în care autoritatea supremă, contestată de forțe aproape la fel de puternice (feudalii), nu se putea impune decât biziindu-se pe calități decisive. Cu autoritatea respectivă era investită nu altă persoană a regelui, ci Coroana, adică rangul, instituția regală în sine.

În principiu, au existat două tipuri de monarhii: ereditare (în Franța, Anglia, Spania etc.) și electivă (în Polonia, Suedia etc.), deosebirea constând în modul de desemnare a deținătorului rangului regal.

PRINȚ. Denumirea a unui rang nobiliar folosită cu mai multe accepții. În Roma antică, principele a însemnat la început capul Senatului, apoi persoană cu merite deosebite. Acest titlu i-a fost conferit lui Pompei (106-48 î.e.n.) pentru servicii mari aduse republicii. Termenul a reapărut în epoca de domnie a carolingienilor (sec. VIII-X), cu sensul de conducător al unei formațiuni statale. De atunci, prințului i s-a stabilit în ierarhie locul imediat următor celui deținut de rege.

Au existat două categorii fundamentale de prinți: suverani și nesuverani. Primii conduceau formațiuni statale autonome, fiind asimilați, în practica politico-diplomatică, regilor. Prinți suverani au fost marele cneaz al Lituaniei, cnejii ruși din sec. XI-XII, voievozii țărilor române etc. În ceea ce ne privește, termenul de principat a fost folosit destul de timpuriu pentru a desemna formațiunile politice românești, deși situația reală a acestora atesta perfect starea lor de state suverane. Domnitorii noștri pot fi echivalați, fără nici o îndoială, prinților suverani din alte părți ale Europei, domn însemnând altă stăpânitor al țării, cît și cîrmuitor independent. De altfel, chiar titlul de Mare Voievod, unic în sud-estul Europei, arată o autoritate deosebită, izvorâtă din tradiția bizantină.

Prinții nesuverani erau mari feudali purtători ai rangului princiar. În sec. XII, în

Sfîntul imperiu roman de națiune germană aveau rang de prinț toți marii vasali care depindeau direct de împărat. Apoi, au primit acest titlu cei șapte feudali care îl alegeau pe împărat (principii electori). Între prinții imperiului, un loc aparte l-au avut arhiducii de Austria. Titlul de arhiduce a fost inventat, pe la mijlocul sec. XIV, de către Habsburgi (în al căror patrimoniu ereditar se afla și ducatul Austriei), pe baza unui document falsificat, datat 1156; după ce Habsburgii au acaparat coroana imperială, transformînd-o într-un apanaj al casei lor (1438)¹, titlul arhiducal, recunoscut oficial de Dietă (1453), a fost acordat tuturor membrilor familiei imperiale.

În Franța n-au existat feude principat. Din veacul XV, membrilor familiei regale le-a fost

acordat rangul de prinți de sînge, în secolul următor, potrivit unei ordonanțe din 1576, ei bucurîndu-se de preeminență față de toți ceilalți nobili ai regatului. Pentru cei descinși direct din regii domnitori se folosea formula Alteță regală, iar pentru colaboratorii din ramurile colaterale ale familiei domnitoare, Alteță serenissimă. În Anglia, rangul princiar a fost creat în 1301 de Eduard I, curînd după supunerea Țării Galilor (Wales) de către coroana engleză. De atunci, moștenitorul tronului britanic poartă titlul de prinț de Wales. În Spania, regele Ioan I al Castiliei a acordat, în 1338, fiului său rangul de prinț al Asturiilor, menți-

nut pînă astăzi de moștenitorul tronului spaniol.

În Bizanț, echivalentul rangului princiar a fost cel de despot, acordat, începînd cu sec. XIII, membrilor familiei imperiale, laolaltă cu apanaje teritoriale (despotate). De aici rangul a fost preluat de unele formațiuni feudale balcanice, între care și de aceea de pe teritoriul țării noastre, a lui Dobrotici².

În epoca modernă, rangul de prinț (ca, de altfel, și celelalte ranguri nobiliare) și-a pierdut accepția inițială, devenind un simplu titlu protocolar lipsit de conținut teritorial (principat). Un exemplu, între altele, îl constituie Rusia veacului XVIII, în care țării acordau cu larghețe, militarilor sau funcționarilor, rangul de prinț.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 8/1971.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 9/1967.

Încoronarea unui rege (Anglia, secolul XV)

ÎN CĂUTAREA STRĂVECHEI CAPITALE NINIVE

ANN TERRY WHITE

Între fluviile Tigr și Eufrat, pe teritoriul actual al republicii Irak, se întindea altădată un șes pustiu, ondulat doar ici colo de coline despre care nimeni nu știa nimic. Călătorii care poseau prin acele locuri nu-și închipuiau că movilele ce le ofereau puțină umbră ascundeau, de fapt, istoria Asiriei, a capitalelor ei succesive, Kalah și Ninive, precum și a altor orașe din nordul ținutului numit Mesopotamia. Cum și cine a descoperit aceste mărturii arheologice? Un scurt istoric al investigațiilor întreprinse în această parte a Orientului Apropiat ni-l face Ann Terry White¹, care a scris între alte lucrări, *Les Grandes découvertes de l'archéologie („Marile descoperiri ale arheologiei“)*.

D. Z.

La mijlocul secolului trecut, nimeni nu și-a imaginat că naturalistul și medicul francez Paul-Emile Botta, numit într-un modest post de funcționar consular la Mosul (nordul Irakului), avea să facă senzație prin activitatea lui de arheolog.

Pasiunea lui Botta pentru trecutul omenirii era veche. Nepotul istoricului cu același nume, Botta făcuse săpături pe teritoriile Siriei și Yemenului; deplasarea la Mosul îi deschidea o perspectivă nouă, aceea de a studia colinele din Mesopotamia, al căror secret bănuia că-l ghicise. Fără să fie specialist în materie, avea o temeinică pregătire științifică, precum și avantajul de a cunoaște limba și obiceiurile localnicilor și de a se fi aclimatizat, în timpul investigațiilor anterioare, cu clima aridă a Mesopotamiei.

Cine erau acești războinici?

Botta începu prin a vizita împrejurimile orașului Mosul și să întrebe pe locuitori dacă posedă obiecte foarte vechi,

¹ Titlul și subtitlurile articolului, publicat în formă prescurtată, aparțin redacției *Magazin Istorie*.

dar nu izbuti să tragă vreo concluzie. Se decise atunci să abandoneze această cale indirectă și să atace colina cea mai apropiată, numită Kuini-djik.

După un an de săpături, răstimp în care se alese doar cu câteva tăblițe de argilă gravate și cu fragmente de sculpturi, Botta se îndoi, pentru întâia oară, de justetea ipotezelor sale. Peste câteva zile, însă, cercetătorul văzu un arab, care se opri din drum pentru a privi lucrările. Necunoscutul se apropie de Botta: strălucind caută cumva tăblițe cu inscripții? Nu le va găsi în această colină. În schimb, în satul lui, Khorsabad, din imediata apropiere, sînt destule; el însuși și-a clădit un cuptor din asemenea tăblițe de argilă. În definitiv, își spuse Botta, de ce n-ar trimite cîteva săpători la Khorsabad, pentru a verifica spusele arabilui?

După o săptămînă, din satul învecinat sosi un mesager aducînd vestea că echipa de lucrători dezgropase două ziduri paralele acoperite cu inscripții și ornamentate cu sculpturi. Botta plecă în grabă la Khorsabad și văzu, în sfîrșit, mult visatele ruine. Dar ce reprezentau ele? Cine erau acei războinici sculptați în baso-

relief, aparținând unui neam necunoscut? Nu mai văzuse niciodată veșminte și arme ca ale lor. În fața lui se afla o filă dintr-o istorie pe care n-o citise nicicând.

Există însă un indiciu care îl ajută în cercetările sale: inscripțiile cuneiforme¹ gravate în spațiul dintre personaje. Botta nu știa să le descifreze, dar cunoștea amănunte care îi îngăduiau unele deducții. Astfel, cuneiformele fiind abandonate după cucerirea Mesopotamiei de către Alexandru cel Mare (330 î.e.n.), era clar că sculpturile datau dintr-o epocă anterioară, poate din cea asiriană.

Botta desenă principalele basoreliefi și inscripțiile alăturate. Între timp săpăturile continuau, scoțind la lumină o suită de săli pline de imagini ale antichității. Ici, o sculptură figura asaltul unei fortărețe; dincolo, basoreliefi reprezentau scribi enumerând pierderile suferite, în altă parte erau înfățișate un convoi de prizonieri sau o procesiune de care de luptă și călăreți, în frunte cu conducătorii învingătorilor, în veșminte somptuoase, așifund un aer de deplină satisfacție. De data aceasta Botta, convins că depistase un palat al unui rege asirian, scrisese familiei sale: „Cred că sînt primul care a descoperit sculpturi datînd din perioada de înflorire a orașului Ninive”. Dar specialiștii declarară că palatul din Khorsabad era reședința lui Sargon II (722-705 î.e.n.)², unul dintre cei mai puternici împărați asirieni, care a construit-o în apropiere de Ninive, în ultimii ani ai sec. VIII î.e.n.

La cererea statului francez, Botta expedie sculpturile în patria sa, ceea ce nu se putea transporta urmînd să fie reproduși în desene.

Noi, cei obișnuiți la capitolul Asiria cu imaginile de tauri înaripați, vînătorile de lei și scenele de luptă din manualele de istorie ilustrate, nu ne putem închipui ce a însemnat

pentru compatrioții lui Botta privelește oferită de basoreliefurile și sculpturile din „orașul lui Sargon”, Dour-Șarrukin, cum se numea pe atunci Khorsabadul. Să nu uităm că pînă atunci nimeni nu mai văzuse imagini de acest gen. Asiria? Aproape două milenii de uitare o transformaseră într-o legendă. Pînă în 1842, vestigiile adunate în regiunea fostelor orașe Ninive și Babilon încăpeau ușor într-o ladă de un metru pătrat.

Și, dintr-o dată, în fața ochilor tuturor se etală arta poporului care, odinioară, făcuse Asia să tremure. Iată, deci, cum arătau acești puternici stăpîni ai trecutului! Iată cum asediau orașele dușmane, cum escaladau zidurile fortărețelor lor, cum se aruncau în luptă, cum își masacrau adversarii și prădau localitățile cucerite!

Privitorii erau fascinați nu atât de calitățile artistice ale sculpturilor, cit de posibilitatea de a contempla, pentru înfrînta oară, acest popor misterios, al cărui nume traversase secolele.

La Paris, regele Sargon și luptătorii săi cunoscuseră un succes imens.

„Am asediat, am cucerit, am prădat...”

O seamă de alți cercetători se simțiră atrași de Orientul Apropiat, de locurile unde zăcea îngropată o civilizație uitată. Colapsul din Mesopotamia îl interesară pe anten-Henry Layard, arheologul englez căruia născu-se ideea să i suridă foarte curînd să pregătise temeinic plecarea în Orient. Cunoștea mai de aproape scrierea arabă și limba persană. Un ofițer de marină inițiase în mîsurirea sextantului, iar un medic îl învățase cum să trateze bolile pe care eventual le-ar fi putut contracta în Asia.

În 1845, Layard părăsi Mosul într-o direcție în care bănuia că se afla fostul Ninive. Datorită talentului său deosebit de a-și face prieteni, cîștigă încrederea unui șef arab, pe nume Awad, al cărui trib își făcuse sălașul la poalele colinei

Nimrud. Layard știa că printre arabi dăinuia credința că acea colină ascundea mormîntul lui Nimrud, sau Nemrod, legendarul rege al Caldeei, despre care vorbește Biblia. Arheologul își recrută lucrătorii printre membrii tribului și începu săpăturile de îndată. Awad îl atrase atenția asupra unui fragment de alabastru, pe care nisipul nu izbutise să-l înghită. În numai cîteva ore, lucrătorii dezgropară în acel loc mai multe lespezi de alabastru suprapuse, ce păreau a fi zidul unei încăperi. Arheologul își concentră atunci atenția asupra altor bucăți de alabastru, risipite pe un spațiu mare, și rezultatele nu întîrziară să se arate. Întîi apărură un zid acoperit cu inscripții, apoi fură dezgropate alte vestigii, printre care o statuie de mari proporții. Layard trase concluzia că descoperise ruinele unui somptuos palat regal. Se așteptase de la bu început să găsească în palat o statuie uriașă. Nu-și imaginase însă

În pp. 58-59-60: basoreliefiuri de la Ninive (sec. VII î.e.n.)

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 7-8/1968. Amintim cititorilor să scrierea cuneiformă, folosită de popoarele mesopotamiene (sumerienii, babilonienii, asirienii etc.) utilizează semne asemănătoare cu niște cule, de unde provine și denumirea scrierii.

² Nu toate sursele indică aceleași date pentru anii de domnie a regilor asirieni.

că acestui colos, înfățișându-l pe regele Assurnasirpal (884-859 î.e.n.), aveau să-i urmeze multe alte statui gigantice, printre care 26 înfățișau lei și tauri înaripați ce împodobeau altădată reședința regală.

Totul era uluitor, dar Ninive nu fusese încă identificată. În căutarea ultimei capitale asiriene, arheologul o descoperise pe cea anterioară, clădită de Assurnasirpal la Kalah.

Layard își aminti atunci de colina Kuindjik, pe care Botta o cercetase, în zadar, timp de un an. Era oare posibil ca o colină atât de mare să nu conțină importante vestigii arheologice? Uzind de experiența cistigată la colina Nimrud, Layard săpă în adâncime în căutarea platformei din cărămidă pe care asirienii obișnuiau să-și înalțe marile edificii. O descoperi, într-adevăr, la șapte metri de la suprafață. De acolo arheologul dispuse săparea unor șanțuri, în diferite direcții. Unul dintre ele scoase curînd la iveală un

zid, apoi o intrare, străjuită de doi tauri înaripați, care ducea spre o anticameră. După patru săptămîni de muncă încordată fură degajate nouă încăperi și resturile unor statui.

Deși mai puțin spectaculoase decît cele de la colina Nimrud, descoperirile de la Kuindjik promiteau, unui specialist ca Layard, să fie chiar mai interesante decît primele. Arheologul nu se înșelase. Colina abandonată de Botta se înălța pe locul unde fusese odinioară Ninive, celebrul oraș-capitală al asirienilor. Zidurile dezgropate erau cele ale palatului lui Sennacherib (705-681 î.e.n., fiul și succesorul lui Sargon II), regele în fața căruia tremuraseră atîtea popoare și care acum ieșea din legendă pentru a intra în realitatea istorică. Pe cilindri de argilă, Sennacherib pusese să se scrie: „Am asediat, am cucerit, am prădat, am devastat, am incendiat...”. Parcurgînd lista cruzimilor săvîrșite de Sennacherib, pe care el însuși ținuse să le transmită posterității, era cu neputință să nu-i găsești un merit — acela de a se fi dovedit mai puțin sîngeros decît Assurnasirpal, teribilul rege care immortalase, în cuneiforme, următoarele isprăvi:

„Am trecut prin ascuțișul săbiei două sute șazeci de luptători dușmani, le-am retezat capetele și le-am rînduit în stive... Am înălțat un stîlp înălț de douăzeci de brațe la poarta orașului lor, i-am jupuit pe toate căpeteniile ce se ridicaseră împotriva mea și am îmbrăcat stîlpul în pieile lor. Pe alții i-am zidit de vii înăuntrul stîlpului sau i-am tras în țepa ce-i încununa virful... Am ars de vii trei mii de prizonieri...”.

Layard descoperi și jumătate din cele peste 20 000 tăblițe cu texte cuneiforme, adunate de regele Assurbanipal (626-582 î.e.n.) la biblioteca sa personală din palatul cealaltă jumătate de oraș pe care o găsită, mai tîrziu, de regele asiriazd Rasmussen și dovede că nimic din ceea ce dezgropase pînă atunci nu era la jumătatea acestei descoperiri. De unde puteau fi găsite în pămînt mai revelatoare și mai directă comunicare mai directă cu poporul asirian?

Semnele prind viață

Așadar, în cîteva zeci de ani, doi cercetători, Botta și Layard, au trezit Asiria din somnul ei îndelungat. Dar ea ar fi rămas mută, dacă alți cercetători nu ar fi descifrat, simbol cu simbol, scrierea cuneiformă folosită de asirieni. Cam ce doriseră să transmită urmașilor războinicii Asiriei? Contrar așteptărilor, tăblițele descoperite de Layard nu conțineau, în marea lor majoritate, „lucrări” originale, ci copii făcute în bibliotecile din Babilon și din Borsippa, tradiind, în general, teme religioase. Pe unele erau gravate imnuri și rugăciuni, altele se refereau la profeții, la interpretarea viselor sau la diferite modalități de a prevesti viitorul în... fîcicul berbecilor sacrificiați. În sfîrșit, un grup aparte de tăblițe erau consacrate secretelor religioase, magiei negre și unor „rețete” de farmece și incantații.

Misiunea talmăcitorilor de cuneiforme se dovedi însă extrem de dificilă. Căci dacă în paleopersană (cu care alți oameni de știință avuseseră de-a face, talmăcind cuneiformele de la Persepolis și din alte străvechi localități persane) fiecărui semn îi corespundea o literă, în asiriană un semn echivala cu o silabă, iar uneori chiar cu un cuvînt. În plus, un semn putea avea mai multe înțelesuri, reprezentînd diferite sunete sau diferite cuvinte. Cînd complicațiile păreau cu neputință de învins, soluția se ivi, pe neașteptate, chiar dintre zidurile bibliotecii lui Assurbanipal: un mare număr de tăblițe — care îi intrigasera pe oamenii de știință prin modul în care erau gravate semnele, grupate în coloane — se dovediră a fi un fel de dicționare explicative, care talmăceau multiplele valori ale fiecărui semn.

În zilele noastre, citirea textelor cuneiforme prezintă dificultăți doar în cazul în care semnele apar șterse parțial sau total de trecerea anilor. Din fericire însă, vîntul, ploaia și nisipul, care le-au atacat de aproape trei milenii, n-au reușit să distrugă în întregime originalele mesaje ale asirienilor.

Cărți sosite la redacție

● Georgeta Tudoran — GHEORGHE TĂNASE.

Lucrare apărută sub egida Institutului de studii istorice și social politice de pe lângă C.C. al P.C.R. În colecția *Evocări*,

Ed. Politică, București, 1976, 80 pp., 2 lei: viața și activitatea unuia dintre tribunii revoluționari ai clasei muncitoare din România (1895-1941).

● Pavel Chihaia — DE LA «NEGRU VODĂ» LA NEAGOE BASARAB.

Ed. Academiei, București, 1976, 256 pp., 34 lei: studii consacrate interferențelor literar-artistice în cultura românească a evului mediu. Lucrarea are două părți: Geneza și evoluția mitului lui Negru Vodă și Cu privire la învățăturii și la câteva monumente din vremea lui Neagoe.

● Manole Neagoe — MIHAI VITEAZUL.

Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1976, 320 pp., 14 lei: domnia gloriosului voievod, care a înfăptuit prima unire a țărilor române, „întruparea unui ideal politic, un simbol al aspirațiilor către libertate ale unui popor”.

● Marosán György — DRUMUL TREBUIE PARCURS PÎNĂ LA CAPĂT.

Traducere din limba maghiară: Gelu Păteanu; selecția textelor și îngrijirea ediției: Bitay Ödön.

Ed. Politică, București, 1976, 272 pp., 8 lei: fragmente din scrierile memorialistice ale unui militant al clasei muncitoare din Ungaria, care s-a născut

și a activat (pînă în 1926) și în țara noastră, în special în Transilvania.

● Dumitru Tudor — ARHEOLOGIA ROMANĂ.

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, 284 pp., 34 lei: sinteza celor mai importante probleme ridicate de cercetările de arheologie română, cu bogate referiri la monumentele romane de pe teritoriul patriei noastre.

● 13 ROTONDE 13.

Transcrierea, colanționarea textelor și notele de Claudia Dimiu, Ruxandra Mihăilă, Manuela Tănăsescu; postfața de Nicolae Florescu, București, 1976, 344 pp., 15 lei: suită de evocări, organizate pentru public în 1970-1975, sub egida Muzeului Literaturii Române — Ioan Slavici, Alexandru Macedonschi, Nicolae Iorga, Eugen Lovinescu, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Tudor Vianu, George Călinescu, B. Fundoianu, I. Teodoreanu, T. Mușatescu, precum și tradițiile militante ale presei românești.

● Ștefan Olteanu — LUPTA DE LA VALEA ALBĂ.

Ed. Militară, București, 1976, 104 pp., 3,50 lei: bătălia din vara anului 1476, în care oastea moldaveană a lui Ștefan cel Mare s-a opus cu eroism armatei otomane condusă de sultanul Mahomed II.

● Ion Ghica — SCRISORI CĂTRE VASILE ALECSANDRI.

Ed. Minerva, București, 1976, 456 pp., 13 lei: fapte și întâmplări semnificative din viața societății românești în prima jumătate a secolului trecut, evocate de un martor deosebit de atent.

● Mircea Popa — IOAN MOLNAR PIURIU.

Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976, 224 pp., 7 lei: monografie dedicată unuia din fruntașii iluminiști români, medic, profesor la Academia din Cluj, colaborator la redactarea memoriului *Supplex Libellus Valachorum*.

● Benjamin Franklin — AUTOBIOGRAFIE.

Traducere de Florin Ionescu, prefață și note explicative de Gheorgheța Dumitriu.

Ed. Univers, București, 1976, 228 pp., 8 lei: memoriile savantului și omului politic american, participant la elaborarea Declarației de Independență a Statelor Unite (1776).

● Alexandru Nicolae Cizek — EROI POLITICI AI ANTICHITĂȚII.

Ed. Univers, București, 1976, 272 pp., 9,50 lei: mari personalități ale lumii antice, etaloane pe care istoriografia le-a folosit adesea pentru a evalua actele și atitudinile conducătorilor de țări și popoare.

— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.
 — Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe nu se înapoiază. În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copilele corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru cei care ne scriu de mină, adesea cu creionul și foarte neciteț că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.
 — Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zec de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

FOIȘORUL LUI DIONISIE

VALERIU DIANU din Cluj-Napoca, ne solicită câteva date referitoare la un cunoscut edificiu din ansamblul arhitectural de la Hurez — „Foișorul lui Dionisie”, renumit prin frumusețea și bogăția sculpturilor coloanelor și balustradelor sale, în care se simt unele influențe baroce.

Construcția a fost înălțată între anii 1753-1753 de către meșterul Iosif sub îndrumarea arhimandritului Dionisie Bălăcescu, starețul mănăstirii. În 1872, foișorul a fost demolat și refăcut din temelii, păstrîndu-i-se doar elementele vechi din piatră.

Foișorul este ridicat pe o bază aproximativ pătrată, la 3,50 m de sol, fiind mărginit de cinci coloane sculptate în piatră, care sprijină șase arcuri din cărămidă, pe care este susținută zidăria acoperișului. Între elementele decorative ale construcției, se remarcă stema Cantacuzinilor, care a fost adoptată ca stemă personală și de Constantin Brîncoveanu.

Pentru informații suplimentare vă recomandăm Lucian Roșu: Mănăstirea Hurez, ed. II, București, 1968.

LIMBA AMERICANĂ

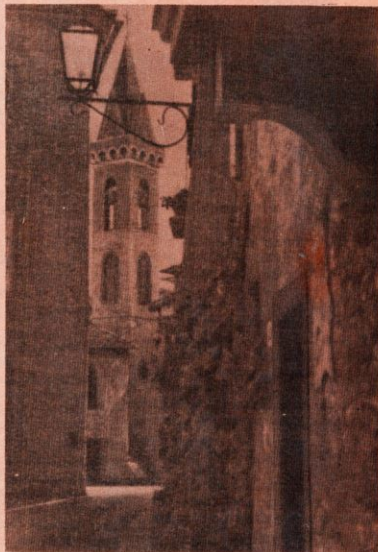
NICOLETA MIHAI din București, ne scrie că a fost extrem de pasionată de prezentarea istoricului independenței Statelor Unite ale Americii, din numerele anterioare ale revistei. În acest cadru, ea ne întreabă „care este istoricul limbii americane” și ce alte limbi se mai vorbesc în S.U.A.?”

Nu există o limbă americană, întemeietorii S.U.A. vorbind la început limbile popoarelor de unde erau originari. Firește, deci, limba cucerșilor predominantă a fost engleza devenită și limba oficială. Există în filologia modernă o școală care apreciază americană drept o variantă a limbii engleze. Desigur, comunitățile de imigranți, extrem de numeroase în S.U.A., păstrează și o puternică legătură lingvistică cu țările de baștină. Astfel, mulți dintre românii americani vorbesc românește, au ziare și publicații în această limbă etc. (vezi articolul lui Virgil Căndea din Magazin istoric, nr. 9/1976). Din datele Biroului de recensămînt al S.U.A. (august 1976) reiese că 4% din populație folosește în mod curent, o altă limbă decît engleza. Este primul recensămînt lingvistic, în care au fost chestionate 197 000 000 persoane. Dintre acestea 4 000 000 vorbesc spaniola, 400 000 italiana, 300 000 chineza și alte 300 000 franceza; 100 000 vorbesc germana, greaca, japoneza, filipineză, portugheza, coreana; 800 000 au indicat alte limbi, iar 1 500 000 nu au vrut să declare ce limbă vorbesc în mod curent.

CHIANTI ȘI ISTORIA SA

ION TEODORESCU din Timișoara, ne solicită câteva date istorice privind locurile de obîrșie ale... renumitului vin italian Chianti.

Regiunea Chianti din Italia Centrală (provincia Siena) este cunoscută nu numai prin celebrul vin produs în podgoriile sale, ci și prin trecutul său istoric, marcat, în epocă medie, de luptele dintre Republicile din Siena și Florența pentru stăpînirea acestui bogat finc. Virgul monumentele istorice ale regiunii amintim: Castelul Verdone, reședința (977) a marchizilor de Toscana; Castelul Volpaia, construit de florentini la sfîrșitul sec. X; Parohia din Spaltenna (1030); Castelul Brolio, reconstituit în

1564. În 1273, a fost constituită, în scopuri militare și administrative, „Liga din Chianti”, care a avut o existență glorioasă pînă în 1774. Recent, Liga a fost reînființată. Datele provin din lucrarea prof. Giovanni Rossi, La regione del Chianti Classico, Florența, 1974.

MARTORII CONFIRMĂ

„Într-adevăr, cele relatate sînt adevărate” — ne scrie LAZAR SUCEVEANU din com. Putna, jud. Suceava — referitor la articolul Oamenii de omenie în vremuri de neomenie, publicat în nr. 6/1976. „Fiind bucovinean, continund corespondențul nostru, l-am cunoscut bine pe primarul Traian Popovici și faptele evocate în revistă sînt pe deplin adevărate”.

Tot pe marginea aceluiași articol, am primit și completările cititorului GH. IACOBESCU din Roman, din care reținem: „Ajunsă în gară, Viorica Agariu, cum a aflat de situația vagoanelor venite de la Iași, i-a spus d-nei

Balaban Zoe (și nu Maria) să ia o căldare cu ceai și să o ducă celor din tren. Mai înainte, însă, am avut o discuție cu d-na Agarici în care i-am spus că, fiind reprezentanta Crucii Rosii, are dreptul și obligația conform tuturor convențiilor internaționale, să-i ajute pe cei în suferință, indiferent de naționalitatea lor".

SABIA LUI MUSSOLINI

VASILESCU MARIA din Craiova. Iată amănuntele pe care mi le cereți. Sabia lui Benito Mussolini (zece Magazin Istoric, nr. 12/1975) a fost de curând vîndută la o licitație newyorheză. Ea a fost „dobîndită” de dictatorul fascist italian, în Libia, la o festivitate de operă, regizată de autorități în 1937, ca un simbol al „recunoștinței” celor 2 500 șefi de trib din coloniile italiene din Africa. După cum se știe, aceste colonii și-au cucerit între timp independența, iar istoria a trimis demult la lada cu gunoi pe Mussolini și regimul său. Așa încît, colecționarul care a plătit pentru sabie frumusețea sumă de 3 400 dolari pare a se fi căldușit mai curînd după cantitatea de arginți din care e făcută — peste 650 grame.

2 793 RĂSPUNSURI EXACTE LA 100 ÎNTREBĂRI

Solcan C-tin — B; C-tin Costache — B; Cărlan Florentina — BV; Avarvarei N. — Piatra Neamț; Erdeli Ioan — Oradea; Todorcu Gavril — Cluj-Napoca; Comana Gheorghe — B; Comana Doina — B; Baciu D-tin — SV; Medoianu Gh. — B; Cărlan Mariu, VL; Bodea Teresia — B; Măcnea Gh. — B; Cărlan Gh. — B; Roman Ioan — B; Scharf Mariela — B; Ana Suhov — TL; Dedeia Ilie — Săceni, TM; Lupșa C-tin — B; Soare Rodica — Focșani; Soare Nicuța — Focșani; Păunescu C-tin — Caracal; Lupu Ioan — Neșos, BN; Pop Elena — Bistrița; Coșariu Ioan — Drăghești, TM; Erdeli Lucian — B; Romalo Tudor — B; Păunescu Ioana — Caracal; Ion D-tin — IS; Maria Bezerian — B; Moraru Florin — SV; Nania C-tina — Pitești; Carpen Ion — Vălenii de Munte, PH; Abrudan Mihai — Dingău Mic, CJ; Niculescu C-tin — Craiova; Coliță Mihai — B; Loghin Gabriela — B; Toma Tatiana — BR; Loghin Ovidiu — BS; Mura Cristei — B; Ionescu Dan — SM; Anghel C-tin — Măgurele, B; Romanescu Mihai — BT; Suciu Eugen — Timișoara; Golgojan N. — Tg. Jiu; Dăescu Ioan — B; Ștefanescu Febus — SB; Pantazi C-tin — BT; Ștefan Barthón — B; Boiciac D-tin — AR; Boloveda Martin — Reșița; Stegaru Stelian — GL; Angela Seculi — BV; Popescu Apocretsei — Sărdane, VN; Constantinescu Ilie — Craiova; Sabin Ionescu — SM; Ionescu Ion — B; Onofrei Maria — Ploiești; Costin Gh. — Timișoara; Stegaru Tatiana — GL; Petrovan Lucia — B; Manole Lucia — B; Caban Nicolae — Sîntona de Mureș, MS; Postelnicu Floarea — B; Vizireanu Ionel — BZ; Cristea Marcela — BV; Olah Gh. — Piatra Neamț; Macrinici Eugen — SB; D.D. Stoiculescu — BV; Păunescu Marius — Caracal; Trușan Marian — B; Drăbeto-Turnu Severin; Gh. Cristescu — CT; Bonciu Ion — B; Păunescu Rodica — Caracal; Mirica Ioan — Pitești; Găllătan D-tin — Petrița, HD; Păunescu C-tin — Caracal; Chiriluc Ion — B; Vereșean Marian — Turda; Ghinescu Traian — Ploiești; Onofrei Vasile — Ploiești; Săvescu Roxana — B; Truș Teodor — AR; Truș Rodica — AR; Stănciuc Eugen — B; Măciuca Gh. — B; Țurelu Maria — Ploiești; Drăgulescu C-tin — Ploiești; Stoica Ion — B; Taporea Livia — Ploiești; Drăgulescu Cezar — Ploiești; Drăgulescu Ionelina — B; Buneci N. — B; Schatz Gunther — CT; Taporea N. — Droșca de Jos, PH; Taporea D-tin — Ploiești; Oprescu Gh. — B; Bilgăr Eugenia — B; Iaru Anton — B; Geboiu Ion — B; Teodor Stelian — Timișoara; Dobrescu Mihai — B; Săpătoru Radu — Roman; Eugenia Negulescu — B; Petrescu Roxana — Sîlnic, PH; Macedon Pop — Rebrîșoara, BN; Pavălache Raisa — IS; Pavălache Eufimie — IS; Arghiroiu Alex. — Timișoara; Gavrilă Vasile — BC; Esopescu Alex. — Craiova; Esopescu Marin — Craiova; Cioran Silviu — B; Laurențiu Ianculescu — B; Valeria Părpăuță — Buzteni; Sîta Ion — Focșani; Rizoio C-tin — Sebeș; AB; Cojocaru Ioan — Craiova; Cojocaru Eugenia — Craiova; Teodorescu Mircea — B; Rus Vid Catia — Craiova, AR; Simion Doina — Tîceni, GJ; Grigore Gusetu — AR; Vărgatu Virgiliu — B; Manoliu Paul — B; Răutu Titus — B; Chitez Gh. — B; Voica Marina — B; Crețu Corneliu — Turnu Măgurele; Dăreștean Voicu — B; Dan Păcurariu — B; Verde Lucia — Gh.Gh. Dej, BC; Olărescu Iuliana — Brăila; Radu Iona — Brăila; Chitez Victoria — B; Macavei Tiberiu — B; Nicolau Grigore — B; Vornicu Mihai — B; Păun Eusebia — B; Vornicu Grigore — B; Ionescu Teodor — B; Iliescu Horia — B; Rădulescu Ileana — B; Pojar Augustin — Cluj-Napoca; Iliescu Stelian — B; Moldovan Anastasia — B; Găgean Gh. — Comănești, PH; Voicu Ion — Bressa, PH; Podoleanu Iuliana — GL; Pavel Drăguș — Orelu Rășu, CS; Prioteasa Teodor — B; Mașlian Alexandru — Oradea; Bratu Marin — Tg. Jiu; Albescu Maria — Vulcan, HD; Rogoz Francisc — HD; Iacob Horea — Petroșani; Marinache Gh. — B; Ognean Octavian — Mîhăești, HD; Găllătan D-tin — Petrița, HD; Mar Lucreția — Oradea; Timofte Const. — BC; Croitoru Toader — SV; Emil Mircea — Roșcani, HD; Sări Iosif — BV; Theodoru Laurențiu — SB; Grigorescu C-tin — B; Brănescu Tatiana — Voinoasa, VL; Anastase Petru — BV; Cazacul Pătru — B; Luca Dan — Cluj-Napoca; Ionescu Dorina — Pitești; Dobrescu Ligia — Pitești; Adochei Vasile — Tîrgoviște; Iazinschi Ecaterina — B; Duraoacă Ion — Goranu, VL; Vîrlanceanu Dorina — SB; Bodi Nicolae — SB; Fulger Emil — B; Boboc Margărit — Podu-Turcului, BC; Obadă Dumitru — SV; Ban Stelian — B; Felicia Enache — IS; Ioan Enache — IS; Stanciu Gh. — Craiova; Comănică Carmen — BV; Aurelia Festilă-Baia Mare; Patuleanu Zenovie — Pitești; Ștefănescu Dimitrie — BZ; Ploeanu Viorica — Timișoara; Cristescu C-tin — Craiova; Petrescu Rodica — Craiova; Ploeanu Alexandru — Timișoara.

LOGOFĂȚUL CĂRTURAR DIN HEREȘTI

Udrishte Năsturel a fost descendentul unei străvechi familii boterești din Tara Românească, aleasă încă din timpul lui Vlad Călugărul (1482-1496). Tatăl său, Radu Năsturel, a fost, rînd pe rînd, clucer, postelnic, viestiernic și mare logofăt. A avut patru copii: Serban, Cazan, Udrishte și Elena.

Anul nașterii lui Udrishte nu este cunoscut cu precizie (cca. 1596-1597), după cum și data stingerii sale din viață (cca. 1648-1649) rămîne neprecizată. În 1628, a devenit „scriitor” în cancelaria domnescă, în timpul celui de-a doua domnii a lui Alexandru Ilies. Din 1632 îl găsim menționat ca logofăt al doilea, dregărieș pe care a deținut-o vreme de aproape trei decenii. A îndeplinit și unele misiuni diplomatice, fiind în 1638 la Viena, în 1648 în Transilvania, iar în 1652 la Belgrad. Om de cultură, Udrishte Năsturel era posesorul unei bogate biblioteci, în care, la loc de cinste se aflau manuscrisele originale ale multor scrieri din Tara Românească. El însuși a desfășurat o bogată activitate cartdărească, traducînd și tipărind în limba română un număr însemnat de lucrări, socotind cartea „bogătie mai de preț și mai cinstită decît toate bogățiile pămîntului”.

N. MINEI

CERERI ȘI OFERTE

BĂDICA V. GHEORGHE, str. Rudeni, com. Suici, jud. Argeș, solicită: nr. 4, 5, 6/1976.
GERMAN CORNELIA, Calea Griviței nr. 236, bl. H, sc. A, ap. 16, București, solicită: nr. 1/1967; 7/1974.
PAVEL PERVELESCU, str. Republicii, nr. 14 ap. 12, Brașov, oferă colecția completă.
FILIP GHEORGHE, str. T. Vladimirescu, nr. 63, Alba Iulia, solicită: nr. 1-3/1967; oferă: nr. 3, 5, 9, 10/1968.
MATESCU P. GEORGE, com. Vicoiu de Jos, nr. 700, jud. Suceava, solicită: nr. 1-9/1967; 1-11/1968.
IOAN VASILE, str. Luca Stroici, nr. 6, București, solicită: nr. 2/1976.
C. POPOVICI, str. Paris, nr. 17, București, oferă: nr. 6-8/1963; 1-9, 11-12/1969; 1-12/1970; 1-4/1971.
NAN DUMITRU, Dealul Florilor, nr. 12, ap. 26, Dej, jud. Cluj, oferă gratuit nr. 5, 7, 8/1970; 2/1975.
IOAN GASCU, str. Fildesului, nr. 3, tel. 47.45.77, București, oferă: nr. 2-9/1967; colecția completă 1968-1976.
NICOLAE DORCIOMAN, com. Schitu Golești, jud. Argeș, solicită nr. 3/1969.
RISTEA NICOLAE, București, Șoseaua Otlenitei, nr. 63, bloc 3, ap. 76, oferă colecția completă.
DINCA ȘTEFAN PETRUS, sat M. Kogălniceanu, com. Sutești, jud. Brăila, solicită: nr. 1-12/1970; 1-8/1975.
JECU ZAHARIA, București, Str. Barajul Dunării, nr. 7, bl. V 13, ap. 5, solicită: nr. 1, 2/1967; oferă: nr. 4, 5/1967.
CORNELIU GHEORGHIU, com. Trilungeni, jud. Brașov, str. 23 August, nr. 97, solicită nr. 1/1967; oferă nr. 2/1974.
DUMITRU POPA, com. Băbiciu jud. Olt, solicită nr. 2/1976.

CONTENTS (Romanian history) Message Addressed by the President of the Socialist Republic of Romania, NICOLAE CEAUȘESCU, to Participants in the Second Congress of Thracian Studies...2 ● Bucharest, September 4-8, 1976: An Outstanding Scientific Meeting...2 ● L. CHITESCU Romanian Political Formations of Both Sides of the Făgăraș Mountains in the 13th Century...5 ● P. DIACONU An Attempt to Locate the Ancient City of Daphne...7 ● G. POENARU BORDEA Thracian Populations and Tribes...10 ● C. NICOLESCU The Coronation of Romanian Princes — A Heritage from Byzantium...11 ● N. NICOLAESCU Galați 1893: The Bakers' Strike...18 ● D.G. IONESCU A Magnificent Evangelar from the Time of Matei Basarab (17th Century)...22 ● N. COPOIU February 1866: Documents Regarding the Union...23 ● A. DUTU Romanian Books for South-East European Countries (18th-19th centuries)...26 ● L. DANDARA Forty-Six Years Ago in Romania's Parliament...29 ● A. ARMBRUSTER The Nibelungenlied and Duke "Ramunc" from Walachia...36 ● E. MICU and Ș. PETRARU An Old Family of Romanian Scholars: Puscaru...39

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Message du Président de la République Socialiste de Roumanie, NICOLAE CEAUȘESCU, aux participants au deuxième Congrès de Thracologie...2 ● Bucarest, 4-8 septembre 1976: Une prestigieuse réunion scientifique...2 ● L. CHITESCU Formations politiques roumaines des deux côtés des Făgăraș au 13e siècle...5 ● P. DIACONU Une tentative de localiser la cité de Daphné...7 ● G. POENARU BORDEA Populations et tribus thraces...10 ● C. NICOLESCU Le couronnement des princes roumains — un héritage de Byzance...11 ● N. NICOLAESCU Galați 1893: La grève des boulangers...18 ● D.G. IONESCU Un magnifique Évangélaire du temps de Matei Basarab (17e siècle)...22 ● N. COPOIU Février 1866: Documents concernant l'Union...23 ● A. DUTU Livres roumains pour les pays sud-est-européens (18e-19e siècles)...26 ● L. DANDARA Il y a 46 ans dans le Parlement de Roumanie...29 ● A. ARMBRUSTER Le Chant des nibelungen et le duc "Ramunc" de Valachie...36 ● E. MICU et Ș. PETRARU Une vieille famille d'érudits roumains: Puscaru...39

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Послание председателя Румынской Социалистической Республики НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ адресованное участникам Второго международного Съезда по фракологии...2 ● Бухарест 4-8 сентября 1976 г.; знаменательное научное совещание...2 ● Л. ЧИТЕСКУ Румынские политические образования по обе стороны гор Фăгăраș в XIII-ом веке...5 ● П. ДИАКОНУ Попытка установить местонахождение крепости Дафне...7 ● Г. ПОЕНАРУ БОРДЕА Фракийские племена...10 ● К. НИКОЛЕСКУ Галац 1893: забастовка рабочих пекарей...18 ● Д.Г. ИОНЕСКУ Исключительный экземпляр евангелия со времен Матей Басараба (XVII в)...22 ● Н. КОПОИУ Февраль 1866: документы Воссодинения...23 ● А. ДУТУ Румынские книги для стран юго-восточной Европы (XVIII-XIX-ые века)...26 ● Л. ДАНДАРА 46 лет тому назад, в Парламенте Румынии...29 ● А. АРМБРУСТЕР Песнь Нибелунгов и князь "Рамунк" из Валахии...36 ● Е. МИКУ, Ш. ПЕТРАРУ Старая семья румынских учёных: Пушкариу...39

INHALT (Rumanische Geschichte) Die Botschaft des Präsidenten der Sozialistischen Republik Rumänien, NICOLAE CEAUȘESCU, an die Teilnehmer am zweiten Thrakologie-Kongress...2 ● Bukarest, 4.-8. September 1976: Ein hervorragendes wissenschaftliches Treffen...2 ● L. CHITESCU Rumanische politische Formationen zu beiden Seiten der Făgăraș-Gebirge im 13. Jh...5 ● P. DIACONU Ein Versuch die Stadt Daphne zu lokalisieren...7 ● G. POENARU BORDEA Thrakische Völker und Stämme...10 ● C. NICOLESCU Die Krönung der rumänischen Wojewoden — eine vom Bizanz ererbte Zeremonie...11 ● N. NICOLAESCU Galați 1893: Der Streik der Bäcker...18 ● D.G. IONESCU Ein wunderschönes Evangelar aus der Zeit Matei Basarabs (17. Jh)...22 ● N. COPOIU Februar 1866: Dokumente über die Vereinigung...23 ● A. DUTU Rumanische Bücher für süd-östereuropäische Länder (18.-19. Jh)...26 ● L. DANDARA Vor 46 Jahre im rumänischen Parlament...29 ● A. ARMBRUSTER Das Nibelungenlied und Herzog "Ramunc" aus der Walachei...36 ● E. MICU und Ș. PETRARU Eine alte Familie rumänischer Gelehrten: Puscaru...39

SUMARIO (Historia romana) Mensaje del presidente de la Republica Socialista de Rumania, NICOLAE CEAUȘESCU, dirigido a los participantes en el II-o Congreso internacional de Traciologia...2 ● Bucarest 4-8 settembre de 1976: una prestigiosa reunión científica...2 ● L. CHITESCU Formaciones políticas rumanas por un lado y por otro lado de las montañas Făgăraș — siglo XIII...5 ● P. DIACONU Una prueba de localizar la fortaleza Dafne...7 ● G. POENARU BORDEA Linajes y tribus tracios...10 ● C. NICOLESCU El ceremonial del coronamiento de los principes rumanos — herencia del Bizant...11 ● N. NICOLAESCU Galați 1893: La huelga de los obreros panaderos...18 ● D.G. IONESCU Un espléndido Evangelario en el Tiempo de Matei Basarab (siglo XVII)...22 ● N. COPOIU Febrero de 1866: documentos de la unidad...23 ● A. DUTU Libros rumanos para los países del sudeste de Europa (siglo XVIII-XIX)...26 ● L. DANDARA Hace 46 años en el Parlamento de Rumania...29 ● A. ARMBRUSTER La Canción de nibelungos y el duque "Ramunc" del País Rumano...36 ● E. MICU, Ș. PETRARU Una antigua familia de eruditos rumanos: Puscaru...39

ABONNEMENTS : ILEXIM — Serviciul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Marin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Sorin Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavalcinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru

PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

